

ΟΔΗΓΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΕΥΚΑΙΡΙΑΣ

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΣΤΗΡΙΞΗΣ
ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΕΥΚΑΙΡΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ

ΣΕΠΤΕΜΒΡΗΣ 2013

**ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΣΤΗΡΙΞΗΣ
ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ
ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΕΥΚΑΙΡΙΑΣ**

ΑΞΟΝΑΣ 7	ΚΑΤΑΡΤΖΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
	ΜΑΝΘΟΥ ΧΡΥΣΟΥΛΑ	ΗΠΕΙΡΟΥ – ΔΥΤ. ΕΛΛΑΔΑΣ
	ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ	ΑΝΑΤ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ - ΘΡΑΚΗΣ
	ΚΙΟΥΛΑΝΗΣ ΣΠΥΡΟΣ	ΑΝΑΤ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ - ΘΡΑΚΗΣ
	ΑΪΒΑΛΙΩΤΗΣ ΜΙΧΑΛΗΣ	ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ
	ΨΑΡΟΥΔΑΚΗΣ ΝΙΚΟΣ	ΚΡΗΤΗΣ
	ΚΩΤΣΙΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΑΞΟΝΑΣ 8	ΓΙΟΒΑΝΝΗ-ΣΙΑΦΑΡΗ ΕΛΕΝΗ	ΑΤΤΙΚΗΣ
	ΧΑΤΖΗΘΕΟΧΑΡΟΥΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ	ΑΤΤΙΚΗΣ
	ΑΡΧΟΝΤΙΔΟΥ ΔΟΜΝΑ	ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ – ΔΥΤ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
	ΚΕΧΑΓΙΑΣ ΚΩΣΤΑΣ	ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ – ΔΥΤ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΑΞΟΝΑΣ 9	ΔΙΚΑΙΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ	ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ – ΝΟΤ. ΑΙΓΑΙΟΥ
	ΚΑΓΙΑΒΗ ΜΑΡΙΑ	ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ – ΝΟΤ. ΑΙΓΑΙΟΥ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Ελένη Γιοβάννη-Σιαφαρή

Παναγιώτα Χατζηθεοχάρους

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Παναγιώτης Κώτσιος

Εκ μέρους της Γ.Γ.Δ.Β.Μ. συμμετείχαν στην Επιτροπή Παρακολούθησης και Στήριξης του Εκπαιδευτικού Έργου των Σ.Δ.Ε. οι: ΛΥΤΣΙΟΥ ΑΓΓΕΛΙΚΗ (για τον άξονα 7), ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΗ (για τον άξονα 8), ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΟΥ ΖΑΦΕΙΡΩ (για τον άξονα 9)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΕΓΓΡΑΦΕΣ ΚΑΙ ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΟΜΕΝΩΝ ΜΕΣΩ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ.....	1
2. ΗΜΕΡΕΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ	3
3. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΟΜΕΝΩΝ ΣΕ ΤΜΗΜΑΤΑ.....	4
4. ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΚΑΙ ΔΕΣΙΜΟ ΟΜΑΔΑΣ	5
5. ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΑΝΑΓΚΩΝ	8
7. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ	13
8. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ	16
9. ΜΕΘΟΔΟΣ PROJECT ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ.....	21
10. ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	24
11. ΦΑΚΕΛΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΟΜΕΝΟΥ	26
12. ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ	29
13. ΗΜΕΡΕΣ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ.....	32
14. ΤΕΛΕΤΗ ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΗΣ	33
15. ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ	34
16. ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	35
17. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ «ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ»	37
18. ΠΗΓΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ.....	40
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	44

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ο **Οδηγός** αυτός συντάχθηκε από τα μέλη της Επιτροπής Παρακολούθησης και Στήριξης του Εκπαιδευτικού Έργου των ΣΔΕ. Σκοπός του είναι η παροχή βασικών πληροφοριών στους εκπαιδευτικούς, κυρίως τους καινούριους, που αναλαμβάνουν να διδάξουν σε ένα Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας. Πιθανόν να αποδειχθεί χρήσιμος και για τους παλαιότερους εκπαιδευτικούς των ΣΔΕ, στον βαθμό που καταφέρνει να δίνει ένα συνοπτικό διάγραμμα των αναγκαίων βηματισμών τους στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς.

Απαρτίζεται από δεκαοκτώ μικρά κεφάλαια τα οποία περιγράφουν, με ημερολογιακή σειρά, τα καθήκοντα και τις εργασίες των εκπαιδευτικών στα ΣΔΕ, που ξεκινούν με τις εγγραφές και τη διαδικασία επιλογής των εκπαιδευομένων, και ολοκληρώνονται με την τελετή αποφοίτησης. Περιγράφονται οι ημέρες υποδοχής και οι διαδικασίες κατανομής τους σε τμήματα, γνωριμίας και δεσίματος της ομάδας των εκπαιδευομένων στο σύνολό τους και κατά τάξεις, καθώς και οι φάσεις διερεύνησης των αναγκών τους. Ακολουθούν ενότητες που αναφέρονται στην κατάρτιση των διδακτικών ενοτήτων και του Προγράμματος Σπουδών, με βάση τις διεγνωσμένες ανάγκες των εκπαιδευομένων, καθώς και στην οργάνωση μιας διδακτικής ενότητας. Προσεγγίζονται και περιγράφονται οι εκπαιδευτικές τεχνικές που είναι οι πλέον κατάλληλες στην εκπαίδευση ενηλίκων, δίνεται έμφαση στη μέθοδο project και στα εργαστήρια, και γίνεται αναφορά στις ποικίλες σχολικές δραστηριότητες που μπορούν να πραγματοποιηθούν στα ΣΔΕ. Αναπτύσσονται, επίσης, θέματα όπως ο Φάκελος Εκπαιδευτικού Υλικού που τηρούν οι εκπαιδευτικοί και οι εκπαιδευόμενοι, η περιγραφική αξιολόγηση των εκπαιδευομένων, οι ημέρες ευαισθητοποίησης και η τελετή αποφοίτησης.

Θίγονται ακόμη ορισμένες πτυχές της λειτουργίας των ΣΔΕ που αποτελούν βασικό συστατικό της φυσιογνωμίας τους: οι παιδαγωγικές συνεδριάσεις, ο ρόλος και η συμβολή των συμβουλευτικών υπηρεσιών, καθώς και ορισμένα ζητήματα ερμηνείας του «Κανονισμού Λειτουργίας» των ΣΔΕ όπως αυτά έχουν καθιερωθεί από τη μέχρι τώρα πρακτική και εμπειρία. Τέλος, δίνεται ένας κατάλογος με χρήσιμες ηλεκτρονικές διευθύνσεις πληροφόρησης.

Στο Παράρτημα παρατίθενται ορισμένοι πίνακες-διαγράμματα που μπορούν να αξιοποιηθούν από τον διευθυντή και τους εκπαιδευτικούς των ΣΔΕ.

Κλείνοντας, θέλουμε να επισημάνουμε ότι ο **Οδηγός αυτός δεν υποκαθιστά** σε καμιά περίπτωση **τα βασικά εγχειρίδια-εργαλεία** του εκπαιδευτικού των ΣΔΕ: τις Προδιαγραφές Σπουδών για τα ΣΔΕ και το Εκπαιδευτικό Υλικό για την Επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών των ΣΔΕ, καθώς και τα Πρακτικά των δύο Απολογιστικών Συνεδρίων των ΣΔΕ.

Τα μέλη της Επιτροπής Παρακολούθησης και Στήριξης
του Εκπαιδευτικού Έργου των ΣΔΕ

1. ΕΓΓΡΑΦΕΣ ΚΑΙ ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΟΜΕΝΩΝ ΜΕΣΩ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

Κώστας Κεχαγιάς

Πρώτες επαφές των εκπαιδευομένων με το σχολείο

Η πρώτη επαφή των εκπαιδευομένων με το σχολείο γίνεται όταν έρχονται να εγγραφούν και η δεύτερη, συνήθως, κατά την αρχική συνέντευξη. Είναι σημαντικό, κατά τις πρώτες αυτές επαφές, να νιώσουν ότι βρίσκονται σε φιλικό περιβάλλον ώστε να δημιουργηθεί αίσθημα ασφάλειας, που θα δημιουργήσει κίνητρο συμμετοχής στην εκπαιδευτική διαδικασία και θα βοηθήσει στη μετέπειτα ένταξή τους στο σχολείο.

Εγγραφές

Σύμφωνα με τον κανονισμό λειτουργίας των Σ.Δ.Ε., η εγγραφή των εκπαιδευομένων γίνεται σε όλη τη διάρκεια του χρόνου. Για τον σκοπό αυτό συμπληρώνεται από τον υποψήφιο εκπαιδευόμενο μια έντυπη αίτηση με τα απαραίτητα στοιχεία του (βλ. [υπόδειγμα 1 στο Παράρτημα](#)) και κατατίθεται επιπλέον φωτοτυπία της ταυτότητάς του. Με την έναρξη του διδακτικού έτους, η Διεύθυνση, σε συνεργασία με το διδακτικό προσωπικό, του σχολείου προγραμματίζουν τις συνεντεύξεις και ειδοποιούν τηλεφωνικά τους υποψήφιους εκπαιδευομένους.

Στην περίπτωση που παρουσιάζεται κάποιος συγγενής να γράψει τον εκπαιδευόμενο, καλό είναι να επιμένουμε να έρθει ο ίδιος. Με την παρουσία του ίδιου μπορούμε να κάνουμε μία πρώτη διερεύνηση των προθέσεών του, να δώσουμε πληροφορίες και να αποφύγουμε την περίπτωση η εγγραφή να μην είναι αποτέλεσμα δικής του απόφασης και πρωτοβουλίας, αλλά του συγγενή του. Είναι, επίσης, σημαντικό να έχει μια αρχική επαφή με το περιβάλλον του σχολείου και να κάνει το πρώτο βήμα για να ξεπεράσει τυχόν επιφυλάξεις.

Συνεντεύξεις

Οι συνεντεύξεις είναι υποχρεωτικές για όλους τους υποψήφιους εκπαιδευομένους, σύμφωνα με τον κανονισμό λειτουργίας των Σ.Δ.Ε. Συνεπώς, πρέπει να γίνονται ακόμη κι όταν οι αιτήσεις είναι λιγότερες από τον αριθμό των εκπαιδευομένων που μπορεί να δεχτεί το σχολείο.

Ο ρόλος τους είναι πολλαπλός. Στοχεύουν σε:

1. Ενημέρωση του υποψήφιου εκπαιδευομένου για τη διάρκεια των σπουδών, το είδος του απολυτηρίου, τη δομή και το ωράριο λειτουργίας του σχολείου και άλλα θέματα που μπορεί να τον απασχολούν.
2. Αρχική επαφή του υποψήφιου εκπαιδευομένου με το σχολείο. Ιδανικά πρέπει να αποκομίσει την αίσθηση ότι το Σχολείο είναι φιλικό, οργανωμένο, «ξέρει τη δουλειά του» και είναι «αλλιώτικο» από όσα γνωρίζει από τις προηγούμενες εμπειρίες του.
3. Δημιουργία της αίσθησης ότι ξεπέρασε με επιτυχία την πρώτη του δοκιμασία στο σχολείο, πράγμα που θα δημιουργήσει κίνητρο για τη μετέπειτα συμμετοχή του.
4. Διαμόρφωση ενός πρώτου προφορικού συμβολαίου μεταξύ του υποψήφιου εκπαιδευομένου και του σχολείου.

Η επιτροπή της συνέντευξης είναι τριμελής και απαρτίζεται από τον διευθυντή, εκπαιδευτικούς του σχολείου και συμβούλους, αν είναι διαθέσιμοι. Ο διευθυντής δεν είναι υποχρεωτικό να συμμετέχει στην επιτροπή, ωστόσο καλό είναι να παρευρίσκεται, ώστε να

αποκτήσει σφαιρική εικόνα για το σύνολο των εκπαιδευομένων, το προφίλ τους, τα προβλήματα που μπορεί να αντιμετωπίζουν, τις δυσκολίες που χρειάζεται να υπερβούν.

Τα θέματα που διερευνώνται κατά τη διάρκεια της συνέντευξης και αποτελούν κριτήρια επιλογής είναι κυρίως:

1. Η ηλικία των υποψηφίων εκπαιδευομένων. Η ηλικιακή ομάδα που έχει προτεραιότητα είναι από 18 έως 40-45 ετών, ομάδα για την οποία το απολυτήριο γυμνασίου αποτελεί υποχρεωτική εκπαίδευση.
2. Τα κοινωνικά χαρακτηριστικά όπως η ανεργία, η ανάγκη κοινωνικής επανένταξης (πρώην φυλακισμένοι, πρώην χρήστες ναρκωτικών ουσιών, αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών, γυναίκες με ανήλικα τέκνα, πολύτεκνοι κ.ά.), η υποαπασχόληση και η επιθυμία βελτίωσης των συνθηκών εργασίας.
3. Η διαθεσιμότητα και δέσμευση του υποψηφίου να παρακολουθήσει ένα εντατικό πρόγραμμα εκπαίδευσης. Είναι σημαντικό οι εκπαιδευόμενοι να έχουν, από τη μια, ελεύθερο χρόνο κατά τις ώρες λειτουργίας του σχολείου, ώστε να παρακολουθούν τα μαθήματα, και από την άλλη κίνητρο για να ολοκληρώσουν τον διετή κύκλο.

Επιπλέον μπορούν να διερευνηθούν τα κίνητρα που οδήγησαν τον υποψήφιο στην εγγραφή του καθώς και οι προσδοκίες του από το σχολείο, ώστε να αρχίσει να δημιουργείται εικόνα για τα χαρακτηριστικά της ομάδας των εκπαιδευομένων.

Ενδεικτικά βήματα:

1. Συστήνεται η επιτροπή, γνωστοποιούνται τα ονόματα και οι ρόλοι των μελών της.
2. Επιχειρείται η δημιουργία φιλικού κλίματος, επεξηγείται ο λόγος για τον οποίο γίνεται η συνέντευξη, δίνεται βάρος στην «αρχική γνωριμία» και γίνεται ξεκάθαρο ότι δεν πρόκειται για κάποιου είδους εξετάσεις.
3. Επιβεβαιώνονται τα στοιχεία του υποψηφίου, που παρουσιάζει τον εαυτό του.
4. Ακολουθεί κάποιο ενημερωτικό μέρος, με παροχή πληροφοριών για το σχολείο και τη λειτουργία του, και με απαντήσεις σε απορίες του υποψηφίου.
5. Διερευνώνται τα κριτήρια επιλογής που αναφέρθηκαν παραπάνω. Οι ερωτήσεις πρέπει να γίνονται με διακριτικό τρόπο, ώστε να μην αισθανθεί ότι απειλείται.
6. Γίνεται συζήτηση για ό,τι επιπλέον έχει προκύψει ή κρίνει η επιτροπή ότι πρέπει να διερευνηθεί.
7. Η επιτροπή ευχαριστεί τον υποψήφιο για τον χρόνο και τον κόπο του. Τον ενημερώνει για το πότε, περίπου, θα έχει ολοκληρωθεί η διαδικασία επιλογής, τον τρόπο που θα ειδοποιηθεί και τον χαιρετά.

Στην προοπτική της συνέντευξης πολλοί υποψήφιοι μπορεί να διακατέχονται από έντονο άγχος. Η επιτροπή πρέπει να φροντίσει να δημιουργήσει ένα ασφαλές και φιλικό περιβάλλον, ώστε να νιώσουν άνετα. Για τον ίδιο λόγο είναι καλό ο χρόνος αναμονής να μην είναι μεγάλος, κάτι που μπορεί να επιτευχθεί με σωστό προγραμματισμό.

Η διάρκεια της συνέντευξης πρέπει να είναι επαρκής ώστε να δίνεται το μήνυμα ότι η επιτροπή, κατ' επέκταση και το σχολείο, ενδιαφέρεται για τον εκπαιδευόμενο προσωπικά. Σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να εκφυλίζεται σε διαδικαστική, ανεξάρτητα από τον φόρτο εργασίας (βλ. υπόδειγμα 2 στο Παράρτημα).

2. ΗΜΕΡΕΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ

Ελένη Γιοβάννη

Οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι που έρχονται στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας έχουν εμπειρίες και αξίες στις οποίες έχουν επενδύσει συναισθηματικά. Έρχονται στο σχολείο με συγκεκριμένες προθέσεις και προσδοκίες. Η μακρά αποχή τους από τη μαθησιακή διαδικασία, τα τραύματα που ενδεχομένως έχουν από τη σχολική αποτυχία του παρελθόντος, το καινούριο που έχουν να αντιμετωπίσουν, είναι φυσικό να τους δημιουργούν αγωνία και άγχος, παρόλο που η απόφαση είναι δική τους.

Η υποδοχή των νέων εκπαιδευομένων στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας αποτελεί σημαντική λειτουργία, εφόσον ορίζει, προσδιορίζει και σε μεγάλο βαθμό καθορίζει τις σχέσεις που θα αναπτυχθούν στο σχολικό περιβάλλον, επηρεάζει τη λειτουργικότητα των ομάδων και προετοιμάζει τη μαθησιακή διαδικασία. Είναι φυσικό, λοιπόν, η διάρκειά τους να καλύπτει όλη σχεδόν την πρώτη εβδομάδα.

Η συνεργασία ανάμεσα σε διευθυντή, εκπαιδευτικούς, συμβούλους και εκπαιδευομένους, η ενεργή συμμετοχή των τελευταίων στη μαθησιακή διαδικασία και η εμπλοκή τους τις εκδηλώσεις του σχολείου απαιτούν καλές πρακτικές, σχεδιασμένες με συνέπεια και συνέχεια, ώστε τα ΣΔΕ να πραγματοποιούν την ιδιαίτερη αποστολή τους. Κρίνεται σκόπιμο όλα τα παραπάνω να τίθενται σε εφαρμογή από την πρώτη ημέρα που οι εκπαιδευόμενοι αρχίζουν το πρόγραμμα.

Σχεδιασμός των πρακτικών και στόχοι

Οι ημέρες υποδοχής σχεδιάζονται από τον διευθυντή, τον σύλλογο των διδασκόντων και τους συμβούλους, ψυχολόγο και σταδιοδρομία, σε μία ή περισσότερες παιδαγωγικές συνεδριάσεις, κατά τις οποίες τίθενται οι στόχοι. Στις συνεδριάσεις συζητούνται αναλυτικά οι δραστηριότητες που θα πραγματοποιηθούν και γίνεται η επεξεργασία τους σε μικρές ομάδες. Τέλος, ζητείται από τους δευτεροετείς να κάνουν τις δικές τους προτάσεις. Το αποτέλεσμα της σύνθεσης όλων των απόψεων θα εφαρμοστεί στη συνέχεια.

Στόχοι των πρακτικών είναι:

- Να γνωριστούν, να επικοινωνήσουν και να οριοθετήσουν τους ρόλους τους όλοι οι εμπλεκόμενοι στις δραστηριότητες του σχολείου.
- Να μετέχουν ενεργά οι εκπαιδευόμενοι στις διαδικασίες της ομάδας και να προϊδεαστούν στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ΣΔΕ.
- Να κατανοήσουν ότι πρόκειται για ένα σχολείο ενηλίκων, στο οποίο οι μαθησιακές διαδικασίες συντελούνται με σύγχρονες διδακτικές μεθόδους, που στηρίζονται στην επικοινωνία, στον σεβασμό της προσωπικότητας, στη συνεργασία και στην αμοιβαία εκτίμηση.
- Να συνεργαστεί ο σύλλογος των εκπαιδευτικών με τους εκπαιδευομένους του Β' κύκλου.
- Να γνωριστούν οι εκπαιδευόμενοι μεταξύ τους και να δημιουργηθεί φιλικό κλίμα.
- Να διαχειριστούν το άγχος και την αγωνία των νέων εκπαιδευομένων μπροστά στο καινούριο.
- Να αποδεχτούν οι νέοι εκπαιδευόμενοι το σχολείο.

Για να πραγματοποιηθούν οι παραπάνω στόχοι, αναφέρουμε ενδεικτικά τα παρακάτω βήματα:

- Υποδοχή των νέων εκπαιδευομένων από εκπαιδευτικούς και δευτεροετείς στην είσοδο του σχολείου.
- Συγκέντρωση στην αίθουσα τελετών.
- Καλωσόρισμα από τον διευθυντή.
- Δραστηριότητα αλληλογνωριμίας των δευτεροετών με τους πρωτοετείς στην οποία συμμετέχουν όλοι οι εμπλεκόμενοι στο σχολείο.
- Ξενάγηση των νέων εκπαιδευομένων από τους παλιούς εκπαιδευομένους στους χώρους του σχολείου σε μικρές ομάδες.
- Παρουσίαση των projects και των εργαστηρίων της προηγούμενης σχολικής χρονιάς.
- Χωρισμός των εκπαιδευομένων σε τρία μεγάλα τμήματα (Α' και Β' κύκλου μαζί) και είσοδος στις τάξεις. Δραστηριότητα με συμμετοχή όλων, για να εκφράσουν τις απορίες τους, τις ανησυχίες τους, τις ανασφάλειές τους και τα άγχη τους.
- Εκπαιδευτική δραστηριότητα εκτός σχολείου σε κάποιο αξιοθέατο της περιοχής (π.χ. αρχαιολογικοί χώροι, σύγχρονα έργα κτλ.) και ξενάγησή τους από τους δευτεροετείς.
- Εντός σχολείου μαθησιακή διαδικασία στα τρία μεγάλα τμήματα.
- Συμβόλαιο με το σχολείο σε ολομέλεια στην αίθουσα τελετών.

Από την επομένη αρχίζουν τα μαθήματα και οι εκπαιδευόμενοι μπαίνουν στις τάξεις και στα οριστικά τμήματά τους.

3. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΟΜΕΝΩΝ ΣΕ ΤΜΗΜΑΤΑ

Αντώνιος Δικαίος

Μια σημαντική εκπαιδευτική διαδικασία με την έναρξη του σχολικού έτους στα ΣΔΕ αποτελεί η κατανομή των εκπαιδευομένων του Α' Κύκλου σε τμήματα. Σύμφωνα με την ισχύουσα Υπουργική Απόφαση για την Οργάνωση και Λειτουργία των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας, κάθε τμήμα του Σ.Δ.Ε. αριθμεί από 15 έως 22 εκπαιδευομένους. (Συνήθως διαμορφώνονται τμήματα με 15 έως 18 άτομα). Ανάλογα με τον διαθέσιμο αριθμό των νέων εγγεγραμμένων στο σχολείο, ο διευθυντής, σε συνεργασία με τον σύλλογο διδασκόντων, συγκροτεί τα αντίστοιχα τμήματα με στόχο την αποτελεσματική λειτουργία της ομάδας των εκπαιδευομένων κάθε τμήματος. Προηγείται, όπως είναι φυσικό, η σύνθετη και επίπονη διαδικασία της υποδοχής των νέων εκπαιδευομένων στο ΣΔΕ.

Τα ΣΔΕ, σύμφωνα με τις αρχές της εκπαίδευσης ενηλίκων και την εμπειρία τους, έχουν οδηγηθεί στη συγκρότηση των τμημάτων με γνώμονα την κατά το δυνατόν ισόρροπη κατανομή των εκπαιδευομένων κατά φύλο, ηλικία και σύμφωνα με τις διαγνωσμένες μαθησιακές ανάγκες και ψυχοσωματικές τους ιδιαιτερότητες. Οι εκπαιδευόμενοι που ανήκουν σε ομάδες ΑΜΕΑ, αλλοδαποί με σοβαρά ελλείμματα στην ελληνική γλώσσα, πρώην χρήστες ουσιών, εκπαιδευόμενοι που θα φοιτήσουν κατόπιν δικαστικής εντολής, καθώς και εκείνοι που κατά δήλωσή τους ανήκουν σε εθνοτικές και φυλετικές ομάδες (π.χ. Ρομά), μοιράζονται ισάριθμα στα τμήματα. Καλό είναι να ληφθεί ιδιαίτερη μέριμνα στην παρουσία σε κάθε τμήμα ενός αριθμού εκπαιδευομένων που με τη συγκρότηση της προσωπικότητάς τους θα συμβάλουν στη συνεκτικότητα της ομάδας και στην καλλιέργεια του αισθήματος «του ανήκειν». Η εμπειρία έχει δείξει ότι οι εκπαιδευόμενοι αυτοί ανήκουν κυρίως στην ηλικιακή ομάδα μεταξύ 35 και 55 ετών με αναπτυγμένες κοινωνικές και

επαγγελματικές εμπειρίες και δεξιότητες. Όσον αφορά τους εκπαιδευόμενους που συνδέονται με συγγενικούς δεσμούς ή με προϋπάρχουσα φιλική σχέση, η κατανομή τους στα τμήματα επαφίεται στην κατά περίπτωση κρίση των εκπαιδευτικών και στις επιθυμίες των ίδιων των εκπαιδευομένων. Γενικά, είναι καλό να κατανέμονται σε διαφορετικά τμήματα ώστε να τους δίνεται νη δυνατότητα να αναπτύξουν και να ξεδιπλώσουν την προσωπικότητά τους.

Μετά την οριστικοποίηση των τμημάτων καλό είναι να αποφεύγεται η μετακίνηση των εκπαιδευομένων διότι έχουν αναπτυχθεί δεσμοί με την ομάδα και δημιουργούνται αισθήματα διάκρισης και απομόνωσης. Για σοβαρούς και αιτιολογημένους παιδαγωγικούς λόγους ο σύλλογος διδασκόντων αποφασίζει τη μετακίνηση εκπαιδευομένων με στόχο την εύρυθμη και αποτελεσματική μαθησιακή λειτουργία της ομάδας- τάξης. Τα παραπάνω κατ' αναλογία εφαρμόζονται και στη δημιουργία των ομάδων στα διαθεματικά σχέδια δράσης και στα εργαστήρια, στα οποία όμως ένα ισχυρό κριτήριο είναι και οι προτιμήσεις των εκπαιδευομένων. Τέλος, εξαιτίας τυχόν μεγάλης σχολικής διαρροής, ο σύλλογος πιθανόν να χρειαστεί να προχωρήσει σε ανακατανομή (συρρίκνωση) των τμημάτων του Β' κύκλου. Σ' αυτή την περίπτωση ακολουθεί τα ίδια κριτήρια.

4. ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΚΑΙ ΔΕΣΙΜΟ ΟΜΑΔΑΣ

Δόμνα Αρχοντίδου, Χρύσα Μάνθου

Στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας, εκτός από την υλικοτεχνική υποδομή που είναι απαραίτητη (π.χ. ο χώρος, τα υλικά μέσα, τα εποπτικά μέσα, οι υπολογιστές), καθοριστικής σημασίας είναι τα παιδαγωγικά δρώμενα τόσο για την επίτευξη των στόχων του σχολείου όσο και για την πραγματοποίηση του παιδαγωγικού οράματος των ΣΔΕ. Στα παιδαγωγικά δρώμενα συμμετέχουν η ομάδα των εκπαιδευτικών και η ομάδα των εκπαιδευομένων.

Σημαντικό ρόλο για την επιτυχία των στόχων ενός Σχολείου Δεύτερης Ευκαιρίας παίζει η αλληλεπίδραση στην ομάδα και των εκπαιδευτικών και των εκπαιδευομένων η οποία θεμελιώνεται στις σχέσεις: στα συναισθήματα που βιώνονται με τις διαδικασίες ένταξης και προσαρμογής τους, όταν πρόκειται για την εικόνα των εκπαιδευομένων, ή με τη συμμετοχή και τη συνεργασία τους με τους συναδέλφους, όταν πρόκειται για την εικόνα των εκπαιδευτικών. Τα συναισθήματα αυτά, δηλαδή όσα αισθάνεται κάποιος, και επιπλέον οτιδήποτε σκέφτεται και εκφράζει με τη συμπεριφορά του μέσα σε μια ομάδα ή σε σχέση με μια ομάδα, δεν εξαρτώνται μόνο από τον ίδιο ως άτομο· επηρεάζονται σε σημαντικό βαθμό από τους άλλους. Ο ένας, δηλαδή, επηρεάζει τον άλλον, και διαμορφώνονται σχέσεις που αλληλοεπηρεάζουν όλα τα μέλη της ομάδας. Έτσι η ομάδα μέσα από την αλληλεπίδραση είναι ένα σύνολο σχέσεων ανάμεσα στα διάφορα άτομα. Η εσωτερική οργάνωση της ομάδας ρυθμίζεται από κανόνες, έχει κώδικες συμπεριφοράς και επικοινωνίας με βάση τους στόχους που έχει θέσει. Όλα αυτά τα στοιχεία στη βάση των οποίων τα μέλη μιας ομάδας αισθάνονται και αλληλογνωρίζονται ως τέτοια αποτελούν τη βάση πάνω στην οποία οικοδομείται ο σεβασμός, η αλληλοεκτίμηση, η αμοιβαία εμπιστοσύνη, το αίσθημα ασφάλειας μέσα στην ίδια την ομάδα (Ναυρίδης, 1994).

Σύσταση της ομάδας των εκπαιδευτικών

Με την ανάληψη υπηρεσίας του προσωπικού, ο διευθυντής αναλαμβάνει να συστήσει την ομάδα των εκπαιδευτικών. Χρήσιμο και αποτελεσματικό είναι να προσκαλέσει τους εκπαιδευτικούς σε μια αλληλογνωριμία. Μερικοί από αυτούς ίσως γνωρίζονται από άλλα σχολεία, άλλοι πιθανόν συναντιούνται για πρώτη φορά. Μερικοί

έχουν εμπειρία στην εκπαίδευση, άλλοι είναι νεότεροι. Μερικοί έχουν σχέση με την εκπαίδευση ενηλίκων, άλλοι έρχονται πρώτη φορά σε επαφή με αυτό το αντικείμενο. Αυτό συνεπάγεται ότι η ομάδα των εκπαιδευτικών είναι συνδεδεμένη με την προσωπική και κοινωνική ζωή των ατόμων που την αποτελούν. Είναι καλό να επισημάνουμε ότι για τη συγκρότηση της ομάδας των εκπαιδευτικών και συμβούλων πολύ μεγάλη σημασία έχει και ο υψηλός βαθμός ιδεολογικής συναίνεσης μεταξύ των μελών της για θέματα που αφορούν την ανάλυση της σχολικής αποτυχίας, την πίστη για τις δυνατότητες της εκπαίδευσης ενηλίκων κ.ά. Η εμπειρία δείχνει ότι για λειτουργήσουν τα ΣΔΕ απαιτείται περισσότερη ομοιογένεια στον σύλλογο των εκπαιδευτικών από ό,τι στον αντίστοιχο του σχολείου αναφοράς (του τυπικού δηλαδή σχολείου), αλλά απαιτείται επιπλέον και ικανότητα ανοχής και απόλαυσης της ασάφειας και της ευελιξίας του πλαισίου των Προδιαγραφών Σπουδών τόσο στο επίπεδο των γνώσεων (τι μαθαίνουν οι εκπαιδευόμενοι) όσο και στο επίπεδο των κοινωνικών σχέσεων (πώς το μαθαίνουν) (Χοντολίδου, 2004).

Για την αλληλογνωριμία πρώτος θα παρουσιάσει τον εαυτό του στην ομάδα ο διευθυντής. Θα μιλήσει για τη βασική του εκπαίδευση και την εκπαιδευτική του εμπειρία και κυρίως θα τονίσει τους στόχους και τις προσδοκίες του για το εγχείρημα που έχει αναλάβει. Θα τονίσει τη σημασία της ομάδας και της συλλογικής εργασίας που απαιτείται σ' αυτό το σχολείο με βάση τη φιλοσοφία του. Στη συνέχεια, θα ζητήσει από τους συναδέλφους να μιλήσει ο καθένας για τον εαυτό του και να πει αυτά που μπορεί να μοιραστεί στην ομάδα. Θα ζητήσει κυρίως να γίνει αναφορά από την πλευρά τους στους λόγους για τους οποίους επέλεξαν αυτό το σχολείο αλλά και στις προσδοκίες τους από αυτή τους την επιλογή. Στη συνέχεια, όταν θα έχουν πάρει όλοι τον λόγο και θα έχουν τοποθετηθεί, ο διευθυντής θέτει τα όρια και τους κανόνες λειτουργίας της ομάδας αυτής για την εύρυθμη και ποιοτική λειτουργία του σχολείου.

Βεβαίως, πρέπει να είναι σε θέση να τοποθετηθεί στο πλαίσιο και να απαντήσει στις ερωτήσεις τους αναφορικά με τον τρόπο λειτουργίας του σχολείου, να ενθαρρύνει την ανοικτή ανταλλαγή απόψεων και συναισθημάτων και να τονίσει και να επιμείνει στη συνεργασία ανάμεσα στα μέλη για την επίτευξη των στόχων.

Ο διευθυντής είναι καλό να δίνει ιδιαίτερη φροντίδα στη συνοχή της ομάδας και να δίνει την αίσθηση του «εμείς» σε αντιπαράθεση με άλλες ομάδες. Η συνοχή δημιουργείται κυρίως: α) από τον κοινό στόχο, β) από τη συμφωνία για τον τρόπο επίτευξής του, και γ) από το καλό κλίμα ασφάλειας και εμπιστοσύνης που χαρακτηρίζει τις συναλλαγές των μελών (Πολέμη-Τοδούλου, 2005). Αυτό είναι μία πρώτη εμπειρία σύστασης της ομάδας για να μπορέσουν οι εκπαιδευτικοί με τη σειρά τους να συστήσουν την ομάδα των εκπαιδευομένων.

Για την ύπαρξη όμως της ομάδας στον χώρο και τον χρόνο, είναι απαραίτητο η ομάδα να συναντιέται μία φορά την εβδομάδα αυστηρά οριοθετημένη στο πότε, το πού, το γιατί, το πόσο και με ποιο στόχο (παιδαγωγικές συνεδριάσεις). Έτσι, φαινόμενα που εμφανίζει μια ομάδα στη διεργασία της εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από το σύνολο των στοιχείων που τη χαρακτηρίζουν. Ο διευθυντής είναι απαραίτητο να ευαισθητοποιηθεί στο να αναγνωρίζει τα σημαντικά χαρακτηριστικά, ώστε να μπορεί να τα αξιολογεί για την περίπτωση της εκάστοτε ομάδας των εκπαιδευτικών που έχει και να τα λαμβάνει υπόψη στον σχεδιασμό και στον συντονισμό της διεργασίας της.

Σύσταση της ομάδας των εκπαιδευομένων

Οι εκπαιδευτικοί, εφόσον έχουν συστήσει τη δική τους ομάδα, θα ακολουθήσουν παρόμοια βήματα και κατά ανάλογο τρόπο θα συστήσουν την ομάδα-τάξη των ενηλίκων εκπαιδευομένων.

Έτσι, ο εκπαιδευτικός που θα μπει πρώτη μέρα στην «τάξη» του, χρήσιμο είναι να ακολουθήσει την παρακάτω διαδικασία για να διευκολύνει τη δημιουργία της ομάδας-τάξης του.

- Αρχικά θα κάνει τη γνωριμία της ομάδας-τάξης. Θα αυτοπαρουσιαστεί δίνοντας μια πρώτη εικόνα για τον ίδιο με στοιχεία που νιώθει ότι τον συνδέουν με τα μέλη της ομάδας των εκπαιδευομένων, όπως εμπειρίες στα ΣΔΕ, θετική στάση απέναντι στην εκπαίδευση ενηλίκων, συναισθήματα κ.λπ. Βασικό κριτήριο είναι να μοιραστεί κανείς το προσωπικό του στίγμα ως προς το νόημα που βρίσκει σε μια τέτοιου είδους δράση (διδασκαλία σε ομάδες-μάθηση μέσα από τις σχέσεις) και αισιοδοξία για την εκπαίδευση των ΣΔΕ.
- Στη συνέχεια ο εκπαιδευτικός θα ακολουθήσει μια τεχνική γνωριμίας ανάλογα με την ιδιοσυγκρασία του αλλά και το προφίλ των εκπαιδευομένων. Είναι σημαντικό ο εκπαιδευτικός να εφαρμόσει μια τεχνική με την οποία νιώθει οικεία.
- Μπορεί να ζητήσει από τους εκπαιδευομένους να χωριστούν σε ζευγάρια επιλέγοντας είτε τον διπλανό τους είτε κάποιον άλλον από την ομάδα για ζευγάρι τους και να πάρουν μια σύντομη συνέντευξη γύρω από προσωπικά τους στοιχεία που μπορούν να μοιραστούν μεταξύ τους, την επαγγελματική τους κατάσταση στη συγκεκριμένη στιγμή (εργαζόμενος, άνεργος) και κυρίως γύρω από τους λόγους για τους οποίους βρίσκονται στο σχολείο. Στη συνέχεια, μετά από 10 λεπτά περίπου, ο ένας παρουσιάζει τον άλλον στη μεγάλη ομάδα.
- Ένας άλλος τρόπος εξίσου αποτελεσματικός για τη γνωριμία (λίγο πιο σύνθετος) είναι να ενωθούν δύο δυάδες σε τετράδα (πριν ακόμα συστηθούν στη μεγάλη ομάδα), να αλληλοπαρουσιαστούν στην τετράδα και ένας από την τετράδα να παρουσιάσει τη μικρή αυτή ομάδα (των τεσσάρων ατόμων) στη μεγάλη ομάδα.

Βέβαια υπάρχουν και άλλες τεχνικές που μπορεί να είναι αποτελεσματικές στη γνωριμία της ομάδας όπως:

- η τεχνική της αλυσίδας: ο εκπαιδευόμενος συστήνει τον εαυτό του λέγοντας το μικρό του όνομα και τα ονόματα όσων έχουν συστηθεί πριν από αυτόν.
- η τεχνική με τις ιστορίες των ονομάτων: κάθε εκπαιδευόμενος γράφει το μικρό του όνομα σε ένα χαρτί, τοποθετεί το χαρτί στο κέντρο του κύκλου και αναφέρει κάτι το οποίο χαρακτηρίζει το όνομά του (π.χ. με λένε Μαρία γιατί ήταν το όνομα της γιαγιάς μου). Πρώτος το κάνει ο εκπαιδευτικός, αν εφαρμόσει αυτή την τεχνική.
- η τεχνική με τα χαρακτηριστικά: οι εκπαιδευόμενοι γράφουν σε ένα χαρτί ορισμένες προτιμήσεις τους σε φαγητό, παιχνίδι, μουσική, ζώο, τηλεοπτικό πρόγραμμα κ.λπ. Στη συνέχεια αναζητούν στην ομάδα ένα άλλο άτομο για να μοιραστούν τις κοινές προτιμήσεις τους. Αφού συζητήσουν 2-3 λεπτά τα κοινά χαρακτηριστικά τους για τις κοινές προτιμήσεις τους ο καθένας εξηγεί τους λόγους του στην ομάδα και λέει το όνομά του (Χατζηθεοχάρους, 2010).

Αφού γίνει η σύσταση και αλληλογνωριμία της ομάδας, το επόμενο βήμα είναι η διάγνωση των εκπαιδευτικών αναγκών και η ανάλυση των προσδοκιών των ενήλικων εκπαιδευομένων που αποτελούν την ομάδα-τάξη του ΣΔΕ (βλ. κεφ. 5). Την ομάδα συνήθως την αποτελούν μαθητές απόφοιτοι δημοτικού σχολείου στο σύνολό τους, με λίγες εξαιρέσεις μαθητών που διέκοψαν τη φοίτησή τους σε κάποια τάξη του Γυμνασίου. Επίσης, αυτό που χαρακτηρίζει τις ομάδες-τάξεις στα ΣΔΕ είναι άτομα που έχουν πολλά χρόνια απομακρυνθεί από τις σχολικές τάξεις και ως εκ τούτου είναι εμφανές το άγχος που τις διακρίνει και το οποίο θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη από τον κάθε εκπαιδευτικό.

Και ας μην ξεχνάει ο εκπαιδευτικός ότι πρόκειται για ενήλικα άτομα με όλα τα χαρακτηριστικά της ενηλικιότητας. Ο εκπαιδευτικός στο ΣΔΕ οφείλει να δώσει στους μαθητές του να νιώσουν ασφάλεια, να δώσει να καταλάβουν ότι πρόκειται για ένα σχολείο που είναι διαφορετικό από το σχολείο των παιδικών τους χρόνων, να τους κινητοποιήσει να εκφραστούν όσο γίνεται πιο ελεύθερα, να μάθουν πώς να μαθαίνουν, να συνεργαστούν, να επικοινωνήσουν και να αλληλεπιδράσουν μεταξύ τους και μαζί του.

Στη συνέχεια διαμορφώνεται το μαθησιακό συμβόλαιο, στο οποίο, με βάση τις προσδοκίες των εκπαιδευόμενων και τους στόχους του προγράμματος των ΣΔΕ, προσδιορίζονται και οι κανόνες λειτουργίας της ομάδας οι οποίοι αναφέρονται σε θέματα τόσο εκπαιδευτικά όσο και σχέσεων.

Τέλος, είναι σημαντικό να επισημάνουμε ότι :

- α) η διεργασία της ομάδας είναι από μόνη της μια διδακτική διεργασία,
- β) η μάθηση γίνεται σε καλό συγκινησιακό κλίμα, και
- γ) επαναδιαπραγμάτευση του μαθησιακού συμβολαίου μπορεί να γίνει αργότερα, αν προκύψει ανάγκη.

5. ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΑΝΑΓΚΩΝ

Νίκος Ψαρουδάκης

Η διάγνωση των αναγκών περιγράφει τη διαδικασία κατά την οποία ο εκπαιδευτικός προσπαθεί να κατανοήσει το πλαίσιο –κοινωνικό, εργασιακό, προσωπικό– στο οποίο ενεργεί ο εκπαιδευόμενος, ώστε να σχεδιάσει και να προτείνει στη συνέχεια, έχοντας ως αφετηρία το αρχικό επίπεδο γνώσεων, δεξιοτήτων και στάσεων του εκπαιδευομένου, μια μαθησιακή πορεία η οποία θα απαντά στα παραπάνω αιτήματα.

Η αρχική αυτή διαδικασία θα αποτελέσει το σημείο αναφοράς για τη συνολική πορεία του εκπαιδευομένου στο ΣΔΕ. Για τον λόγο αυτό, ο εκπαιδευτικός, ως δάσκαλος που ενδιαφέρεται για κάθε μαθητή του, ακούει, παρατηρεί και καταγράφει, αφουγκράζεται κάθε εκπαιδευόμενο, χτίζοντας παράλληλα από την αρχή της χρονιάς την ιδιαίτερη μαθησιακή σχέση εμπιστοσύνης εκπαιδευτικού – εκπαιδευομένου, η οποία αποτελεί τη βάση της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Τα αποτελέσματα της διερεύνησης των αναγκών και του αντίστοιχου σχεδιασμού αποτελούν σημείο αναστοχασμού και διορθώσεων κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς.

Για να μπορέσει ο εκπαιδευτικός να κατανοήσει τα παραπάνω, ας σκεφτεί τις δικές του επιμορφωτικές εμπειρίες ως ενήλικος, ακόμα και σε πιο σύντομα εκπαιδευτικά σεμινάρια από τη διετή διάρκεια σπουδών των εκπαιδευομένων στα ΣΔΕ. Ας σκεφτεί λοιπόν πότε θεώρησε ένα σεμινάριο επιτυχημένο, πότε του προσέφερε κάτι ουσιαστικό, πότε τράβηξε τόσο πολύ το ενδιαφέρον του ώστε να δικαιολογήσει τον πολύτιμο χρόνο που αφιέρωσε ως ενήλικος εκπαιδευόμενος. Η ανάλυση αυτή ίσως τον οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι τα σεμινάρια στα οποία ρωτήθηκε για τις ανάγκες του, σεμινάρια τα οποία του πρόσφεραν λίγες και στοχευμένες γνώσεις, μέσα από ενεργητικές εκπαιδευτικές τεχνικές όπου αυτές οι γνώσεις μετουσιώνονταν σε δεξιότητες, δεξιότητες χρήσιμες για την επαγγελματική και την κοινωνική του υπόσταση, αυτά του έχουν μείνει με θετικό πρόσημο.

1^ο στάδιο διερεύνησης αναγκών: συνέντευξη και προετοιμασία συμβολαίου	
Στόχος	Αρχικό προφίλ υποψήφιου εκπαιδευομένου, αρχή σύναψης εκπαιδευτικού συμβολαίου με το σχολείο
Χρόνος	Αρχή της χρονιάς, πριν απ' την έναρξη μαθημάτων
Συμμετέχοντες	Επιτροπή συνεντεύξεων και εκπαιδευόμενος
Μέθοδος	Συνέντευξη επιλογής εκπαιδευομένων από επιτροπή. Κλειστό, δομημένο ερωτηματολόγιο με ερωτήσεις ανοικτού και κλειστού τύπου (βλ. υπόδειγμα 2 στο Παράρτημα)
Ανάγκες που θέλουμε να ανιχνεύσουμε	<p>Τόπος κατοικίας (Αγροτική περιοχή, Ημιαστική, Αστική)</p> <p>Οικογενειακή κατάσταση</p> <p>Επαγγελματική κατάσταση</p> <p>Γενικότερα επαγγελματικά ενδιαφέροντα και στόχοι</p> <p>Εργασίες με τις οποίες έχει ασχοληθεί</p> <p>Τωρινή κατάσταση</p> <p>Λόγοι επιστροφής στο σχολείο και προσδοκίες</p> <p>Μελλοντικά σχέδια επαγγελματικά και προσωπικά</p> <p>Λόγοι παλαιότερης διακοπής φοίτησης (μαθησιακές δυσκολίες και αρνητικά βιώματα, οικονομικοί λόγοι, οικογενειακοί κτλ.)</p> <p>Αγαπημένα μαθήματα / Μαθήματα που τον δυσκόλευαν</p> <p>Γνωστικό επίπεδο (Γραφή, ανάγνωση, αριθμητισμός, αγγλικά, πληροφορική)</p> <p>Προσωπικά ενδιαφέροντα</p> <p>Δυσκολίες που ενδέχεται να αντιμετωπίσει (μαθησιακές ή άλλες, όπως συμμετοχή και συνεργασία στην ομάδα, οικογενειακές, επαγγελματικές)</p> <p>Άτομο με κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού (πρώην χρήστης, πρώην φυλακισμένος, μειονοτική ομάδα, θρησκευτική ομάδα, μετανάστης)</p> <p>Διαθεσιμότητα παρακολούθησης των σπουδών και δέσμευση</p>

Μετά την ολοκλήρωση των συνεντεύξεων, οι εκπαιδευτικοί και οι σύμβουλοι μελετούν και συζητούν στον σύλλογο τους φακέλους των συνεντεύξεων. Οι αρχικές πληροφορίες που έχουν, τους επιτρέπουν να κάνουν τις πρώτες σκέψεις για πιθανά θεματικά πεδία και μεθόδους διδασκαλίας καθώς επίσης τι θα πρέπει να προσέξουν βασιζόμενοι στα προηγούμενα βιώματα και τα ατομικά χαρακτηριστικά που αρχίζουν να διαφαίνονται.

2^ο στάδιο διερεύνησης αναγκών: συμβόλαιο με το σχολείο	
Στόχος	Συμπλήρωση αρχικού προφίλ υποψήφιου εκπαιδευομένου
Χρόνος	Ημέρες υποδοχής νέων εκπαιδευομένων

Συμμετέχοντες	Όλοι οι εκπαιδευτές, οι σύμβουλοι και οι εκπαιδευόμενοι
Μέθοδος	Πρώτες επαφές και συζητήσεις με εκπαιδευομένους. Καταγραφή των παρατηρήσεων

Οι εκπαιδευτικοί και οι σύμβουλοι συζητούν στον σύλλογο τις νέες πληροφορίες. Οι εκπαιδευτικοί πλέον έχουν μια πιο ξεκάθαρη εικόνα για αρκετούς εκπαιδευομένους αλλά και μια εκτίμηση για την ομάδα-τμήμα που θα αναλάβουν.

3^ο στάδιο διερεύνησης αναγκών: μαθησιακό συμβόλαιο	
Στόχος	Διερεύνηση στόχων, προσδοκιών και δυσκολιών σε σχέση με τον κάθε γραμματισμό.
Χρόνος	Πρώτη ή πρώτες συναντήσεις στην αίθουσα του γραμματισμού
Συμμετέχοντες	Εκπαιδευτικός και ομάδα - τμήμα
Μέθοδος	Συζήτηση σε ομάδες
Ανάγκες που θέλουμε να ανιχνεύσουμε	Ανάγκες και στόχοι σε σχέση με τον γραμματισμό Γνώσεις, Δεξιότητες, Συμπεριφορές
<p>Ο εκπαιδευτικός, μετά τη διαδικασία της γνωριμίας, κατά την οποία παρέχει τις πρώτες πληροφορίες για τον ίδιο και τον γραμματισμό, χωρίζει την ομάδα σε υποομάδες (τετράδες ή πεντάδες). Οι υποομάδες καλό είναι να μη συμπληρωθούν με βάση το φίλος/ γνωστός, γιατί θα είναι δύσκολο στο μέλλον να επιλεγεί ένα διαφορετικό κριτήριο στις ομαδοσυνεργατικές εργασίες. Στη συνέχεια η κάθε υποομάδα συζητά για 20 περίπου λεπτά και επεξεργάζεται 3 – 4 ερωτήσεις ανοικτού τύπου, που έχει ετοιμάσει ο εκπαιδευτικός, ενώ ταυτόχρονα επιλέγει ένα όνομα για την ίδια και έναν εκπρόσωπο. Οι απαντήσεις καταγράφονται και ανακοινώνονται στην ολομέλεια από τον εκπρόσωπο της ομάδας. Η διαδικασία αυτή επιτρέπει σε όλα τα μέλη του τμήματος να εκφραστούν, στο πλαίσιο της μικρής ομάδας, ενώ ταυτόχρονα η σύνθεση που ακολουθεί μέσα από τη συζήτηση των αποτελεσμάτων συνθέτει τους στόχους, τις προσδοκίες αλλά και το κοινό άγχος των εκπαιδευομένων για τον συγκεκριμένο γραμματισμό.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός σημειώνει τις απαντήσεις και τις γενικότερες αντιδράσεις του τμήματος ώστε να είναι σε θέση να συνθέσει την εκπαιδευτική του πρόταση και να την παρουσιάσει στην τάξη τις επόμενες ημέρες.</p>	
<p>4^ο στάδιο διερεύνησης αναγκών: Αν ο εκπαιδευτικός το κρίνει απαραίτητο, σε ορισμένους γραμματισμούς (π.χ. γλωσσικό, αγγλικό, αριθμητικό) μπορεί να κάνει κάποια ήπια διαγνωστικά τεστ, για να καταγράψει το γνωστικό υπόβαθρο και να σχεδιάσει τις θεματικές ενότητες βάσει και αυτών των στοιχείων. Τα τεστ αυτά δεν έχουν σε καμία περίπτωση την έννοια της γραπτής αξιολόγησης. Καλό είναι να χρησιμοποιούνται με μεγάλη φειδώ, γιατί μπορεί να αντιστρέψουν το θετικό κλίμα των πρώτων ημερών και να επαναφέρουν μνήμες και βιώματα από το τυπικό σχολείο. Σε κάθε περίπτωση είναι προτιμότερη η προσεκτική παρατήρηση των εκπαιδευομένων και η καταγραφή στο ημερολόγιο του εκπαιδευτικού.</p>	

Στη συνέχεια, ο εκπαιδευτικός συνδυάζει τις προτάσεις των εκπαιδευομένων με τις προδιαγραφές σπουδών του γραμματισμού για τα ΣΔΕ, συζητεί και καταρτίζει με την ομάδα – τμήμα το μαθησιακό συμβόλαιο του γραμματισμού.

Επίσης συμπληρώνει στον φάκελο υλικού του εκπαιδευτικού το φύλλο της αρχικής διαγνωστικής περιγραφικής αξιολόγησης για κάθε εκπαιδευόμενο της ομάδας, σημειώνοντας τους στόχους (γνωστικών, δεξιοτήτων και στάσεων) που έχουν τεθεί σε συμφωνία με τους εκπαιδευομένους (βλ. [υπόδειγμα 3 στο Παράρτημα](#)). Αυτοί οι στόχοι συζητούνται με τους εκπαιδευομένους σε ατομικές ή ομαδικές συζητήσεις ή συνεντεύξεις καθώς και σε συνεδρίαση του Συλλόγου. Έτσι όλοι οι εκπαιδευόμενοι γνωρίζουν ποιοι είναι στόχοι για τον γραμματισμό, αλλά και ο εκπαιδευτικός προετοιμάζεται για τον σχεδιασμό των διδακτικών ενοτήτων και την ενδιάμεση και τελική περιγραφική αξιολόγηση.

Μια δεύτερη φάση διερεύνησης αναγκών και αναπροσαρμογής των στόχων είναι σκόπιμο να γίνει με την ολοκλήρωση του Α΄ κύκλου σπουδών και πριν από την έναρξη του Β΄, ενώ μπορεί να γίνει και στις ενδιάμεσες αξιολογήσεις του Φεβρουαρίου. Συζητήσεις ατομικές ή ομαδικές, ερωτηματολόγια ανοικτού ή κλειστού τύπου, συνεντεύξεις, είναι τεχνικές που μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε μία διαδικασία αξιολόγησης του γραμματισμού, αυτοαξιολόγησης των εκπαιδευομένων και αναστοχασμού.

6. ΑΠΟ ΤΙΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΣΤΙΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

Νίκος Ψαρουδάκης

Αφού έχει καταγράψει τους στόχους, τις προσδοκίες κάθε εκπαιδευομένου και του τμήματος συνολικά αλλά και τις πιθανές δυσκολίες, ο εκπαιδευτικός είναι έτοιμος να προτείνει τις θεματικές ενότητες που θα κρίνει κατάλληλες. Οι θεματικές αυτές πρέπει να αναφέρονται σε αντικείμενα σύμφωνα με το προφίλ των εκπαιδευομένων (κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον, εργασία, οικογένεια, προσδοκίες, στόχοι). Σε αυτές τις θεματικές, ο εκπαιδευτής καλείται να συνθέσει και να επιλέξει τους ιδιαίτερους στόχους δεξιοτήτων και στάσεων που θα θέσει και να ελέγξει ποιες γνώσεις είναι απαραίτητες για την επίτευξη των παραπάνω στόχων (βλ. [υπόδειγμα 4 στο Παράρτημα](#)).

- Στο σημείο αυτό είναι σκόπιμο να τονιστεί η διαφοροποίηση της εκπαίδευσης ενηλίκων, και ειδικά των ΣΔΕ, σε σχέση με την τυπική εκπαίδευση. Βασικό σημείο είναι ο καθορισμός της κοινωνικής λειτουργικότητας της γνώσης, δηλαδή ο καθορισμός των στόχων στον τομέα των δεξιοτήτων, με βάση το Ανοικτό Πλαίσιο Σπουδών των ΣΔΕ και την έννοια του γραμματισμού. Ο καθορισμός αυτών των στόχων θα οδηγήσει τον εκπαιδευτικό στον καθορισμό των απαραίτητων γνωστικών στόχων (βλ. [υπόδειγμα 5 στο Παράρτημα](#)). Επίσης, ο εκπαιδευτικός ενηλίκων χαρακτηρίζεται από ευελιξία, που του επιτρέπει μέσα από συνεχή αναστοχασμό, να αναπροσαρμόζει τον σχεδιασμό του, εάν κρίνει ότι αυτό θα τον βοηθήσει στην επίτευξη των στόχων που έχει θέσει.

Ενδεικτικά βήματα:

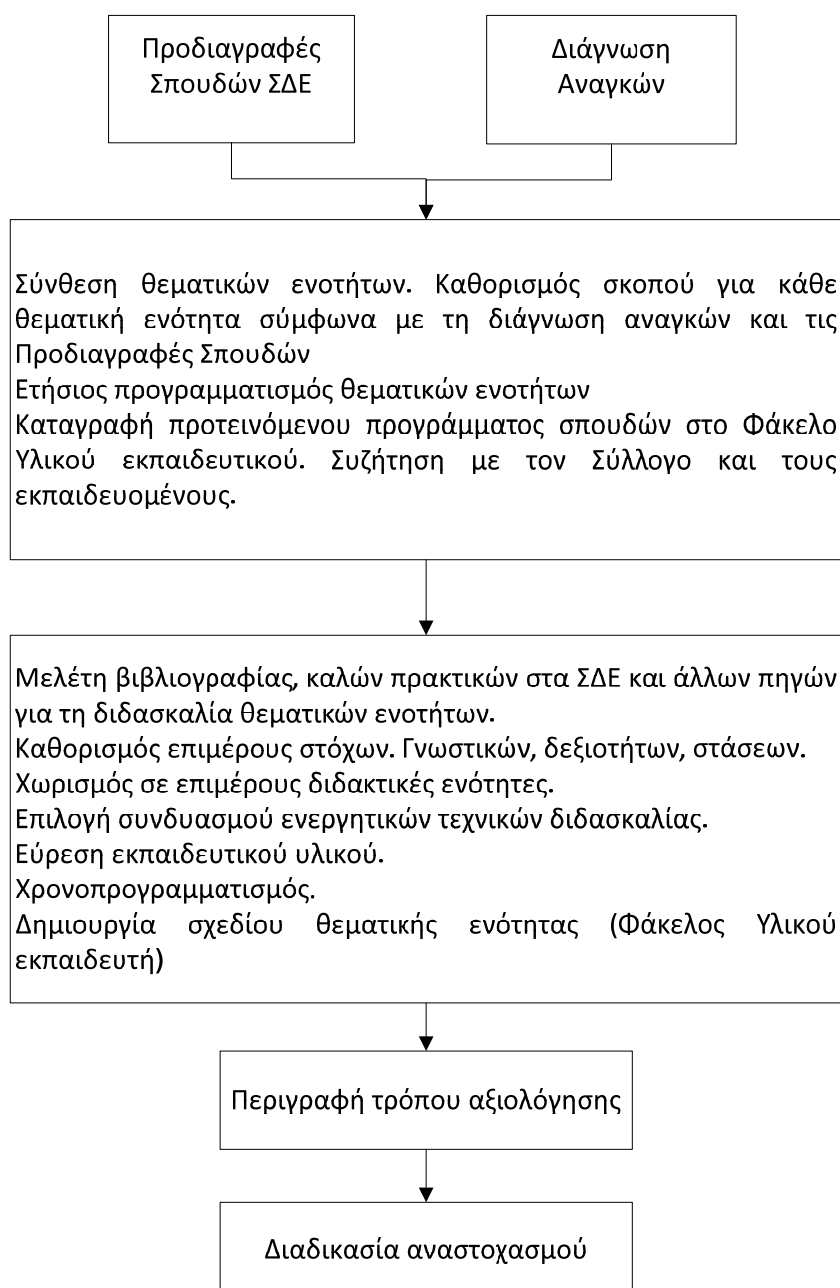
- Καθορισμός σκοπού των θεματικών ενοτήτων σύμφωνα με την ανάλυση αναγκών
- Αναζήτηση υλικού και επιλογή διδακτικής μεθοδολογίας-τεχνικών για τη διδασκαλία των αντιστοίχων ενοτήτων
- Ανάλυση του σκοπού σε επιμέρους στόχους. Προσαρμογή και σχεδιασμός των διδακτικών ενοτήτων που καλύπτουν τους παραπάνω στόχους

- Οργάνωση του περιεχομένου διδακτικής ενότητας
- Αξιολόγηση

Οι στόχοι της διδασκαλίας είναι γνωστικοί, δεξιοτήτων-ικανοτήτων και στάσεων – συμπεριφοράς (βλ. κεφ. 7).

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΔΕ

7. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Ιωάννης Καταρτζής

«Εάν η διδασκαλία δεν συντελεί στη μεταβολή κάποιου, τότε δεν έχει καμία αποτελεσματικότητα, καμία δύναμη. Εάν συντελεί ώστε ένας εκπαιδευόμενος να μεταβάλλεται, παίρνοντας ανεπιθύμητη κατεύθυνση αντί της επιθυμητής (...), τότε δεν μπορεί να θεωρηθεί αποτελεσματική, είναι αντίθετα κακή, ανεπιθύμητη ή και επιβλαβής. Η διδασκαλία είναι επιτυχής και αποτελεσματική στο βαθμό που συντελεί ώστε να επιτευχθεί αυτό που επιδιώκει.» (R. Mager «Διδακτική, στόχοι και διδασκαλία»)

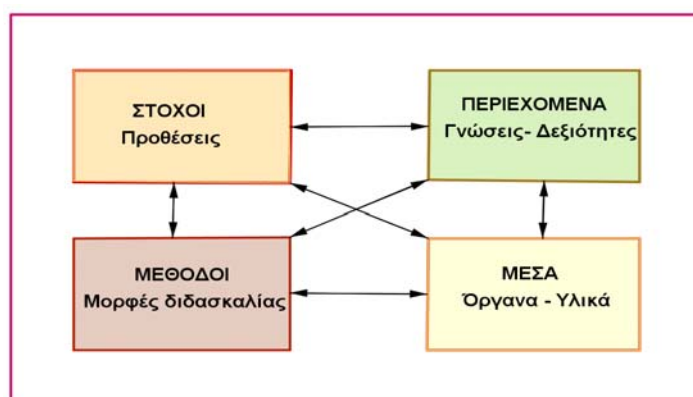
Κάθε διδακτική ενότητα είναι μέρος του εκπαιδευτικού υλικού κάθε γραμματισμού και αποτελεί έναν συνδεδετικό κρίκο στην αλυσίδα των εκπαιδευτικών του στόχων. Επομένως, ο σχεδιασμός της πρέπει να είναι τέτοιος ώστε να συντελεί στην επίτευξή τους.

Ο εκπαιδευτικός ενηλίκων, λαμβάνοντας υπόψη τη διαφορετικότητα των αναγκών, την αυτονομία αλλά και τη συσσωρευμένη βιωματική καταγραφή των εκπαιδευομένων, είναι σκόπιμο να οργανώνει μεθοδικά και ολοκληρωμένα την ανάπτυξη μιας ενότητας απαντώντας σε κάποια κρίσιμα ερωτήματα όπως:

1. Το επιλεγμένο θέμα του γραμματισμού είναι μέσα στη σφαίρα ενδιαφέροντος των εκπαιδευομένων;
2. Έχουν οι εκπαιδευόμενοι προηγούμενες γνώσεις του θέματος και σε ποιο βαθμό;
3. Ποια είναι τα γνωστικά όρια ανάπτυξης του θέματος με βάση τους στόχους του μαθήματος, τις προηγούμενες γνώσεις και τις δυνατότητες των εκπαιδευομένων;
4. Ποιες μέθοδοι διδασκαλίας και ποιες εκπαιδευτικές τεχνικές θα είναι αποδοτικότερες για την ανάπτυξη του συγκεκριμένου θέματος προς τους συγκεκριμένους εκπαιδευόμενους;
5. Ποιες δραστηριότητες θα βοηθούσαν στην ανάπτυξη του θέματος και στην επίτευξη των στόχων της ενότητας;
6. Ποια εποπτικά μέσα που θα βοηθούσαν στην κατανόηση του συγκεκριμένου διδακτικού υλικού μπορώ και πρέπει να χρησιμοποιήσω ;
7. Ποιους τρόπους αξιολόγησης της εκπαιδευτικής διαδικασίας θα εφαρμόσει;

Η επιμελής οργάνωση της διδακτικής ενότητας συμβάλλει, επίσης, στην αρτιότερη προετοιμασία του εκπαιδευτικού και τον βοηθά στη βέλτιστη διαχείριση του διδακτικού χρόνου της.

Στο παρακάτω σχήμα (δοσμένο απλουστευτικά), απεικονίζονται οι σχέσεις και η αλληλεξάρτηση στόχων, περιεχομένων, μέσων και μεθόδων σε ένα διδακτικό αντικείμενο (όπως αναπτύχθηκε στη Σχολή του Βερολίνου από τον Paul Heimann).

Γενικά αποδεκτό στη σχετική με το θέμα βιβλιογραφία αποτελεί η θεώρηση ότι ο εκπαιδευτικός ενηλίκων είναι σκόπιμο να ακολουθήσει για τον σχεδιασμό μιας διδακτικής ενότητας τα παρακάτω βήματα:

- 1ο Βήμα:** Μελέτη και αξιοποίηση πληροφοριών.
- 2ο Βήμα:** Διατύπωση στόχων διδακτικής Ενότητας.
- 3ο Βήμα:** Καθορισμός και Οργάνωση Περιεχομένου.
- 4ο Βήμα:** Επιλογή εκπαιδευτικών τεχνικών και μέσων διδασκαλίας.
- 5ο Βήμα:** Αυτοαξιολόγηση διδακτικής παρέμβασης.

Παρακάτω αναπτύσσονται αναλυτικά τα βήματα του σχεδιασμού μιας διδακτικής ενότητας:

1ο Βήμα: Μελέτη και αξιοποίηση πληροφοριών

Αναζητούνται και συσχετίζονται πληροφορίες που συνδέουν τους σκοπούς και το υλικό της διδακτικής ενότητας με τα χαρακτηριστικά των εκπαιδευομένων. Επιθυμητό αποτέλεσμα αποτελεί η βέλτιστη αξιοποίηση της συμμετοχής των εκπαιδευομένων στην εκπαιδευτική – γνωσιακή διαδικασία της ενότητας. Τα ελάχιστα στοιχεία που πρέπει να συγκεντρωθούν αποτελούν απαντήσεις στα εξής ερωτήματα:

1. ΣΕ ΠΟΙΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΟΜΕΝΟΥΣ θα απευθυνθεί η συγκεκριμένη διδακτική ενότητα; Εδώ θα πρέπει να καταγραφούν τα χαρακτηριστικά της ομάδας των εκπαιδευομένων, οι γνωστικές τους ανάγκες καθώς και προϋπάρχουσες γνώσεις σχετικά με το αντικείμενο διδασκαλίας.
2. ΓΙΑΤΙ ΔΙΔΑΣΚΕΤΑΙ το συγκεκριμένο αντικείμενο; Απαιτήση προσδιορισμού βασικού σκοπού και στόχων διδασκαλίας της ενότητας
3. ΠΟΙΟ είναι το ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ του γνωστικού αντικειμένου που θα διδαχθεί;
4. ΠΟΥ θα γίνει η διδασκαλία, δηλαδή σε ποιον τόπο και σε ποιον χώρο;
5. ΠΟΤΕ θα γίνει η διδασκαλία. Ποια η χρονική διάρκεια και πώς συνδέεται με το ωράριο διδασκαλίας;
6. ΤΙ ΜΕΣΑ είναι διαθέσιμα προκειμένου να υλοποιηθεί η διδασκαλία της συγκεκριμένης ενότητας;

2ο Βήμα: Διατύπωση στόχων διδακτικής Ενότητας

Εδώ πρέπει να επισημανθεί η διαφορά μεταξύ του σκοπού διδασκαλίας ενός γραμματισμού από τους στόχους μιας διδακτικής ενότητας. Ο σκοπός αποτελεί συνήθως μια γενική δήλωση προθέσεων, π.χ. σκοπός της διδασκαλίας του Περιβαλλοντικού Γραμματισμού είναι η ευαισθητοποίηση των εκπαιδευομένων σε θέματα περιβάλλοντος. Στόχος για παράδειγμα μια ωριαίας διδασκαλίας για το φαινόμενο του θερμοκηπίου μπορεί να αποτελεί η εκμάθηση από τους εκπαιδευομένους των αερίων που συμμετέχουν στην εμφάνιση του φαινομένου. Οι στόχοι που θέτει ένας εκπαιδευτής πρέπει να είναι εφικτοί και ρεαλιστικοί με βάση τις πληροφορίες που έχουν καταγραφεί στο 1^ο Βήμα.

Η επίτευξη των στόχων είναι σκόπιμο να συνδέεται με αποτελέσματα σε συγκεκριμένα επίπεδα:

1. Σε επίπεδο γνώσεων (γνωστικός τομέας): τι θα μάθουν σε αυτή την ενότητα.
2. Σε επίπεδο ικανοτήτων (ψυχοκινητικός τομέας): τι θα μπορούν να κάνουν μετά το τέλος της διδακτικής ενότητας.
3. Σε επίπεδο στάσεων-αξιών (συναισθηματικός τομέας): ποιες πεποιθήσεις θα αναπτυχθούν ή ποιες στάσεις θα αλλάξουν.

Η διατύπωση των στόχων μιας διδακτικής ενότητας καλό είναι να εκφράζεται με σαφήνεια και να αποφεύγονται γενικότητες. Για την καταγραφή των στόχων θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ανά τομέα τα ρήματα:

- Για στόχους που αφορούν γνώσεις: αναγνωρίζω, διακρίνω, ερμηνεύω, περιγράφω, ορίζω, ονομάζω, απαριθμώ, επιλέγω, κατατάσσω, συγκρίνω, συσχετίζω.
- Για στόχους που αφορούν ικανότητες: επιδεικνύω, κατασκευάζω, μετατρέπω, μετρώ, συντάσσω, σχεδιάζω, υπολογίζω, διορθώνω, ελέγχω, επαληθεύω, επιλύω, εφαρμόζω, χρησιμοποιώ.
- Για στόχους που αφορούν στάσεις-αξίες: αποδέχομαι, εκτιμώ, απορρίπτω, αμφισβητώ, διερωτώμαι, ενθαρρύνω, παροτρύνω, προτιμώ, υιοθετώ, υποκινώ, υποστηρίζω.

3ο Βήμα: Καθορισμός και οργάνωση περιεχομένου

Το βήμα αυτό αποτελεί και τον πυρήνα του σχεδιασμού μιας διδακτικής ενότητας και περιλαμβάνει:

1. Τον πλήρη καθορισμό του περιεχομένου (ύλης) της ενότητας
2. Τον διαχωρισμό του περιεχομένου της ενότητας σε επιμέρους θέματα (υποενότητες).
3. Τη χρονική κατανομή των υποενοτήτων (χωρισμός σε διδακτικές ώρες) της ενότητας.

Ο αποτελεσματικός καθορισμός του περιεχομένου καθώς και η οργάνωσή του πρέπει:

- Να σχετίζεται με τους στόχους,
- Να ανταποκρίνεται στις ανάγκες και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των εκπαιδευομένων,
- Να καθορίζεται αναλυτικά και να διατυπώνεται με σαφήνεια.

4ο Βήμα: Επιλογή εκπαιδευτικών τεχνικών και μέσων διδασκαλίας

Έρευνες έχουν δείξει ότι οι άνθρωποι προσέχουν, συγκρατούν, θυμούνται και άρα μπορούν να χρησιμοποιήσουν στη ζωή τους:

ακοή+όραση +πράξη	→ 90%
απ' όσα λένε οι ίδιοι	→ 70%
ακοή +όραση	→ 50%
μόνο όραση	→ 30%
μόνο ακοή	→ 20%

Κατά την επιλογή των εκπαιδευτικών τεχνικών καλό είναι να λαμβάνονται υπόψη τα στοιχεία αυτά και να συνεκτιμώνται:

- Τα κύρια χαρακτηριστικά των εκπαιδευομένων (1^ο Βήμα)
- Οι στόχοι της διδακτικής ενότητας (2^ο Βήμα)
- Το περιεχόμενο της διδακτικής ενότητας (3^ο Βήμα)
- Ο διαθέσιμος διδακτικός χρόνος για τη διδασκαλία (3^ο Βήμα)
- Η διαθέσιμη υλικοτεχνική υποδομή
- Η ευχέρεια του εκπαιδευτή στην εφαρμογή της τεχνική με στόχο τη μέγιστη αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας της.

Οι εκπαιδευτικές τεχνικές στην εκπαίδευση ενηλίκων πρέπει να είναι συμμετοχικές και να προάγουν την αλληλεπίδραση ανάμεσα στον εκπαιδευτή και τους εκπαιδευομένους (βλ. κεφ. 8 και 9).

Τα εποπτικά μέσα διδασκαλίας λειτουργούν με βάση τους τρόπους με τους οποίους κάθε εκπαιδευόμενος μπορεί να αποκτά νέες γνώσεις, αναπτύσσει ικανότητες, υιοθετεί στάσεις και συμπεριφορές. Χρήσιμες επομένως είναι οι πληροφορίες που ο εκπαιδευτικός συγκεντρώνει στο 1^ο Βήμα. Η χρησιμοποίηση εποπτικών μέσων διδασκαλίας γίνεται με στόχους :

- Να ενεργοποιηθούν ταυτόχρονα περισσότερες αισθήσεις,
- Να αποδοθούν με σαφήνεια έννοιες, σχέσεις και φαινόμενα,
- Να προσελκυσθεί η προσοχή και να κεντριστεί το ενδιαφέρον των εκπαιδευομένων,
- Να αναπαρασταθεί η πραγματικότητα.

Ο εκπαιδευτικός με βάση τους στόχους της διδασκαλίας, τη διδακτική μέθοδο και τις τεχνικές που έχει επιλέξει, προσδιορίζει το απαιτούμενο εποπτικό υλικό, επιλέγει τα εποπτικά μέσα και προσδιορίζει τεχνικές χρήσης για την αξιοποίησή τους.

5ο Βήμα: Αξιολόγηση - αυτοαξιολόγηση (στο τέλος της διδακτικής ενότητας)

Μπορεί να πραγματοποιηθεί με ερωτηματολόγιο και ανοικτή συζήτηση 15-20 λεπτών. Επίσης, γίνεται με τη χρήση κριτηρίων αξιολόγησης μιας διδακτικής ενότητας. Τα μέσα αξιολόγησης είναι σκόπιμο να αναπτύσσονται παράλληλα με τον καθορισμό και την οργάνωση του περιεχομένου της. Ο Φάκελος Υλικού του εκπαιδευομένου μπορεί να αποτελέσει επίσης εργαλείο και κριτήριο αξιολόγησης της μαθησιακής πορείας του.

8. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ

Μαρία Καγιαβή, Χρύσα Μάνθου

Η δημιουργικότητα της μαθησιακής διεργασίας και η αποτελεσματικότητα της μάθησης σε ένα Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας, επιτυγχάνεται όταν προωθείται η ενεργητική συμμετοχή τους, όταν αξιοποιούνται οι εμπειρίες και οι γνώσεις που διαθέτουν και όταν λαμβάνεται υπόψη ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο το κάθε άτομο μαθαίνει.

Για την επίτευξη των παραπάνω είναι αναγκαίο ο εκπαιδευτικός να γνωρίζει τις βασικές εκπαιδευτικές τεχνικές της εκπαίδευσης ενηλίκων, και να μπορεί να χρησιμοποιήσει για τη διδασκαλία του τις κατάλληλες τεχνικές για την εκάστοτε ομάδα-τάξη του. Θα πρέπει να μπει στη διαδικασία να σκεφτεί ποιες θα χρησιμοποιήσει, από ποια θα ξεκινήσει, ποιες θα συνδυάσει και πως, με ποια κριτήρια θα τις επιλέξει για να είναι ποιοτική και αποτελεσματική η εκπαίδευση.

Ο εκπαιδευτικός που αναλαμβάνει να διδάξει στο ΣΔΕ ,αυτό που γνωρίζει καλά και έχει ως πρώτο εφόδιο από τις σπουδές του αλλά και από την εμπειρία του στην τυπική εκπαίδευση, είναι η τεχνική της εισήγησης. Με αυτή νιώθει καλά και αισθάνεται ότι δεν μπορεί να εκτεθεί. Όμως η τεχνική της εισήγησης –όπως επισημαίνουν σημαντικοί μελετητές (Α. Rogers, St. Brookfield, S. Courau, P. Freire, P. Jarvis, J. Mezirow, J. Piveteau, Ph.Race, J.Rogers) που θίγουν το ζήτημα των εκπαιδευτικών τεχνικών με τις οποίες μαθαίνουν οι ενήλικοι– έχει μειονεκτήματα, γιατί έχει σχεδιαστεί χωρίς να έχουν ληφθεί υπόψη οι ανάγκες των εκπαιδευομένων, υιοθετεί την παθητικότητά τους και συμβάλλει στη μείωση της συγκέντρωσης της προσοχής τους. Κατά τη μαθησιακή διεργασία δεν υπάρχουν τα χαρακτηριστικά του διαλόγου, της συνεργατικότητας, δεν υπάρχει η

δυνατότητα για συζήτηση, χρόνος για ερωτήσεις και δεν εμπλέκονται οι εμπειρίες των διδασκομένων στο θέμα που παρουσιάζεται. Είναι μια εκπαιδευτική πρακτική που ο εκπαιδευτικός θεωρεί ότι εφαρμόζει με οργανωμένο τρόπο για τη μετάδοση γνώσης και πιστεύει ότι οι εκπαιδευόμενοί του θα συγκρατήσουν σημαντικό μέρος από τις πληροφορίες που τους δίνει στο υπό διαπραγμάτευση θέμα. Πολλές φορές ενισχύει και ο ίδιος τη δική του αυτοεκτίμηση μιλώντας σε ένα ακροατήριο που τον ακούει προσεκτικά και ήσυχα, και ίσως κάποιες φορές οι εκπαιδευτικοί δυσκολεύονται να χρησιμοποιήσουν εναλλακτικές τεχνικές αποτελεσματικά, γιατί δεν έχουν την παιδαγωγική κατάρτιση και δεν είναι εξοικειωμένοι με αυτές.

Οστόσο τα αποτελέσματα της εισήγησης δεν είναι πάντοτε αρνητικά. Ιδιαίτερα όταν χρησιμοποιείται η εμπλουτισμένη εισήγηση, δίνεται η ευκαιρία στους εκπαιδευόμενους να αλληλεπιδράσουν με ερωτήσεις-απαντήσεις, να κάνουν συζήτηση και διάλογο, πρακτική άσκηση, παρουσίαση ενός ζητήματος και επιχειρημάτων από τους ίδιους και τέλος εργασία σε ομάδες για την αποτύπωση των νέων εννοιών στο μυαλό τους. Έτσι ο εκπαιδευτικός δίνει στους εκπαιδευόμενους ρόλο **ενεργητικού ακροατή**. Τους καλεί να κρατούν σημειώσεις, τους επισημαίνει ότι στο τέλος της εισήγησης θα υπάρξει χρόνος για συζήτηση, τους μοιράζει έντυπο για να κρατούν σημειώσεις κτλ.

Βέβαια η εισήγηση είναι ιδιαίτερα αποτελεσματική για την ανακεφαλαίωση ή τη σύνθεση μιας προηγούμενης συζήτησης, όταν χρειάζεται να μεταδοθούν πληροφορίες, ανάλυση εννοιών, να αναπτυχθεί μια θεωρία σε μικρό χρονικό διάστημα κτλ.

Εκπαιδευτικές τεχνικές που ενισχύουν την ενεργητική συμμετοχή και που μπορούν να αξιοποιηθούν σε ένα Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας είναι:

- Εργασία σε ομάδες
- Καταιγισμός ιδεών
- Παιχνίδι ρόλων
- Προσομοίωση
- Ερωτήσεις-Απαντήσεις, Συζήτηση
- Πρακτική άσκηση
- Μελέτη περίπτωσης
- Μάθηση μέσα από την αισθητική εμπειρία

Εργασία σε ομάδες: Είναι η κατεξοχήν εκπαιδευτική τεχνική που μπορεί να εφαρμοστεί σε κάθε γνωστικό αντικείμενο και σε κάθε διδακτική ενότητα. Ο προσδιορισμός των ομάδων των εκπαιδευόμενων π.χ. πώς θα χωριστούν, πόσα μέλη θα έχει η κάθε ομάδα κτλ., μπορεί να γίνει είτε από τον εκπαιδευτικό, είτε τυχαία εκείνη τη στιγμή, είτε με προσωπική επιλογή των εκπαιδευόμενων. Ενδεικτικά αναφέρουμε περιπτώσεις που μπορεί να χρησιμοποιηθεί η εφαρμογή της ομαδικής εργασίας:

Έπειτα από μια εισήγηση του εκπαιδευτικού για ένα θέμα, οι εκπαιδευόμενοι χωρίζονται σε μικρές ομάδες, στις οποίες είτε σχολιάζουν την εισήγηση είτε επεξεργάζονται ένα σχετικό με αυτήν ζήτημα ή κάνουν μια άσκηση που τους προτείνει ο εκπαιδευτικός. Στη συνέχεια οι ομάδες παρουσιάζουν τα όσα συζητήσαν στη μεγάλη ομάδα-τάξη.

Στο τέλος μιας διδακτικής ενότητας οι εκπαιδευόμενοι χωρίζονται σε ομάδες για να επεξεργαστούν εκ νέου το μαθησιακό αντικείμενο, να διαμορφώσουν σχόλια ή να καταγράψουν ζητήματα που χρειάζονται διευκρινίσεις ή περαιτέρω μελέτη.

Πολλές μορφές ασκήσεων είναι δυνατόν να πραγματοποιηθούν κατά ομάδες. Μια ομάδα μπορεί να έχει σταθερή σύνθεση για αρκετό χρονικό διάστημα με στόχο να επεξεργαστεί ένα θέμα. Στην περίπτωση αυτή ο εκπαιδευτικός φροντίζει να συντονίζει τακτικά την ομάδα να εφοδιάζει με πηγές και υλικό τους εκπαιδευόμενους και να δημιουργεί ευνοϊκές συνθήκες για τη μάθηση. Τέτοιες ομάδες στα ΣΔΕ είναι των

εργαστηρίων ή των project, όταν αναλαμβάνουν πειράματα, την εκπόνηση περιοδικού, ντοκιμαντέρ ή άλλη δραστηριότητα.

Ο εκπαιδευτικός είναι σκόπιμο να δίνει οδηγίες σχετικά με τον τρόπο που ζητάει να εργαστούν οι ομάδες. Να δίνει σαφές χρονικό όριο για την εργασία των ομάδων, να παροτρύνει τα μέλη των ομάδων να καθίσουν όσο πιο άνετα μπορούν μέσα στον χώρο ώστε να μπορούν να συνεργάζονται, να τους υποδείξει να ορίσουν εκπροσώπους που θα παρουσιάσουν το αποτέλεσμα της εργασίας στην ομάδα-τάξη και να ζητάει να καταθέσουν το προϊόν της ομαδικής τους εργασίας γραπτά με μια μικρή περίληψη, υποκινώντας τους έτσι να δραστηριοποιηθούν περισσότερο.

Όσο οι ομάδες εργάζονται, ο εκπαιδευτικός παρακολουθεί από κοντά το έργο τους. Πηγαίνει τακτικά από τη μία στην άλλη για να δώσει διευκρινήσεις ή πρόσθετες πληροφορίες, εμψυχώνει και υπενθυμίζει την τήρηση του χρόνου γιατί και η τήρηση του χρόνου αποτελεί μέρος της άσκησης.

Είναι πολύ σημαντικό το στάδιο της παρουσίασης των απόψεων της κάθε ομάδας στην ολομέλεια, το να ακούσουν τους άλλους, να συγκρίνουν, να εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους από τον αλληλοσχολιασμό. Ο εκπαιδευτικός ζητά να αρχίσουν οι παρουσιάσεις από όποιον εκπρόσωπο είναι έτοιμος να ξεκινήσει πρώτος. Όταν τελειώσουν οι εκπρόσωποι όλων των ομάδων, ο εκπαιδευτικός φροντίζει να κάνει τη σύνθεση για την εξαγωγή συμπερασμάτων αξιοποιώντας τα όσα ειπώθηκαν. Ορισμένες φορές μπορεί ο εκπαιδευτικός να ζητήσει από τις ομάδες να αυτοαξιολογήσουν τον τρόπο που εργάστηκαν.

Καταιγισμός ιδεών: Πρόκειται για μια ιδιαίτερα συμμετοχική τεχνική που επιτρέπει στους εκπαιδευόμενους να εκφράσουν ελεύθερα τις ιδέες τους σε μια ερώτηση που τους θέτει ο εκπαιδευτικός στο υπό μελέτη ζήτημα. Π.χ. ο εκπαιδευτικός ενδιαφέρεται να επεξεργαστεί την έννοια «φιλία». Δεν θέλει να αναπτύξει τα στοιχεία που αποτελούν την έννοια αυτή με μονόλογο, αλλά ενδιαφέρεται να εμπλέξει τους εκπαιδευόμενους του μέσα από τη χρησιμοποίηση του καταιγισμού ιδεών. Έτσι ζητάει από αυτούς να αναφέρουν ποιες λέξεις έρχονται συνειρμικά στον νου τους, όταν ακούν τη λέξη «φιλία». Γράφει αυτές τις λέξεις στον πίνακα με τη σειρά που ακούγονται χωρίς να σχολιάζει. Στη συνέχεια ο εκπαιδευτικός, για να προχωρήσει στη βαθύτερη επεξεργασία του θέματος, κατατάσσει τις λέξεις που γράφτηκαν στον πίνακα σε κατηγορίες και κάνει τις διασυνδέσεις που έχει η κάθε κατηγορία με τη θεωρητική ανάλυση της έννοιας «φιλία», και έτσι τις συνδέει με τους στόχους της ενότητας. Ο καταιγισμός ιδεών τις περισσότερες φορές πραγματοποιείται στην αρχή της προσέγγισης ενός γνωστικού αντικείμενου. Με αυτό τον τρόπο οι εκπαιδευόμενοι εμπλέκονται και συμμετέχουν στη διεργασία της μάθησης μέσα από ένα δημιουργικό κλίμα που τους κάνει να νιώθουν πιο άνετα και οικεία μεταξύ τους.

Παιχνίδι ρόλων: Οι εκπαιδευόμενοι εισέρχονται σε μια «θεατρική κατάσταση» η οποία παρέχει την ευκαιρία να «παιχτούν» και να βιωθούν καθημερινές πραγματικές καταστάσεις και προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευόμενοι σε προστατευμένο εκπαιδευτικό περιβάλλον μέσα στο οποίο επιτρέπονται η δοκιμή, τα λάθη, η εξάσκηση (Χατζηθεοχάρους, 2010).

Είναι σημαντικό να τηρούνται κάποιες προδιαγραφές τόσο κατά την έναρξή του όσο και τη λήξη, όπως: ο εκπαιδευτικός εμψυχώνει τους εκπαιδευόμενους προκειμένου να ξεπεράσουν τους δισταγμούς τους, που είναι φυσιολογικοί, για να συμμετέχουν σ' αυτή τη διαδικασία, δίνει πληροφορίες για τις κοινωνικές ή επαγγελματικές συνθήκες μέσα στις οποίες διαδραματίζεται η «ιστορία» και εξηγεί τους στόχους του παιχνιδιού.

Επίσης, παρουσιάζει τους κανόνες με τους οποίους θα διεξαχθεί το παιχνίδι, πόσοι είναι οι παίκτες, τι θα κάνουν, πόσος χρόνος θα χρειαστεί. Δίνει τον ρόλο του παρατηρητή

σε όσους δεν παίζουν, για να καταγράψουν τις παρατηρήσεις τους και στο τέλος να παρουσιάσουν τις διαπιστώσεις τους στην ομάδα. Οι εκπαιδευόμενοι που υποδύονται ρόλους τούς παίζουν όσο πιο πιστά μπορούν, χωρίς να διακόπτουν για να σχολιάζουν. Το παιχνίδι τελειώνει όταν επιτευχθεί ο στόχος της άσκησης. Σχολιασμός γίνεται μετά την άσκηση πρώτα από αυτούς που έπαιξαν και μετά από τους παρατηρητές (Κόκκος, 1999).

Προσομοίωση: αποτελεί ένα είδος παιχνιδιού ρόλων με τη διαφορά ότι οι εκπαιδευόμενοι συμμετέχουν σε μια νοητή αναπαράσταση μιας κατάστασης και προσπαθούν να σκεφτούν όπως θα σκέφτονταν τα «πραγματικά» πρόσωπα τα οποία αφορά η κατάσταση. Π.χ. οι εκπαιδευόμενοι καλούνται να σκεφτούν σαν να ήταν στελέχη επιχειρήσεων, υπάλληλοι σε κάποια υπηρεσία κτλ. Τα στάδια και οι κανόνες λειτουργίας της προσομοίωσης είναι τα ίδια με του παιχνιδιού ρόλων (Κόκκος, 1999).

Ερωτήσεις- Απαντήσεις και Συζήτηση: Οι ερωτήσεις- απαντήσεις και η συζήτηση είναι δύο πολύ συγγενικές τεχνικές που αποσκοπούν στο να συντελεστεί η μάθηση μέσω διαλόγου εκπαιδευτικού και εκπαιδευόμενων ή των εκπαιδευόμενων μεταξύ τους.

Οι ερωτήσεις τίθενται συνήθως από τον εκπαιδευτικό και ο ρόλος τους είναι να προωθούν τον προβληματισμό, την έκφραση, την κριτική σκέψη. Καλό είναι οι ερωτήσεις να μην επιδέχονται μια απλή απάντηση, να απευθύνονται σε όλους, να είναι ενδιαφέρουσες, να αντιστοιχούν στις ανάγκες και τις προσδοκίες των συμμετεχόντων, να συνδέονται με το υπό μελέτη ζήτημα και όλη η στάση του διδάσκοντος να είναι ενθαρρυντική. Συχνά οι εκπαιδευόμενοι δεν απαντούν αμέσως και τότε ο διδάσκων δεν πρέπει να βιαστεί να απαντήσει ο ίδιος, γιατί, αν περιμένει, θα διαπιστώσει ότι οι εκπαιδευόμενοι έχουν ενδιαφέρουσες απαντήσεις (Κόκκος, 1998). Μέσα από τις ερωτήσεις ο εκπαιδευτικός επιχειρεί να εκμαιεύσει τις απόψεις των εκπαιδευομένων για ένα ζήτημα ενθαρρύνοντας τη συμμετοχή τους. Συνήθως οι ερωτήσεις-απαντήσεις πραγματοποιούνται απρόβλεπτα με μορφή αυτοσχεδιασμού και ανάλογα με την έμπνευση του εκπαιδευτικού (Κόκκος, 1999).

Η τεχνική της **συζήτησης** μπορεί να χρησιμοποιηθεί στα πρώτα λεπτά μιας ενότητας αλλά και κατά τη διάρκειά της όταν αρχίζει η προσέγγιση ενός ζητήματος ανεξαρτήτως γραμματισμού. Στόχος της είναι οι εκπαιδευόμενοι μέσα από τις υπάρχουσες γνώσεις και εμπειρίες τους να συμμετέχουν στον προβληματισμό γύρω από το ζήτημα, να εξετάσουν εφαρμογές του, προβλήματα που σχετίζονται μ' αυτό κτλ. με την ανταλλαγή απόψεων. Με αυτό τον τρόπο εμπλέκονται ενεργητικά και κριτικά στη μάθηση, με αποτέλεσμα να αποκτούν γνώσεις και να εμβαθύνουν σ' αυτό με ενδιαφέρον.

Για να έχει ικανοποιητικά αποτελέσματα η τεχνική της συζήτησης απαιτείται: καλή προετοιμασία από τον εκπαιδευτικό όπως: να συνδέεται με το υπό εξέταση αντικείμενο, να αντιστοιχεί στις γνώσεις και εμπειρίες των εκπαιδευομένων, να οδηγεί σε διερεύνηση του γνωστικού τους ορίζοντα, να δίνονται στην αρχή διευκρινίσεις για τη διαδικασία που θα ακολουθηθεί, τη χρονική διάρκεια, τα στάδια, τη μεθοδολογία. Στο τέλος να συνδέονται τα συμπεράσματα με τους στόχους που είχαν τεθεί. Π.χ. ο εκπαιδευτικός του αριθμητικού γραμματισμού μπορεί να θέσει τις ερωτήσεις: τι είναι τα μαθηματικά; χρησιμοποιούνται τα μαθηματικά στην καθημερινή ζωή και πώς; ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζετε επειδή δεν μπορείτε να τα χρησιμοποιείτε άνετα; κάνετε χρήση μαθηματικών στην εργασία, στο σπίτι; μπορείτε να αναφέρετε ανθρώπους που χρησιμοποιούν τα μαθηματικά και γιατί το κάνουν;

Πρακτική άσκηση: Πρόκειται για ατομική ή συλλογική εργασία που μπορεί να πραγματοποιηθεί στο πλαίσιο μιας διδακτικής ενότητας και έχει στόχο τη μάθηση μέσα από την πράξη και την ενεργητική συμμετοχή των εκπαιδευομένων. Αφορά την επεξεργασία

ενός ζητήματος, την επίλυση ενός προβλήματος, τη διεξαγωγή κάποιου πειράματος, την κατασκευή αντικειμένων κ.ά., με την επίβλεψη του εκπαιδευτικού. Σκόπιμο είναι να τηρούνται κάποιες προδιαγραφές, όπως να δίνονται σαφείς οδηγίες για την άσκηση, που να είναι γραπτές στον πίνακα ή σε φύλλο χαρτιού, τι ζητείται να κάνουν οι εκπαιδευόμενοι, σε ποια ερωτήματα να απαντήσουν, ποιες πηγές να χρησιμοποιήσουν, πόσο χρόνο θα εργαστούν. Επίσης να δίνεται ένα συγκεκριμένο έναυσμα –έντυπο ή οπτικοακουστικό– προκειμένου να δραστηριοποιηθούν οι εκπαιδευόμενοι. Απαραίτητα να τίθενται τα όρια της εργασίας που θα εκπονηθεί σε επίπεδο περιεχομένου. Στη συγκεκριμένη τεχνική υπάρχει το πλεονέκτημα ότι συνδέεται η θεωρία με την πράξη, προωθείται η ενεργή συμμετοχή, οι διδασκόμενοι γίνονται περισσότερο υπεύθυνοι και αυξάνεται η αυτοπεποίθησή τους μετά την επιτυχή αντιμετώπιση των πρακτικών προβλημάτων (Κόκκος, 1998).

Μελέτη περίπτωσης: Πρόκειται για μια τεχνική κατά την οποία ο εκπαιδευτικός δίνει στους εκπαιδευόμενους ένα πραγματικό ή υποθετικό περιστατικό, που αντανάκλα μια ευρύτερη κατάσταση και σχετίζεται με το γνωστικό τους αντικείμενο, με σκοπό να αναλυθεί σε βάθος από εκείνους. Ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει την περίπτωση είτε προφορικά είτε με γραπτό κείμενο ή φιλμ κτλ. και δίνει διευκρινίσεις σχετικά με τον σκοπό, τα αποτελέσματα, τον τρόπο πραγματοποίησής της άσκησης, τον χρόνο κ.ά. Οι εκπαιδευόμενοι συγκροτούν ομάδες προκειμένου να εργαστούν, χρησιμοποιούν τις πληροφορίες που έχουν πάρει, τις γνώσεις και την εμπειρία τους για να καταλήξουν σε προτάσεις. Στη συνέχεια μέσω των εκπροσώπων τους παρουσιάζουν την πορεία της εργασίας τους και τις δυσκολίες που συνάντησαν στην ομάδα-τάξη καθώς και τα αποτελέσματα. Τότε ο διδάσκων συνθέτει τα βασικά σημεία, συμπληρώνει κάποιες παρατηρήσεις και συνδέει την περίπτωση με το ευρύτερο πλαίσιο του γνωστικού αντικείμενου. Έτσι οι εκπαιδευόμενοι εμβαθύνουν περισσότερο στο θέμα, ενεργοποιούνται στη συμμετοχική διεργασία, αναπτύσσεται η ικανότητά τους να επιλύουν προβλήματα και, αν η περίπτωση αφορά πραγματική κατάσταση, τότε μπορεί η άσκηση αυτή να συμβάλει και προς την κατεύθυνση μετασχηματισμού στάσεων.

Μετασχηματίζουσα μάθηση μέσα από την αισθητική εμπειρία: Τελευταία πρόσφορο έδαφος βρίσκει στα ΣΔΕ και η μέθοδος αυτή (άρχισε να εφαρμόζεται από το 2009 στην Ελλάδα, με εισηγητή τον Αλέξη Κόκκο, στο Ε.Α.Π., στα Πανεπιστήμια Αθηνών και Πατρών, κ.α.) Λειτουργεί στο θεωρητικό πλαίσιο της μετασχηματίζουσας μάθησης, που αρχικά διατυπώθηκε από τον Mezirow (1991), με κύριο στόχο την ενεργοποίηση του κριτικού στοχασμού των εκπαιδευομένων. Υιοθετούνται οι απόψεις των Freire (1978), Dewey (1934 [1980]) και Gardner (1990), ότι η αισθητική εμπειρία –δηλαδή η παρατήρηση/ επεξεργασία έργων τέχνης– είναι ιδιαίτερα σημαντική για τη μάθηση, συνεπώς είναι σκόπιμο να αποτελεί ένα από τα βασικά στοιχεία κάθε εκπαιδευτικής διεργασίας.

Αξιοποιούνται επίσης οι απόψεις της Σχολής της Φρανκφούρτης (Adorno, Horkheimer, Marcuse κ.ά.: 1984) και του Καστοριάδη (2008) σχετικά με το ότι η παρατήρηση / επεξεργασία έργων τέχνης με υψηλή αισθητική αξία, ως εναυσμάτων για την εξέταση διαφόρων θεμάτων συμβάλλει στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, πολύ περισσότερο από τη χρήση τετριμμένων έργων. Τα κριτήρια που θα χρησιμοποιήσει ο εκπαιδευτικός για την επιλογή αυτών των «υψηλής αισθητικής αξίας» έργων τέχνης, δεν μπορεί παρά να αφορούν το κατά πόσο η επαφή με τα έργα αυτά ενεργοποιεί τον κριτικό στοχασμό. Αξιοποιείται επίσης η τεχνική του Perkins (1994) σχετικά με την άντληση νοήματος μέσα από την παρατήρηση / επεξεργασία έργων τέχνης. Κυρίως, δίνεται ιδιαίτερη προσοχή, ώστε οι συμμετέχοντες που δεν είναι εξοικειωμένοι με την τέχνη να διευκολύνονται από τους

εκπαιδευτικούς, ώστε να αποκτούν συναισθηματική, διανοητική και πολιτισμική πρόσβαση στην κατανόηση των εξεταζόμενων έργων.

Έτσι, τα υψηλής ποιότητας έργα τέχνης γίνονται προσιτά σε όλους τους εκπαιδευόμενους, ιδιαίτερα σε όσους τα έχουν στερηθεί. Οι συμμετέχοντες ενθαρρύνονται να έρθουν σε επαφή με τα σπουδαία έργα, ώστε να μπορούν να τα χρησιμοποιούν δημιουργικά για εκπαιδευτικούς σκοπούς. Μέσα από αυτή τη διεργασία αυξάνονται οι πιθανότητες ενδυνάμωσης της κριτικής τους στάσης απέναντι στα κοινωνικο-οικονομικά δεδομένα, αλλά και άμβλυνσης των μεταξύ τους μορφωτικών ανισοτήτων.

Η μέθοδος αυτή περιλαμβάνει έξι στάδια:

- Διερεύνηση της ανάγκης για κριτικό στοχασμό πάνω σε ένα θέμα σχετικά με το οποίο παρατηρούνται στερεοτυπικές παραδοχές των εκπαιδευομένων.
- Οι συμμετέχοντες εκφράζουν συστηματικά τις απόψεις τους για το θέμα.
- Προσδιορίζονται, με συνεργασία εκπαιδευτή και εκπαιδευομένων, οι απόψεις (υπο-θέματα) που θα εξεταστούν.
- Επιλέγονται, με συνεργασία εκπαιδευτικού και εκπαιδευομένων, τα έργα τέχνης που θα λειτουργήσουν ως εναύσματα για τη διαδοχική επεξεργασία των διαφόρων υπο-θεμάτων.
- Πραγματοποιείται διαδοχικά, μέσω της επεξεργασίας των έργων τέχνης, η κριτική προσέγγιση των υπο-θεμάτων.
- Γίνεται σύνθεση και κριτική αποτίμηση των ιδεών που προέκυψαν.

Οι εκπαιδευτικοί που εφαρμόζουν τη μέθοδο δεν χρειάζεται να διαθέτουν γνώσεις γύρω από τα έργα τέχνης που θα εντάξουν στο διδακτικό τους σχέδιο. Στο πλαίσιο της συγκεκριμένης μεθόδου κάθε εκπαιδευόμενη ομάδα επιχειρεί να αντλήσει το δικό της νόημα από τα έργα τέχνης, επομένως αυτή η διερεύνηση δεν χρειάζεται να βασίζεται σε εξειδικευμένες γνώσεις για το έργο και τον καλλιτέχνη. Αυτό όμως που είναι απαραίτητο να κάνουν οι εκπαιδευτικοί, πριν αποφασίσουν να εφαρμόσουν τη μέθοδο, είναι να εντρυφήσουν στο σκεπτικό της και στον τρόπο λειτουργίας της μέσα από τα θεωρητικά κείμενα και, εάν επιθυμούν, να αξιοποιήσουν την εμπειρία των εκπαιδευτικών που ήδη εφάρμοσαν τη μέθοδο (μέσω της Επιστημονικής Ένωσης Εκπαίδευσης Ενηλίκων).

9. ΜΕΘΟΔΟΣ PROJECT ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ

Σπύρος Κιουλάνης

Η μέθοδος project αποτελεί μια ανοιχτή και ταυτόχρονα συλλογική διαδικασία μάθησης, η οποία προάγει τις έννοιες της συλλογικότητας, της συνεργασίας και της αλληλεπίδρασης (Κιουλάνης, κ. Συν. 2007), προτείνοντας ως βασική προϋπόθεση για την αποτελεσματικότητα της μάθησης τη συστηματική και κατά ομάδες εργασία (Κασσωτάκης, 1981). Σύμφωνα με την Ταρατόρη (2002), η μέθοδος project επηρεάζεται από τον αμερικανικό πραγματισμό του 19^{ου} αι., σύμφωνα με τον οποίο ως πραγματικό εκλαμβάνεται εκείνο το οποίο είναι αποτελεσματικό και μπορεί να εξυπηρετήσει περισσότερο την πρακτική εφαρμογή απέναντι στην επιστήμη και τη θεωρία (James, 1907). Έμφαση και σημασία στη δραστηριότητα και στην πράξη, έναντι της θεωρίας, έδωσαν, επίσης, ο J. Dewey (1916, 1938), καθώς και ο μαθητής του ο W. Kilpatrick (βλ. το άρθρο του

«The project method», 1918, στο οποίο δημοσίευσε για πρώτη φορά τον σχεδιασμό και τις αρχές που διέπουν τη μέθοδο project).

Ο όρος project προέρχεται από τη λατινική λέξη projicere που σημαίνει σχεδιάζω, είναι συνώνυμη με τους όρους σχέδιο, έργο, πρόγραμμα, πρόθεση, σκοπός (Frey, 1986) και αποδίδεται ποικιλοτρόπως στην ελληνική γλώσσα, με έννοιες όπως «βιωματική επικοινωνία» (Χρυσαφίδης, 1994), «συλλογικά διεπιστημονικά σχέδια εργασίας πολλαπλής νοημοσύνης» (Ματσαγγούρας, 2002) και «σχέδια δράσης» (Κοσσυβάκη, 2003).

Το πρόγραμμα σπουδών των Σ.Δ.Ε είναι ανοιχτό και ευέλικτο και έχει ως στόχο οι εκπαιδευόμενοι να μην αποκτούν μόνο γνώσεις αλλά και κοινωνικές δεξιότητες όπως αυτές της επικοινωνίας, της συνεργασίας και της επίλυσης προβλημάτων. Στην προοπτική αυτή οι μέθοδοι διδασκαλίας που χρησιμοποιούνται πρέπει να είναι καινοτόμες και να στηρίζονται στον διαφορετικό τρόπο που προσλαμβάνουν τη γνώση οι ενήλικες, καθώς και στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους.

Η λειτουργία εργαστηρίων, καθώς και η εφαρμογή της μεθόδου project στα ΣΔΕ ενδείκνυται, καθώς επιδιώκει να βοηθήσει τους ενήλικες εκπαιδευόμενους (Rogers, 1999), να κατανοήσουν τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να χρησιμοποιούν τις πηγές μάθησης, μειώνοντας σταδιακά την εξάρτησή τους από τους εκπαιδευτικούς, να αναζητούν και να προσαρμόζουν το μαθησιακό υλικό στα ιδιαίτερα ενδιαφέροντά τους, να πειραματίζονται, να καλλιεργούν την κριτική σκέψη και το στοχασμό (Boud, Keogh, και Walker, 2002). και να ενισχύουν την αυτοεκτίμησή τους.

Ένα σχέδιο δράσης τύπου project περιλαμβάνει μια σειρά από στάδια τα οποία κινούνται στους παρακάτω άξονες (Κιουλάνης, 2008):

- (α) θέμα,
- (β) προγραμματισμός,
- (γ) υλοποίηση/πραγματοποίηση,
- (δ) αξιολόγηση.

α. Το θέμα: Αποτελεί το πρώτο στοιχείο και σηματοδοτεί την αρχή της ενασχόλησης με το project. Στο στάδιο αυτό εντάσσονται τρία βήματα:

(α) η επιλογή του θέματος, η οποία πρέπει να γίνεται από την ομάδα των εκπαιδευομένων και να είναι σύμφωνη με τα ενδιαφέροντά τους. Στην προοπτική αυτή μπορούν να αξιοποιηθούν μέθοδοι δημιουργικής μάθησης, όπως ο καταϊγισμός ιδεών και γενικότερα να γίνει αξιοποίηση της εμπειρίας και των ενδιαφερόντων των εκπαιδευομένων, μέσα από ομαδικές συζητήσεις και διερεύνηση των αναγκών τους.

(β) η επιλογή του συντονιστή, ο οποίος συμβάλλει στη συγκρότηση και στο συντονισμό των ομάδων σε οργανωτικά κυρίως ζητήματα, όπως η χρονική διάρκεια των φάσεων που απαιτούνται για την υλοποίηση του project.

(γ) η διατύπωση του σκοπού και των στόχων, η οποία γίνεται μετά από κοινή συζήτηση, ώστε να αποτελέσει τη βάση για την επιλογή των κατάλληλων περιεχομένων, για την οργάνωση εύχρηστων μεθόδων, για τις πηγές στις οποίες θα ανατρέξουν οι ομάδες και για την επιλογή του τελικού προϊόντος του project.

β. Ο προγραμματισμός: Στο στάδιο αυτό εντάσσονται τα επόμενα τρία βήματα της μεθόδου: (α) η κατανομή σε ομάδες, (β) η διαμόρφωση του πλαισίου δράσης και (γ) το διάλειμμα ενημέρωσης και ανατροφοδότησης.

Η κατανομή σε ομάδες πρέπει να γίνεται με βάση τα ενδιαφέροντα των εκπαιδευομένων, τους κοινούς τους στόχους, αλλά και τη δυνατότητα πρόσβασης που έχουν στους χώρους όπου θα γίνει η αναζήτηση των πληροφοριών, στοιχείο το οποίο θα καθορίσει σε μεγάλο βαθμό τη διαμόρφωση του πλαισίου δράσης των ομάδων. Το

διάλειμμα ανατροφοδότησης αποτελεί μία ιδιαίτερα σημαντική διαδικασία, καθώς συμβάλλει στην ανατροφοδότηση της όλης διαδικασίας, στον εντοπισμό λαθών και γενικότερα στην αναδιάρθρωση της πορείας. Αποτελεί, ουσιαστικά, μία διαδικασία αναστοχασμού και επαναπροσδιορισμού του έργου των ομάδων εργασίας.

γ. Η υλοποίηση/πραγματοποίηση: Το τρίτο στάδιο του project προσδιορίζεται από την πραγματοποίηση η οποία περιλαμβάνει επίσης τρία βήματα: (α) τη συγκέντρωση και ταξινόμηση του υλικού, (β) την παρουσίαση των προϊόντων του project και (γ) τα συμπεράσματα με την αξιολόγηση. Η συγκέντρωση και η ταξινόμηση του υλικού είναι μία συλλογική διαδικασία, η οποία σε μεγάλο βαθμό προσδιορίζεται από τους στόχους που έχουν τεθεί, αλλά και από το τελικό προϊόν που έχει συμφωνηθεί. Η παρουσίαση του project εξαρτάται και προσδιορίζεται από το μέγεθος και τη σημαντικότητά του και μπορεί να γίνει στο τμήμα, την τάξη, το σχολείο ή στο πλαίσιο μιας εκδήλωσης ή των ημερών ευαισθητοποίησης του ευρύτερου κοινού αναφορικά με την ύπαρξη, τη φιλοσοφία και τον ιδιαίτερο χαρακτήρα των ΣΔΕ.

δ. Τα συμπεράσματα και η αξιολόγηση: Αποτελούν βασικό συστατικό στοιχείο ενός project και μπορούν να εξαχθούν μέσα από ειδικά διαμορφωμένα ερωτηματολόγια, συζήτηση ή και ειδικά για τον λόγο αυτό διαμορφωμένες ομάδες εργασίας. Ένα σημαντικό στοιχείο, βέβαια, της πραγματοποίησης ενός project αποτελεί η αξιολόγηση της πορείας και παρουσίας των εκπαιδευομένων. Βάση αυτής της αξιολόγησης μπορεί να αποτελέσει η συμμετοχικότητα και η συνεργασία, με κύρια δομικά στοιχεία την προσωπική τους διαδρομή και πορεία στο project, όπως αυτή διαφαίνεται μέσα από το ενδιαφέρον και τις πρωτοβουλίες που ανέπτυξαν. Επίσης, σημαντικό στοιχείο είναι η ανάπτυξη μεταγνωστικών δεξιοτήτων, στόχος ο οποίος καλλιεργείται και αναπτύσσεται μέσα από τη συλλογική εργασία και συνεργασία, στο πλαίσιο της οποίας οι εκπαιδευόμενοι «μαθαίνουν πώς να μαθαίνουν».

Στο πλαίσιο της ευελιξίας η οποία χαρακτηρίζει το πρόγραμμα σπουδών στα ΣΔΕ, είναι δυνατόν, κατά την υλοποίηση της μεθόδου και ιδιαίτερα στο πλαίσιο λειτουργίας των ομάδων εργασίας, να εφαρμοστούν εναλλακτικές και δημιουργικές μορφές μάθησης. Ένα χαρακτηριστικό στοιχείο θα μπορούσε να αποτελέσει η εφαρμογή της μεθόδου «Τα Έξι Καπέλα Σκέψης» (Six Thinking Hats) του Edward de Bono.

Η μέθοδος «Τα Έξι Καπέλα Σκέψης» επινοήθηκε από τον Edward de Bono και αποτελεί μία μορφή δημιουργικής μάθησης η οποία έχει αναπτυχθεί και ως ένα πλαίσιο επίλυσης επιλεγμένων προβλημάτων για άτομα και ομάδες (De Bono, 2006). Έξι διαφορετικά χρώματα συμβολίζουν τους διαφορετικούς τρόπους σκέψης που βρίσκονται σε εφαρμογή κατά τη διαδικασία επίλυσης ενός προβλήματος. Όταν γίνεται αλλαγή ενός καπέλου με ένα άλλο, αλλάζει εικονικά η μέθοδος σκέψης του ατόμου που το φορά. Συγκεκριμένα: Το λευκό αναπαριστά τα δεδομένα και τις πληροφορίες, το κόκκινο τα συναισθήματα, το πράσινο τη δημιουργική σκέψη, το κίτρινο τις θετικές πτυχές μιας προτεινόμενης λύσης, το μαύρο τις αρνητικές πτυχές μιας λύσης ή απόφασης και το μπλε τον έλεγχο, τα συμπεράσματα και τη σύνοψη της υπό εξέταση κατάστασης (De Bono, 2000). Στο πλαίσιο αυτής της προοπτικής οι εκπαιδευόμενοι που συμμετέχουν σε ένα project μπορούν να αναστοχάζονται αναφορικά με το θέμα που μελετούν, χωρισμένοι σε έξι ομάδες εργασίας μέσα από έξι διαφορετικές οπτικές, σε κάθε μία από τις οποίες θα έχει δοθεί ένα χρώμα καπέλου (άσπρο, κίτρινο, πράσινο, κόκκινο, μαύρο και μπλε καπέλο) με τον αντίστοιχο συμβολισμό.

Η διαδικασία της αναζήτησης πληροφοριών στη διάρκεια πραγματοποίησης ενός project μπορεί να γίνεται και μέσω του διαδικτύου. Στην περίπτωση αυτή μπορεί να

εφαρμοστεί η διαδικασία της ιστοεξερεύνησης (Web Quest). (Dodge, 1997, 2001. Μικρόπουλος et al., 2011).

10. ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Μιχάλης Αϊβαλιώτης

Οι σχολικές δραστηριότητες με τη συνεργασία της αυτοδιοίκησης, τοπικών φορέων κτλ. είναι απαραίτητες στα ΣΔΕ. Προβλέπονται στην υπουργική απόφαση για την Οργάνωση και Λειτουργία των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας (άρθρο 9): *"Η δημιουργία δικτύων συνεργασίας μεταξύ Τοπικής Αυτοδιοίκησης και κοινωνικών φορέων για τη στήριξη της λειτουργίας των σχολείων είναι απαραίτητη για να επιτευχθεί ο σκοπός των Σ.Δ.Ε., που είναι η κοινωνική, οικονομική ένταξη και ανέλιξη των εκπαιδευομένων."*

Τα ερωτήματα που απασχολούν τους συλλόγους των ΣΔΕ κάθε χρονιά για τον σχεδιασμό των σχολικών δραστηριοτήτων δεν είναι άλλα από: το γιατί, ποιες, πού, πώς, με ποιους, κάθε πότε και με ποιες προϋποθέσεις πραγματοποιούν σχολικές δραστηριότητες στα ΣΔΕ. Ο σχεδιασμός τους, γενικά, απαιτεί σοβαρότητα, συνέπεια, και κατάλληλες προϋποθέσεις.

Η σχολική δραστηριότητα (σύμφωνα με τον Leont'ev, 1978, 1981) είναι η συστημική υποστήριξη των εκπαιδευομένων μέσω κινήτρων και διαμεσολαβητικών πολιτισμικών εργαλείων.

Τα επίπεδα των σχολικών δραστηριοτήτων συνοψίζονται (Jaworski-Goodchild, 2006) σε: 1) Κίνητρα/στόχους, 2) Ενέργειες, συνθήκες, 3) Διαδικασίες.

Η αναγκαιότητα των σχολικών δραστηριοτήτων: Οι σχολικές δραστηριότητες συμβάλλουν στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη των εκπαιδευομένων με διαδραστικό τρόπο. Η πρωτοτυπία που πρέπει να τις διακρίνει βοηθάει στην καταπολέμηση της μονοτονίας και όχι μόνο. Απαραίτητο είναι να έχουν παιδαγωγικό, γνωστικό και πολιτισμικό χαρακτήρα.

Η σημασία των σχολικών δραστηριοτήτων στα ΣΔΕ σε σύνδεση με τοπικούς φορείς αναδεικνύεται και από έρευνα (Ανάγνου, 2006) που έγινε σε 18 ΣΔΕ τη διετία 2004-5 (Ανάγνου-Βεργίδης, 2008). Εκεί διαπιστώνεται ότι τα ΣΔΕ αναπτύσσουν θετικές σχέσεις συνεργασίας κυρίως με τον α' βαθμό τοπικής αυτοδιοίκησης, και ακολούθως με μορφωτικούς φορείς της τοπικής κοινωνίας. Στην τρίτη θέση συνεργασίας των ΣΔΕ είναι φορείς υγείας και κοινωνικής πρόνοιας, ενώ ακολουθούν ο β' βαθμός αυτοδιοίκησης αλλά και επιχειρήσεις, επαγγελματικοί φορείς, φορείς επαγγελματικού προσανατολισμού και προώθησης της απασχόλησης. Συνοψίζοντας: τα ΣΔΕ γνωρίζουν και επιδιώκουν τη συνεργασία με τους τοπικούς φορείς.

Σχολικές δραστηριότητες που μπορούν να πραγματοποιηθούν: Οι σχολικές δραστηριότητες στα ΣΔΕ οργανώνονται με διάφορες αφορμές και σε ποικίλες περιστάσεις. Για παράδειγμα, με αφορμή κάποια τοπική ή ευρύτερου βεληνεκούς επέτειο, κάποια γιορτή, κάποια παγκόσμια ημέρα κτλ. Μπορεί να πάρουν τον χαρακτήρα γιορτής/εκδήλωσης που οργανώνεται στον χώρο του σχολείου, με τη συμμετοχή εκπαιδευτικών, εκπαιδευομένων και προσκεκλημένων.

Ένα άλλο είδος δραστηριότητας είναι οι επισκέψεις σε διάφορους χώρους που συνδέονται με γεγονότα πολιτισμικά, ιστορικά κτλ.

Πολλές φορές οι όποιες δραστηριότητες εντάσσονται σε έναν γενικότερο σχεδιασμό και εκτείνονται σε όλο το σχολικό έτος (π.χ. εκπόνηση μιας διαθεματικής

εργασίας ή ενός σχεδίου δράσης με τη συνεργασία εξωτερικών συνεργατών, όπως για παράδειγμα συνεργασία με τοπική περιβαλλοντική οργάνωση, εκπρόσωποι της οποίας μετέχουν σε από κοινού συσκέψεις αλλά και μαζικές δραστηριότητες με τους εκπαιδευόμενους και εκπαιδευτικούς του ΣΔΕ, δραστηριότητες όπως ομιλίες, καθαρισμός τοπίων, αναδάσωση κτλ.).

Προγραμματισμός και οργάνωση: Οι σχολικές δραστηριότητες καλό είναι να εντάσσονται στο πλαίσιο ενός γενικότερου σχεδιασμού και προγραμματισμού. Προτείνεται, από την αρχή του σχολικού έτους, όλοι που μετέχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία των ΣΔΕ (διευθυντής, εκπαιδευτικοί και εκπαιδευόμενοι) να κάνουν προτάσεις για θέματα, τόπους και πρόσωπα που θα είχαν ενδιαφέρον για γνωρίσουν καλύτερα. Αφού συγκεντρωθούν τα θέματα αυτά, κατατίθενται προτάσεις για τον τρόπο που μπορούν να πραγματοποιηθούν και συντάσσεται χρονοδιάγραμμα δραστηριοτήτων που σε τακτά διαστήματα στις παιδαγωγικές συνεδριάσεις επικαιροποιείται και τροποποιείται.

Τελικό στάδιο κάθε δραστηριότητας είναι η αξιολόγησή της, γιατί έτσι μόνο μπορούν να διαπιστωθούν τα θετικά στοιχεία και να εντοπιστούν οι τυχόν αρνητικές πτυχές. (Για παράδειγμα, μέσα από την αξιολόγηση, έχει διαπιστωθεί ότι «κουράζουν» δραστηριότητες όπως η προβολή μεγάλης ξενόγλωσσης ταινίας χωρίς ενδιάμεσες ανάπαυλες).

Οι οργανωτές των σχολικών δραστηριοτήτων είναι σημαντικό να είναι έμπειροι εκπαιδευτικοί ενηλίκων χωρίς απαραίτητως να είναι και οι πρωταγωνιστές των δραστηριοτήτων. Είναι απαραίτητο να εφαρμόζονται οι βασικές αρχές εκπαίδευσης ενηλίκων και οι αντίστοιχες μέθοδοι ώστε να βοηθούνται και οι εξωτερικοί συνεργάτες που δεν έχουν εμπειρία στην εκπαίδευση ενηλίκων ή ακόμα και οι εκπαιδευόμενοι να πραγματοποιήσουν τις δραστηριότητες.

Συχνότητα δραστηριοτήτων: Συχνά γίνεται σύγχυση των σχολικών δραστηριοτήτων της εκπαίδευσης ενηλίκων με αντίστοιχες δραστηριότητες άλλων τύπων εκπαίδευσης. Πρέπει να διευκρινιστεί ότι στα ΣΔΕ δεν οργανώνονται εκδρομές με ψυχαγωγικό και μόνο χαρακτήρα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι οι εκπαιδευτικές επισκέψεις δεν μπορούν να συνδυαστούν με ανάλαφρες δραστηριότητες αναστοχασμού, εμπέδωσης και διασκέδασης. Επίσης, στα ΣΔΕ δεν υπάρχουν περιορισμοί ως προς τη συχνότητα πραγματοποίησης των δραστηριοτήτων. Αυτό όμως που προέχει είναι ο σωστός σχεδιασμός και η καλή προετοιμασία εκπαιδευτικών και εκπαιδευομένων.

Προϋποθέσεις: Οι προϋποθέσεις για τις σχολικές δραστηριότητες είναι ίδιες με τις προϋποθέσεις αποτελεσματικής εκπαίδευσης ενηλίκων. Συγκεκριμένα:

- Η συμμετοχή πρέπει να έχει εθελοντικό χαρακτήρα. Κάθε πίεση είναι μη αποδοτική. Μια καλή πρακτική είναι η ύπαρξη εναλλακτικών επιλογών στις σχολικές δραστηριότητες για να μπορούν οι εκπαιδευόμενοι να επιλέξουν.
- Οι στόχοι είναι αναγκαίο να είναι εκφρασμένοι με σαφήνεια και να συνδέονται με τις ανάγκες των εκπαιδευομένων.
- Το περιεχόμενο των σχολικών δραστηριοτήτων να συνδέεται με τις ανάγκες, τις επιθυμίες και τις εμπειρίες των εκπαιδευομένων, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η ενεργοποίησή τους. Γι' αυτό είναι πολύ σημαντικό, στην αρχή του σχολικού έτους αλλά και κατά τη διάρκειά του, να συμμετέχουν οι εκπαιδευόμενοι τόσο στον σχεδιασμό όσο και στον προγραμματισμό των σχολικών δραστηριοτήτων.
- Κατά τον σχεδιασμό, σκόπιμο είναι να λαμβάνονται υπόψη οι διαφορετικοί τρόποι με τους οποίους μαθαίνει ο καθένας. Έτσι οι σχολικές δραστηριότητες πρέπει να έχουν ποικιλομορφία.

- Το κλίμα των σχολικών δραστηριοτήτων χρειάζεται να χαρακτηρίζεται από επικοινωνία, αμοιβαίο σεβασμό, συνεργατικότητα.

Τέλος, η ίδια ευαισθησία, κατανόηση και φαντασία που επιβάλλεται να διακρίνουν την εκπαιδευτική διαδικασία, πρέπει να διακρίνει και τις σχολικές δραστηριότητες, εφόσον αυτές συμπληρώνουν την όλη εκπαιδευτική διαδικασία και δίνουν την ευκαιρία να αναπτυχθεί διαθεματικότητα και η διαθεσιμότητα εκπαιδευτικών και εκπαιδευομένων.

11. ΦΑΚΕΛΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΟΜΕΝΟΥ

Παναγιώτα Χατζηθεοχάρους

Ο Φάκελος Εκπαιδευτικού Υλικού (Φ.Υ.), που είναι απαραίτητο να καταρτίσει ο κάθε εκπαιδευτικός του ΣΔΕ, είναι ένα χρήσιμο εργαλείο που μπορεί να αξιοποιηθεί με ποικίλους τρόπους τόσο για τη διδασκαλία του διδακτικού αντικειμένου του όσο και για τον προγραμματισμό και την παρακολούθηση ενός project. Παράλληλα, ο Φάκελος Εκπαιδευτικού Υλικού του εκπαιδευόμενου είναι απαραίτητο εργαλείο που δημιουργείται από τον κάθε εκπαιδευόμενο και η οργάνωσή του εξυπηρετεί πολλούς και διαφορετικούς σκοπούς.

Α. Φάκελος Υλικού του εκπαιδευτικού

Ο Φ.Υ. διαμορφώνεται και οργανώνεται σταδιακά από τον εκπαιδευτικό, ανάλογα με την πορεία της διδασκαλίας, τις ανάγκες που προκύπτουν και το υλικό που ετοιμάζει, γεγονός που σημαίνει ότι ο Φ.Υ. εμπλουτίζεται και αναμορφώνεται συνεχώς. Ανάλογος Φ.Υ. είναι σκόπιμο να δημιουργηθεί από τον εκπαιδευτικό για το διαθεματικό σχέδιο δράσης (project) στο οποίο συμμετέχει, καθώς και για το εργαστήριο που τυχόν συντονίζει, ή για τις διαθεματικές συνδιδασκαλίες που αναλαμβάνει. Φυσικά, ο Φ.Υ. δεν απαρτίζεται οπωσδήποτε από ένα μεγάλο κλασέρ με κινητά φύλλα, εφόσον υπάρχει η δυνατότητα να δημιουργηθεί και ηλεκτρονικός Φ.Υ. που θα ενημερώνεται συνεχώς από τον εκπαιδευτικό.

Ο Φ.Υ. βοηθάει τον εκπαιδευτικό:

- να οργανώνει τις σκέψεις και τη δράση του και να προγραμματίζει τη διδακτική πορεία του, με βάση τις ανάγκες των εκπαιδευομένων που έχει διαγνώσει,
- να αναστοχάζεται πάνω στην εκπαιδευτική διαδικασία, θεμελιακό στοιχείο της διδακτικής πρακτικής,
- να αυτοαξιολογεί σε τακτά διαστήματα τη διδακτική πορεία του συγκρίνοντας την ανταπόκριση των εκπαιδευομένων με τους στόχους που είχε θέσει,
- να εξοικονομεί κόπο και χρόνο, εφόσον μπορεί να τον χρησιμοποιήσει και μελλοντικά, κάθε φορά βέβαια με τις αναγκαίες αναμορφώσεις και συμπληρώσεις.

Ο Φ.Υ. μπορεί να περιέχει τα παρακάτω:

- μια κατάσταση με τα στοιχεία των εκπαιδευομένων, ώστε να μπορεί ο εκπαιδευτικός να επικοινωνεί μαζί τους,
- τα αποτελέσματα από τη διερεύνηση των αναγκών των εκπαιδευομένων του,
- σημειώσεις αναφορικά με ιδιαίτερα προβλήματα που πιθανόν να αντιμετωπίζουν ορισμένοι εκπαιδευόμενοι,
- το μαθησιακό συμβόλαιο που έχει συνάψει ο εκπαιδευτικός με τους εκπαιδευομένους του (σ' αυτό μπορεί να συμπεριλάβει τον σκοπό και τους στόχους που έχει συζητήσει και συμφωνήσει μαζί τους),

- τα εκπαιδευτικά υλικά που θα χρησιμοποιήσει κατά τη διδασκαλία των διδακτικών ενοτήτων που προγραμματίζει (κείμενα με πληροφορίες, σημειώσεις, φύλλα εργασίας, φύλλα με ασκήσεις και δραστηριότητες, φύλλα αξιολόγησης και αυτοαξιολόγησης των εκπαιδευομένων), οργανωμένα ανά θεματική ενότητα,
- ό,τι μπορεί να αξιοποιήσει ως διδακτικό υλικό (σκέψεις και ιδέες, άρθρα από εφημερίδες, περιοδικά ή το διαδίκτυο, χάρτες, φωτογραφικό υλικό, γελοιογραφίες κ.ά.).

Ο Φ.Υ. του εκπαιδευτικού για ένα διαθεματικό σχέδιο δράσης μπορεί να περιέχει:

- μια κατάσταση με τα ονόματα των εκπαιδευομένων που συμμετέχουν στο σχέδιο δράσης,
- τον αρχικό σχεδιασμό (θέμα, σκοποί, εμπλεκόμενοι γραμματισμοί, άξονες εργασίας, δραστηριότητες, προτάσεις για τελικό προϊόν),
- το μαθησιακό συμβόλαιο,
- τον προγραμματισμό της δράσης των επιμέρους ομάδων,
- το ημερολόγιο δραστηριοτήτων,
- ιδέες, προτάσεις, τροποποιήσεις του αρχικού σχεδιασμού,
- φύλλα αξιολόγησης των εκπαιδευομένων και των ομάδων.

B. Φάκελος Υλικού του εκπαιδευομένου

Ο Φάκελος Υλικού του εκπαιδευομένου αποτελεί τον καθρέφτη της μαθησιακής πορείας του στο ΣΔΕ.

Υπάρχουν γενικά διάφορα είδη φακέλων εκπαιδευτικού υλικού ανάλογα με τους σκοπούς που αυτοί εκπληρώνουν. Οι πιο διαδεδομένοι είναι οι Φάκελοι Διαδικασίας ή Εξελικτικοί Φάκελοι και οι Φάκελοι Προϊόντος ή Επίδειξης. Αυτοί που έχουν καθιερωθεί στα ΣΔΕ δεν εντάσσονται σε κάποια αυστηρά οριοθετημένο είδος φακέλων. Είναι, θα λέγαμε, ένα «μεικτό» είδος, που συνδυάζει στοιχεία εξελικτικού και φακέλου επίδειξης.

Ο Φ.Υ. βοηθάει τον εκπαιδευόμενο:

- στην απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων,
- στην οργάνωση της σκέψης και της δράσης του,
- στην αποτύπωση της μαθησιακής πορείας του,
- στην ανατροφοδότηση του ίδιου αλλά και του εκπαιδευτικού,
- στην αυτοαξιολόγησή του αλλά και στην αξιολόγησή του από τον εκπαιδευτικό.

Η οργάνωση του Φ.Υ. από τον εκπαιδευόμενο τον ασκεί σε δεξιότητες όπως η υπευθυνότητα, η μεθοδικότητα, η οργανωτικότητα, η συνέπεια, η κριτική σκέψη, η αυτογνωσία. Τα περιεχόμενά του βοηθούν τον εκπαιδευόμενο και συμβάλλουν στην εμπέδωση των γνώσεών του, εφόσον μπορεί να ανατρέχει σ' αυτόν ανά πάσα στιγμή. Με τα φύλλα αυτοαξιολόγησης, που καλό είναι να συμπεριλαμβάνονται στο Φ.Υ., ο εκπαιδευόμενος αποκτά μεγαλύτερη αυτογνωσία, εντοπίζει τα αδύνατα σημεία του, θέτει ευκρινέστερους και υλοποιήσιμους στόχους. Επίσης, ο Φ.Υ. βοηθά και τον εκπαιδευτικό, τόσο στην αξιολόγηση του εκπαιδευόμενου όσο και στην αποτίμηση του έργου που επιτελέστηκε επομένως και στον περαιτέρω προγραμματισμό των επόμενων βημάτων.

Ο Φ.Υ. μπορεί να περιέχει τα παρακάτω:

- το εκπαιδευτικό υλικό το οποίο δίνεται από τον κάθε διδάσκοντα (πληροφοριακό και υποστηρικτικό υλικό όπως άρθρα εφημερίδων, περιοδικών κ.ά., ποικίλα κείμενα, σημειώσεις, γελοιογραφίες, φωτογραφικό υλικό, χάρτες κ.λπ.),
- τα φύλλα εργασίας,
- εργασίες του εκπαιδευομένου (ατομικές ή ομαδικές),
- φύλλα αυτοαξιολόγησης,
- φύλλα αξιολόγησης,
- ερωτήματα, ιδέες, προτάσεις, υλικό συγκεντρωμένο από τον εκπαιδευόμενο.

Το περιεχόμενο του Φ.Υ. ποικίλλει ανάλογα με τον γραμματισμό, με τους στόχους που έχουν τεθεί, με τη διάθεση των εκπαιδευομένων, με τη σχέση εκπαιδευτικού και ομάδας εκπαιδευομένων, με τη θεματική. Μπορεί βέβαια να περιέχει μονάχα φύλλα εργασίας ή και φωτοτυπίες που έχει δώσει ο εκπαιδευτικός .

Μορφή και δημιουργία του Φ.Υ.

Συνήθως είναι ένα μεγάλο «κλασέρ» με διαχωριστικά φύλλα, για τον διαχωρισμό του υλικού ανά διδακτικό αντικείμενο (γραμματισμό), που οι εκπαιδευόμενοι αφήνουν στο σχολείο στη διάρκεια της χρονιάς, αν υπάρχει δυνατότητα φύλαξης, και το παίρνουν με το τέλος κάθε διδακτικού έτους. Είναι σκόπιμο οι εκπαιδευόμενοι να ασκηθούν, από την έναρξη της φοίτησής τους στο ΣΔΕ, στη δημιουργία του προσωπικού τους φακέλου με το εκπαιδευτικό υλικό που σταδιακά θα συγκεντρώνουν.

Πώς θα βοηθήσει ο εκπαιδευτικός στη δημιουργία και οργάνωση του Φ.Υ.

- προτείνει τα βασικά περιεχόμενα του Φ.Υ. και δείχνει κάποια δείγματα τέτοιων φακέλων,
- έχει προγραμματίσει πώς θα χρησιμοποιηθεί ο Φ.Υ. στην εκπαιδευτική διαδικασία και συζητά με την ομάδα-τάξη τον ρόλο και τον σκοπό του,
- υπενθυμίζει στους εκπαιδευόμενους να τοποθετούν τα εκπαιδευτικά υλικά,
- διαθέτει ορισμένες διδακτικές ώρες για την καλύτερη οργάνωση και τη συμπλήρωση των Φ.Υ. των εκπαιδευομένων,
- κάνει τους εκπαιδευόμενους να αισθανθούν ότι ο Φ.Υ. είναι κάτι δικό τους που θα τους μείνει.

Φάκελος επιλεγμένων εργασιών (portfolio assessment)

Ένα άλλο είδος εξελικτικού φακέλου υλικού, που εφαρμόστηκε ήδη στα ΣΔΕ από ορισμένους εκπαιδευτικούς και θα μπορούσε να αξιοποιηθεί ως μέθοδος αξιολόγησης από πολύ περισσότερους, μετά από ενημέρωση και επιμόρφωση, είναι ο Φάκελος επιλεγμένων εργασιών (portfolio assessment).

Τι μπορεί να περιέχει:

- επιλεγμένες από τον εκπαιδευόμενο εργασίες ως αντιπροσωπευτικές της εξελικτικής μαθησιακής του πορείας.
- αυτοαξιολογικά σχόλια-κριτήρια που αιτιολογούν την επιλογή του.

Προτού ξεκινήσει η δημιουργία ενός τέτοιου Φ.Υ., είναι χρήσιμο, ή μάλλον απαραίτητο, να συζητηθούν στην ομάδα-τάξη τα κριτήρια επιλογής μιας εργασίας. (Για παράδειγμα, τέτοια κριτήρια μπορεί να είναι: το να είναι η εργασία μέσα στο θέμα, να είναι κατανοητό το περιεχόμενό της, να είναι σωστά διατυπωμένο, να συνδέονται οι ιδέες μεταξύ τους κ.ά.).

Η δημιουργία ενός τέτοιου Φ.Υ. συμβάλλει:

- στην ενεργητική εμπλοκή των εκπαιδευομένων στη διαδικασία μάθησης
- στη βελτίωση της αυτογνωσίας τους
- στη βελτίωση της ικανότητάς τους για αυτοαξιολόγηση
- στην καλλιέργεια της μεταγνωστικής ικανότητας
- στην ανάπτυξη της αυτοπεποίθησής τους.

Επιπλέον, για τους εκπαιδευτικούς αποτελεί εργαλείο:

- αξιολόγησης των εκπαιδευομένων
- ανατροφοδότησης των εκπαιδευτικών
- αυτοαξιολόγησης των εκπαιδευομένων.

12. ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Δημήτρης Σωτηριάδης

Η αξιολόγηση είναι ιδιαίτερα σημαντική διαδικασία καθώς συνδέεται άμεσα με τον σκοπό της εκπαίδευσης και επηρεάζει αποφασιστικά τη διδακτική πρακτική. Η αξιολόγηση δεν είναι μια απλή υποχρέωση ή διεκπεραίωση για τους εκπαιδευτικούς, αλλά αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της εκπαιδευτικής διαδικασίας, καίριο και αποφασιστικό για την πραγμάτωση των σκοπών και των στόχων του προγράμματός τους.

Ο Α. Rogers (1999) θεωρεί την αξιολόγηση απαραίτητη σε ένα πρόγραμμα εκπαίδευσης ενηλίκων για τους παρακάτω λόγους:

- Για την απόδοσή μας ως εκπαιδευτικών
- Για τον σχεδιασμό καινούριων στρατηγικών, επιλογών και προτεραιοτήτων
- Για να μαθαίνουμε

Ο σκοπός επομένως της αξιολόγησης που εφαρμόζεται στα ΣΔΕ και βρίσκεται σε συνάφεια με τη γενικότερη φιλοσοφία της εκπαίδευσης ενηλίκων και με τις αρχές της Κριτικής Παιδαγωγικής είναι να βοηθήσει τον εκπαιδευόμενο να μαθαίνει καλύτερα και τον εκπαιδευτικό να διδάσκει καλύτερα. Με άλλα λόγια στοχεύει να δώσει πληροφορίες για την ατομική πορεία των εκπαιδευομένων και για το έργο των εκπαιδευτικών και του σχολείου συνολικά, να υποστηρίξει και να βοηθήσει το εκπαιδευτικό έργο (διδασκαλία και μάθηση), να δώσει κατευθύνσεις για τις περαιτέρω επιλογές του εκπαιδευτικού προγράμματος.

Τα Σ.Δ.Ε. λειτουργούν με ανοικτά προγράμματα σπουδών, εφόσον, σύμφωνα με τη φιλοσοφία που τα διέπει, η διδασκαλία θεωρείται πράξη επικοινωνίας και όχι προσπάθεια για επίτευξη προκαθορισμένων στόχων. Η αξιολόγηση στα ΣΔΕ είναι διπλή: αναφέρεται τόσο στους εκπαιδευτικούς, όσο και στα προγράμματα και δεν αρκείται σε απλές δοκιμασίες, παρά αποτελεί καθημερινή φροντίδα (Χατζησαββίδης Σ., 2007: 4).

Τα ΣΔΕ προσβλέπουν στον κριτικό και εγγράμματο πολίτη που είναι ικανός να αντιλαμβάνεται τον κόσμο που τον περιβάλλει, να συμμετέχει αλλά και να αλλάζει την πολιτιστική, πολιτική και οικονομική ζωή της κοινωνίας του. Διαμορφώνουν ευέλικτα Προγράμματα Σπουδών υπό συνεχή αξιολόγηση και αναμόρφωση, ώστε να προσαρμόζονται στις εκπαιδευτικές ανάγκες, προσδοκίες και δεξιότητες κάθε εκπαιδευομένου (Τσάφος και Χοντολίδου, 2003). Η προκρινόμενη, λοιπόν, αξιολόγηση είναι η περιγραφική-ποιοτική και αποσκοπεί, αφενός, στη διαρκή ανατροφοδότηση της διδασκαλίας με απώτερο στόχο τη βελτίωσή της, και αφετέρου στην πρόοδο του εκπαιδευομένου. Αυτό σημαίνει ότι οφείλει να είναι συνεχής.

Το θέμα της αξιολόγησης στα Σ.Δ.Ε. αποκτά ακόμα μεγαλύτερη βαρύτητα, εφόσον αποτελεί παράγοντα που συνδέεται άμεσα με τη σχολική διαρροή. Έμφαση δίνεται στην ποιοτική - περιγραφική αξιολόγηση, η οποία δεν αποτυπώνει στατικά την τελική επίδοση των εκπαιδευομένων, αλλά απεικονίζει τη δυναμική της πορείας βελτίωσής τους και, όπου είναι δυνατόν, αναφέρει και την ανταπόκρισή τους σε συγκεκριμένες στρατηγικές (Βεργίδης Δ., 2004 και Κόκκος Α., 2004).

Ανάλογα με τον σκοπό που επιτελεί κάθε φορά η αξιολόγηση, μπορούμε να διακρίνουμε τρεις τύπους αξιολόγησης που λειτουργούν συμπληρωματικά (Μαυρογιώργος, 1999): την αρχική διαγνωστική, την ενδιάμεση διαμορφωτική και την τελική απολογιστική. Η ενδιάμεση διαμορφωτική αξιολόγηση καταλήγει στη σύνταξη φύλλων περιγραφικής αξιολόγησης η οποία δίνεται στους εκπαιδευόμενους, το Φεβρουάριο και τον Ιούνιο κάθε σχολικού έτους.

Σ' αυτό το αξιολογικό πλαίσιο:

- Η αξιολόγηση γίνεται μια διαδικασία που επιχειρεί να περιγράψει και να ερμηνεύσει το σύνολο των διαδικασιών που προηγούνται του αποτελέσματος, δηλαδή την όλη παρουσία του εκπαιδευομένου, τις προσπάθειές του, τις αιτίες της πιθανής αποτυχίας του αλλά και τους τομείς στους οποίους φαίνεται να έχει κάνει προόδους σε σχέση με τις δικές του δυνατότητες και την προηγούμενη κατάστασή του.
- Το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στην ατομική πρόοδο (Carr & Kemmis, 1997). Το αποτέλεσμα έτσι νοηματοδοτείται διαφορετικά για κάθε εκπαιδευόμενο και μάλιστα ενήλικα, του οποίου σεβόμαστε τον προσωπικό χρόνο και τον προσωπικό τρόπο μάθησης.
- Μέσα από την ερμηνεία των παραγόντων της αποτυχίας γίνεται και ο επανακαθορισμός των στόχων της διδασκαλίας (Carr & Kemmis, 1997).

Γίνεται, σύμφωνα με τα παραπάνω, φανερό ότι η περιγραφική αξιολόγηση αποτελεί διαδικασία και δείκτη αυτοβελτίωσης. Δεν είναι το τέρμα της διαδρομής αλλά τα ενδιάμεσα στάδια που οδηγούν στη συνειδητοποίηση. Οφείλει να είναι μια διαδικασία δυναμική και ένα μέσον απόκτησης γνώσης, δεξιοτήτων και ανάπτυξης συνεργασίας.

Εφαρμογή στην πράξη

- *Κριτήρια-δείκτες περιγραφικής αξιολόγησης*

Οι εκπαιδευτικοί των ΣΔΕ καταβάλλουν προσπάθειες να κινηθούν συνήθως σε τρεις βασικά άξονες ή πεδία και να συμπεριλάβουν στο φύλλο αξιολόγησης που φτάνει στους εκπαιδευομένους τους κριτική αποτίμηση των γνώσεών τους, των στάσεων και των δεξιοτήτων τους, με γνώμονα πάντα, αφενός, την αποφυγή σχολίων που να άπτονται της προσωπικότητάς τους, και, αφετέρου, την ενίσχυση και ενθάρρυνσή τους για να συνεχίσουν την παραπέρα πορεία τους.

Τα κριτήρια αξιολόγησης απορρέουν από τους σκοπούς και τους στόχους της διδακτικής ενότητας και γίνονται πάντοτε σαφή στους εκπαιδευομένους και αντικείμενο συζήτησης μαζί τους, εφόσον επιδίωξη των εκπαιδευτικών και ένας από τους γενικότερους σκοπούς της εκπαίδευσης ενηλίκων είναι η ενεργή εμπλοκή τους στη διαδικασία της αξιολόγησης και στη μαθησιακή διαδικασία.

- *Τεχνικές και μέσα αξιολόγησης*

Οι τεχνικές και τα μέσα για μια καλύτερη αξιολόγηση που έχουν χρησιμοποιηθεί μέχρι σήμερα από τους εκπαιδευτικούς των ΣΔΕ είναι:

α) Φύλλο εργασίας-ερωτηματολόγιο στο τέλος μιας διδακτικής ενότητας ή μιας δραστηριότητας που πραγματοποιήθηκε στην τάξη ή αλλού.

β) Παρατήρηση άμεση από τον εκπαιδευτικό της παρουσίας, ανταπόκρισης, συμμετοχής, ενδιαφέροντος κ.λπ. των εκπαιδευομένων στη διάρκεια της διδακτικής διαδικασίας (διδασκαλίας, σχεδίου εργασίας, εργαστηρίου ή άλλης εκπαιδευτικής δράσης).

γ) Διεξαγωγή οργανωμένης συζήτησης με συντονιστή τον εκπαιδευτικό

δ) Εκπόνηση μιας συνθετικής, ομαδικής ή ατομικής, εργασίας από τους εκπαιδευομένους.

ε) Εκπόνηση ενός μικρού ή μεγαλύτερου σχεδίου εργασίας από ομάδα εκπαιδευομένων στο πλαίσιο ενός ή και περισσότερων διδακτικών αντικειμένων (γραμματισμών).

στ) Φάκελος Υλικού του εκπαιδευομένου

- *Τι αξιολογούμε;*

Η διαδικασία που καθιερώθηκε είναι η σύνταξη από τον κάθε εκπαιδευτικό της κρίσης του για τον κάθε εκπαιδευόμενο ξεχωριστά, διατυπωμένη σε συνεχές κείμενο, βάσει πάντα των γενικών κριτηρίων που έχουν από πριν συμφωνηθεί και βάσει των επιμέρους στόχων που ο κάθε εκπαιδευτικός έχει θέσει στο δικό του γραμματισμό.

Στη συνέχεια, σε ολομέλεια του συλλόγου, γίνεται ανταλλαγή απόψεων και επιχειρείται, μέσα από τη συζήτηση, η συνολική αποτίμηση της πορείας του κάθε εκπαιδευομένου στο ΣΔΕ.

Η εμπειρία έχει δείξει ότι για την αξιολόγηση των γραμματισμών χρησιμοποιούνται τα εξής κριτήρια – δείκτες: συμμετοχή, ενδιαφέρον, προσπάθεια, ανταπόκριση (επίδοση), συνεργασία.

Ενώ στα διαθεματικά projects – εργαστήρια χρησιμοποιούμε τα εξής κριτήρια – δείκτες: συνεργασία, συμμετοχή, πρωτοβουλία, ανάληψη ευθυνών, αποτελεσματικότητα.

Στους Γραμματισμούς είναι καλό να δίνεται έμφαση κυρίως σε γνωστικούς στόχους και κριτήρια καθώς και σε κοινωνικές δεξιότητες και στάσεις των εκπαιδευομένων, ενώ στα Διαθεματικά Projects – Εργαστήρια, πρωτίστως σε κοινωνικές δεξιότητες και στάσεις και δευτερευόντως σε γνωστικούς στόχους.

Βέβαια τα αξιολογικά σχόλια ανά γραμματισμό συμπιπτουν αρκετές φορές με το γενικό σχόλιο, γιατί στη σύνταξή τους λαμβάνονται υπόψη όλοι οι προαναφερόμενοι δείκτες-κριτήρια. Γι' αυτό και καταβάλλεται προσπάθεια να περιοριστεί η αξιολόγηση στους γραμματισμούς με βάση μόνο τους άξονες μαθησιακή πορεία και ενδιαφέρον.

Επίσης, με την ξεχωριστή αξιολόγηση των Projects – Εργαστηρίων, που αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι του καινοτόμου προγράμματος των ΣΔΕ με σημαντική συνεισφορά στο «μαθαίνω πώς να μαθαίνω», επιδιώκεται να αναδειχθεί η σημασία και χρησιμότητά τους προς αυτή την κατεύθυνση.

Στο τέλος βέβαια, σύμφωνα με το άρθρο 8 του ΦΕΚ Τ.Β' 34/2008 στον απολυτήριο τίτλο αποτυπώνονται: α) το ενδιαφέρον του εκπαιδευομένου (πρωτοβουλία, ενεργητική συμμετοχή, συνεργατικότητα) και β) η ανταπόκρισή του (επίδοση) στις απαιτήσεις του προγράμματος σπουδών.

Επίσης αναφέρεται αναλυτικά πως γίνεται η αριθμητική αντιστοίχιση στους χαρακτηρισμούς του τίτλου σπουδών.

- *Διαδικασία αξιολόγησης*

Οι δυσκολίες του εκπαιδευτικού για την συμπλήρωση του φύλλου της περιγραφικής αξιολόγησης πηγάζουν από τους εξής λόγους : την ανασφάλεια, τη μη εξοικείωση με νέες

μεθόδους, την ασάφεια των κριτηρίων, τις αμφιβολίες για τις «πραγματικά κατακτημένες γνώσεις» των εκπαιδευομένων, την αντίσταση στις πολλαπλές αλλαγές (διδασκικών πρακτικών, τρόπου αξιολόγησης κλπ), το συνεχές «ψάξιμο»...

Κατά τη συμπλήρωση του φύλλου της περιγραφικής αξιολόγησης θα πρέπει να αποφεύγονται : τα γενικά και ασαφή επίθετα, οι μειωτικοί χαρακτηρισμοί, η σύγκριση με συνεκπαιδευόμενους, τα μακροσκελή σχόλια-«εκθέσεις ιδεών», οι ομαδοποιήσεις, οι υπερβολικοί χαρακτηρισμοί.

Θα πρέπει να επιδιώκεται: η χρήση ρημάτων πχ. έχει εμπεδώσει, αφομοίωσε, προσέφερε, χρειάζεται να δουλέψει περισσότερο, κλπ, η επιβράβευση συγκεκριμένης συμπεριφοράς, η ενίσχυση της αυτοπεποίθησης, η ειλικρίνεια προς τον εκπαιδευόμενο , η υπόδειξη συγκεκριμένης βελτίωσης, η συντομία στις φράσεις.

Η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών χρησιμοποιεί το δεύτερο ενικό στη σύνταξη του φύλλου αξιολόγησης του Φεβρουαρίου γιατί είναι πιο φιλικό, και το τρίτο ενικό στη σύνταξη του φύλλου του Ιουνίου γιατί είναι πιο επίσημο. Φυσικά αυτό είναι απόφαση του συλλόγου των καθηγητών του κάθε σχολείου.

Γενικά με λόγο σύντομο και περιεκτικό, ο εκπαιδευτικός, επισημαίνει τους στόχους που επιτεύχθηκαν, θέτει και διατυπώνει νέους στόχους, ενθαρρύνει και εμπυχώνει.

***

Τέλος, Σκόπιμο είναι να τονιστεί ότι τόσο οι γενικοί στόχοι και τα γενικά κριτήρια όσο και οι επιμέρους γνωστικοί στόχοι και κριτήρια πρέπει να γίνονται σαφείς από την αρχή στους εκπαιδευόμενους από την έναρξη της σχολικής χρονιάς και να αποτελούν αντικείμενο συζήτησης και ζύμωσης μαζί τους, χωρίς να αποκλείεται και η δική τους συμβολή στη διατύπωση στόχων και κριτηρίων.

Καταλήγοντας: να μην ξεχνούν οι εκπαιδευτικοί ότι γνώμονας της αξιολόγησης σε κάθε περίπτωση οφείλει να είναι η ενίσχυση, η στήριξη και η ενθάρρυνση των εκπαιδευομένων στα ΣΔΕ.

13. ΗΜΕΡΕΣ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

Ελένη Γιοβάννη

Οι ημέρες ευαισθητοποίησης αφορούν πολλούς τομείς, συνάδουν με τη φιλοσοφία των ΣΔΕ και προβάλλουν το όλο έργο ενός σχολείου ανοικτού στην κοινωνία. Εντείνονται τις τελευταίες ημέρες του σχολικού έτους και έχουν τους παρακάτω στόχους:

- Να ευαισθητοποιήσουν και να προσελκύσουν νέους εκπαιδευόμενους στο σχολείο,
- Να ενημερώσουν την τοπική (ενδεχομένως και την ευρύτερη) κοινωνία,
- Να ενημερώσουν τους διευθυντές και τους καθηγητές της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης για να βοηθήσουν στην προσέλκυση εκπαιδευομένων.

Οι παραπάνω στόχοι πραγματοποιούνται με πρόγραμμα και συνεννόηση του διευθυντή με το σύλλογο και τους εκπαιδευομένους, εφόσον συμμετέχουν όλοι σ' αυτές. Για να πραγματοποιηθούν οι στόχοι αυτοί, αναφέρουμε ενδεικτικά τους παρακάτω τρόπους και μέσα:

- Δίπτυχα και αφίσες που να απηχούν τη φιλοσοφία των ΣΔΕ: Με τη βοήθεια του Δήμου διανέμονται και αναρτώνται στο δημοτικό κατάστημα, σε διάφορους φορείς της τοπικής κοινωνίας (π.χ. ΚΕΠ, ΟΑΕΔ κτλ.), εκκλησίες, πλατείες, Μέσα Μαζικής Μεταφοράς, τοπικούς συλλόγους, καφετέριες και όπου αλλού συχναίνουν νέοι.

- Περίπτερο με τραπεζάκια και καρέκλες στην πλατεία του Δήμου, μετά από συνεννόηση με τις δημοτικές αρχές, οι οποίες, συνήθως, παραχωρούν ευχαρίστως τον απαιτούμενο εξοπλισμό. Τη λειτουργία του περιπτέρου αναλαμβάνουν εκ περιτροπής οι εκπαιδευόμενοι, στους οποίους ανατίθενται συγκεκριμένες αρμοδιότητες με την παρουσία ενός καθηγητή.
- Ευαισθητοποίηση εκπαιδευτικών: Ο διευθυντής του σχολείου επισκέπτεται τα Γραφεία και τη Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και ενημερώνει τους αρμόδιους για τη λειτουργία των ΣΔΕ, προκειμένου να προσελκύσουν νέους εκπαιδευόμενους που έχουν διακόψει τη φοίτηση στο Γυμνάσιο.
- Ανακοινώσεις και διαφημιστικά sports στην ιστοσελίδα και τα blogs του Δήμου και του σχολείου, καθώς και στον τοπικό τύπο.
- Ημέρες ανοικτών θυρών: Διαρκούν μία εβδομάδα περίπου. Από το περίπτερο οι εκπαιδευόμενοι ενημερώνουν προφορικά και δίνουν επιστολή-πρόσκληση σε όσους υποψηφίους δείχνουν πραγματικό ενδιαφέρον να επισκεφτούν το σχολείο, να παρακολουθήσουν μαθήματα, να συζητήσουν με τους εκπαιδευόμενους και τους εκπαιδευτικούς
- Παρουσίαση των projects και των εργαστηρίων και γενικά του έργου του σχολείου, που πραγματοποιήθηκε την τρέχουσα σχολική χρονιά. Σ' αυτές καλούνται η τοπική κοινωνία, λοιποί φορείς και υποψήφιοι εκπαιδευόμενοι.

14. ΤΕΛΕΤΗ ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΗΣ

Ελένη Γιοβάννη

Η τελετή αποφοίτησης έχει πάντα εορταστικό και παιδαγωγικό χαρακτήρα. Προσκαλούνται σ' αυτήν όλοι οι εκπαιδευόμενοι με τις οικογένειές τους, ο Δήμος, οι τοπικοί φορείς, οι τοπικοί σύλλογοι, οι Διευθυντές και οι Προϊστάμενοι Γραφείων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, εκπαιδευτικοί άλλων σχολείων, υποψήφιοι εκπαιδευόμενοι κτλ.

Ο σκοπός της τελετής αποφοίτησης είναι διπλός:

- Οι απόφοιτοι, που είναι συγκινημένοι και στενοχωρημένοι, να αποχαιρετήσουν και να αποχωριστούν το σχολείο, να νιώσουν ικανοποιημένοι από τα επιτεύγματά τους, και να κλείσει η ομάδα με ευχάριστο τρόπο ώστε να συνειδητοποιήσουν ότι ένας κύκλος μάθησης τελείωσε.
- Οι εκπαιδευόμενοι του Α' κύκλου να αποκτήσουν κίνητρα για να συνεχίσουν το σχολείο και να αναλάβουν καινούριες ευθύνες και οι υποψήφιοι εκπαιδευόμενοι να παρακινηθούν να ξεκινήσουν τη διαδικασία φοίτησης.

Για να πραγματοποιηθούν οι στόχοι αυτοί, αναφέρουμε ενδεικτικά το παρακάτω πρόγραμμα:

- Σύντομος απολογισμός του έργου του σχολείου από τον διευθυντή του ΣΔΕ.
- Παρουσίαση ενός project ή εργαστηρίου ή και των δύο, που πραγματοποιήθηκαν κατά την τρέχουσα σχολική χρονιά.
- Αποχαιρετιστήριες ομιλίες από τους εκπαιδευόμενους του Α' και Β' κύκλου.
- Σύντομο φιλμ συνεχούς ροής, το οποίο θα προβάλλεται από τον υπολογιστή σε μεγάλη οθόνη σε όλη τη διάρκεια της τελετής, με τις δραστηριότητες του σχολείου, που πραγματοποιήθηκαν όλη τη σχολική χρονιά.
- Επίδοση τίτλων

- Μπουφές και διασκέδαση για να εκτονωθούν όλοι και να αποφορτιστούν από το συγκινησιακό κλίμα.

15. ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ

Παναγιώτης Κώτσιος

Οι παιδαγωγικές συναντήσεις οργανώνονται ανά τακτά χρονικά διαστήματα μεταξύ των εκπαιδευτικών, των συμβούλων και του διευθυντή του σχολείου. Στόχος τους είναι η ενδυνάμωση των σχέσεων μεταξύ του προσωπικού του σχολείου, η ενημέρωση για διάφορα διοικητικά και εκπαιδευτικά θέματα, η επίλυση προβλημάτων και η ανταλλαγή απόψεων.

Οι συναντήσεις αυτές ιδανικά καλό είναι να πραγματοποιούνται μια προκαθορισμένη ώρα κάθε εβδομάδα, ενώ σε περιπτώσεις που αυτό δεν είναι δυνατόν, τουλάχιστον μια φορά ανά 15 ημέρες. Η διάρκεια των συναντήσεων κυμαίνεται ανάλογα με το πλήθος και τη σοβαρότητα των θεμάτων που πρέπει να συζητηθούν. Συνήθη θέματα που συζητούνται σε αυτές τις συναντήσεις είναι:

- μαθησιακή πορεία των εκπαιδευομένων
- εκπαιδευτικές ανάγκες και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των εκπαιδευομένων
- επίδοση και συμπεριφορά των εκπαιδευομένων
- προβλήματα που μπορεί να αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί
- διαθεσιμότητα και επάρκεια εξοπλισμού και μέσων
- καταλληλότητα διδακτικών μεθόδων
- οργάνωση διαθεματικών σχεδίων δράσης και συνδιδασκαλιών
- οργάνωση δραστηριοτήτων, εκδηλώσεων και εκδρομών
- διοικητικά θέματα κτλ.

Οι τακτικές και συχνές συναντήσεις μεταξύ εκπαιδευτικών, συμβούλων και διευθυντή μπορούν να βελτιώσουν σημαντικά τις σχέσεις μεταξύ του προσωπικού του ΣΔΕ και να καλλιεργήσουν ένα κλίμα καλής επικοινωνίας, κατανόησης και συνεργασίας. Μέσω των συναντήσεων αυτών, επίσης, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να συζητούν θέματα που τους απασχολούν και να ανταλλάσσουν απόψεις με τους υπόλοιπους συναδέλφους ώστε να διαμορφώνεται μια κατά το δυνατόν κοινή αντίληψη ως προς την επίλυσή τους.

Σε μερικές από αυτές τις συναντήσεις μπορεί να συμμετέχει και το μέλος της Επιτροπής Παρακολούθησης και Στήριξης των Σχολείων που είναι επιφορτισμένο με τη στήριξη του σχολείου.

Σε περιπτώσεις που ο διευθυντής και ο σύλλογος διδασκόντων του ΣΔΕ το κρίνουν αναγκαίο, μπορεί να πραγματοποιηθεί συνάντηση του συλλόγου με προσκεκλημένους ομιλητές (συμβούλους, ειδικούς παιδαγωγούς, τοπικούς παράγοντες κ.ά.). Ο σκοπός και το περιεχόμενο των συναντήσεων αυτών καθορίζεται εκ των προτέρων από τον διευθυντή και τον σύλλογο του ΣΔΕ και αναφέρεται συνήθως σε θέματα παιδαγωγικά (π.χ. πώς μπορούν να αντιμετωπιστούν οι μαθησιακές δυσκολίες στους ενήλικες κ.ά.), σε θέματα συνεργασιών με τοπικούς φορείς για την ανάληψη κοινής δράσης, σε θέματα κοινωνικά (π.χ. τρόποι στήριξης και ενθάρρυνσης εκπαιδευομένων με αξεπέραστα προβλήματα οικονομικά κ.ά.) κτλ.

16. ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

Χρύσα Μάνθου

Σε κάθε Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας εργάζεται ένας Σύμβουλος Ψυχολόγος και ένας Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, οι οποίοι ανήκουν, μαζί με τον διευθυντή και τους εκπαιδευτικούς, στο προσωπικό του Σχολείου. Ο καθένας από τους συμβούλους εκπληρώνει τον ρόλο και το έργο του ακολουθώντας κυρίως τους όρους της σύμβασης που έχει υπογράψει με το Ι.ΝΕ.ΔΙ.ΒΙ.Μ.

Αφού τους υποδεχθεί, ο διευθυντής του ΣΔΕ, από την πλευρά του, είναι σκόπιμο:

- να τους ενημερώσει για το συγκεκριμένο πλαίσιο στο οποίο έρχονται να εργαστούν και για τις ιδιαιτερότητες που αυτό παρουσιάζει όσον αφορά τον πληθυσμό των ενήλικων εκπαιδευόμενων αλλά και των εκπαιδευτικών,
- να τους επισημάνει τον στόχο τους, δηλαδή την προσέγγιση των αναγκών τόσο των εκπαιδευομένων όσο και των εκπαιδευτικών, με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, για να εξασφαλιστεί ένα ασφαλές, υποστηρικτικό και δημιουργικό περιβάλλον για εκπαιδευτικούς και για εκπαιδευομένους,
- να τους επισημάνει την ανάγκη συνεργασίας τους μαζί του, με τους εκπαιδευτικούς του σχολείου αλλά και με την τοπική κοινωνία, να τους παροτρύνει να επισκεφτούν όλα τα τμήματα για να γνωρίσουν τους εκπαιδευομένους και να τους ενημερώσουν για τον ρόλο τους. Αν, τέλος, κρίνουν οι ίδιοι ότι είναι αναγκαίο και χρήσιμο να παρέμβουν στην ομάδα-τάξη για να αναπτύξουν ένα θέμα, να τους εξασφαλίζει αυτή τη δυνατότητα.

Πιο συγκεκριμένα:

Ο **σύμβουλος ψυχολόγος** οφείλει να βοηθήσει τους εκπαιδευομένους να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες που προκύπτουν από την ένταξή τους στο σχολικό περιβάλλον, και πολλές φορές τις δυσκολίες που προκύπτουν από την οικογένειά τους, την εργασία, τις διαπροσωπικές τους σχέσεις, το φιλικό περιβάλλον και έχουν αντίκτυπο στη μαθησιακή τους διαδικασία. Σύμφωνα με την ερευνητική βιβλιογραφία, οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι που εγγράφονται στο ΣΔΕ βιώνουν άγχος, δυσκολία σχολικής προσαρμογής, έχουν μειωμένη αυτοεκτίμηση και αυτοπεποίθηση και ως εκ τούτου ο ψυχολόγος χρειάζεται, είτε ατομικά είτε ομαδικά, να πραγματευτεί θέματα με τα ανωτέρω περιεχόμενα.

Επίσης, μπορεί να σχεδιάσει ευαισθητοποίηση και πρόληψη για όλους τους εκπαιδευομένους του σχολείου (σε ομαδικό επίπεδο) γύρω από θέματα ψυχοκοινωνικού περιεχομένου, όπως εξαρτήσεις, οικογενειακές σχέσεις, σχέσεις γονέων - παιδιών, εργασιακές σχέσεις, διαχείριση άγχους κτλ.

Κρίνεται απαραίτητη η συνεργασία του με την ομάδα των εκπαιδευτικών για να βοηθηθούν και εκείνοι να κατανοήσουν τις ιδιαίτερες ανάγκες και δυνατότητες του κάθε εκπαιδευομένου. Επιπλέον, και στον τρόπο εργασίας τους οι εκπαιδευτικοί χρειάζονται τη βοήθεια του ψυχολόγου αναφορικά με τις συνεργασίες που πρέπει να αναπτύξουν για τις διαθεματικές συνδιδασκαλίες και τα projects, να μειώσουν το άγχος σχετικά με τις καινοτόμες μεθόδους διδασκαλίας και την περιγραφική αξιολόγηση που είναι υποχρεωμένοι να εφαρμόσουν στο συγκεκριμένο σχολείο.

Οι εκπαιδευτικοί, από την πλευρά τους, χρειάζεται να συνειδητοποιήσουν τον ρόλο του ψυχολόγου και να τον ενημερώνουν για οποιοδήποτε πρόβλημα προκύψει με τους

εκπαιδευομένους. Επίσης, είναι σκόπιμο να παραπέμπουν στον ψυχολόγο τους εκπαιδευομένους που κρίνουν ότι χρειάζονται τη στήριξη και βοήθειά του, χωρίς να προσπαθούν να τον υποκαθιστούν στον ρόλο του.

Σε μια «κρίση» που μπορεί να προκύψει κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους, είτε από τους εκπαιδευομένους είτε από τους εκπαιδευτικούς, κρίνεται απαραίτητη η υποστήριξη του ψυχολόγου στον διευθυντή και στην ομάδα των εκπαιδευτικών.

Τέλος, είναι πολλές φορές αναγκαία η συνεργασία του με άλλους επαγγελματίες και άλλες δομές ψυχικής υγείας για θέματα όπως η παραπομπή και θεραπευτική παρέμβαση που δεν άπτονται του ρόλου του στο συγκεκριμένο σχολικό πλαίσιο.

Ο **σύμβουλος σταδιοδρομίας** οφείλει και αυτός να παρέχει ατομική και ομαδική συμβουλευτική, με στόχο τη διευκόλυνση και υποστήριξη των εκπαιδευομένων για την είσοδο ή την επανατοποθέτηση στην αγορά εργασίας.

Αυτό θα το κάνει αφού προηγηθεί, από την πλευρά του, ανίχνευση αναγκών των εκπαιδευομένων με σκοπό την προσαρμογή των δραστηριοτήτων του στο συγκεκριμένο αντικείμενο. Στη συνέχεια, θα αναζητήσει όλες εκείνες τις πηγές πληροφόρησης προκειμένου να συγκεντρωθεί και να οργανωθεί πληροφοριακό υλικό, ικανό να καλύψει ανάγκες και αιτήματα των εκπαιδευομένων.

Απαραίτητη είναι η εκτίμηση των προηγούμενων εμπειριών των εκπαιδευομένων που αφορά το εκπαιδευτικό και επαγγελματικό πλαίσιο, η διερεύνηση των υπαρχουσών μορφών απασχόλησης που ενδιαφέρουν τους εκπαιδευομένους αλλά και η αναζήτηση των προσφερόμενων θέσεων εργασίας στην περιοχή του.

Ακολούθως, θα βοηθήσει τους εκπαιδευομένους να αναπτύξουν τις απαραίτητες δεξιότητες ώστε να ενισχύσουν το προσωπικό και επαγγελματικό προφίλ τους (αυτό μπορεί να πραγματοποιηθεί με τη λειτουργία βιωματικών εργαστηρίων σε θέματα καλλιέργειας κοινωνικών δεξιοτήτων, σύνταξης βιογραφικού, ανάπτυξης αυτοεικόνας και αυτοαντίληψης, εξοικείωσης με τεχνικές λήψης απόφασης, τεχνικές εύρεσης εργασίας κτλ.). Επίσης, θα τους υποστηρίξει στον τρόπο που θα παρουσιάζουν τον εαυτό τους σε μια συνέντευξη και θα τους προτρέψει να αξιοποιήσουν τα υπάρχοντα κοινωνικά δίκτυα (φίλους, συγγενείς) ή και να απευθυνθούν σε γραφεία εξεύρεσης εργασίας. Και βέβαια, αν χρειαστεί, θα παρέχει και υποστήριξη για την πετυχημένη προσαρμογή τους στο νέο πλαίσιο (Τσέργας, 2007).

Στον ρόλο του είναι και η δικτύωση του ΣΔΕ με φορείς εκπαίδευσης, κατάρτισης, απασχόλησης και φορείς σχετικούς με την αγορά εργασίας. Επίσης, η πραγματοποίηση επαφών με επιχειρήσεις όπως και η πραγματοποίηση εκδηλώσεων με πρόσκληση επαγγελματιών ή ειδικών σε θέματα σταδιοδρομίας είτε στο σχολείο είτε σε εξωτερικό χώρο σε συνεργασία με την τοπική κοινωνία.

Επιπλέον, κρίνεται σκόπιμη και πολύ χρήσιμη η συνεργασία του συμβούλου σταδιοδρομίας με τον σύμβουλο ψυχολόγο όταν μπορούν να οργανώσουν κοινές παρεμβάσεις μέσω βιωματικών εργαστηρίων που σκοπό θα έχουν την ενίσχυση της αυτοεκτίμησης των εκπαιδευομένων, την ανάπτυξη δεξιοτήτων ζωής κτλ., αλλά και με τους άλλους εκπαιδευτικούς σε θέματα που προκύπτουν από τις ανάγκες των εκπαιδευομένων. Ο διευθυντής μπορεί να εντάξει όλη αυτή τη διαδικασία μέσα στο ωρολόγιο πρόγραμμα.

17. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ «ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ»

Αντώνιος Δικαίος

Η ενότητα αυτή σκοπεύει στην ανάδειξη επί μέρους θεμάτων που σχετίζονται με την Υπουργική Απόφαση για την Οργάνωση και Λειτουργία των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας (ΦΕΚ Β 34/16.01.2008), όπως αυτά εφαρμόζονται στην εκπαιδευτική πράξη των ΣΔΕ. Η πάνω από μια δεκαετία κερκτημένη εμπειρία των ΣΔΕ στο πλαίσιο του παραπάνω ουσιαστικά «Κανονισμού Λειτουργίας» τους, έχει διαμορφώσει πρακτικές που είναι χρήσιμο να επισημανθούν και να αποτελέσουν πεδίο περαιτέρω επεξεργασίας και βελτίωσης.

* Οι εκπαιδευτικοί στα ΣΔΕ επιβάλλεται να έχουν εμπειριστατωμένη γνώση του πλαισίου οργάνωσης και λειτουργίας του ΣΔΕ, και για αυτό στην αρχή της σχολικής χρονιάς είναι χρήσιμο, ιδιαίτερα για τους καινούριους συναδέλφους στο σχολείο, να αφιερώνεται συνεδρίαση του Συλλόγου Διδασκόντων στη διεξοδική συζήτηση και ανταλλαγή εμπειριών πάνω στην εφαρμογή του. Αυτό θα ωφελήσει τόσο στη συνεχή διερεύνηση της φυσιολογίας του ΣΔΕ, όσο και στην αντίληψη του ρόλου, των ευθυνών αλλά και των δυνατοτήτων που δίνονται στους εκπαιδευτικούς στη διαμόρφωση του εκπαιδευτικού προγράμματος. Το κυριότερο όμως είναι ότι θα δώσει τη δυνατότητα στην έγκαιρη επισήμανση, ερμηνεία και διόρθωση των δυσλειτουργιών που ενδέχεται να προκύψουν κατά τη σχολική χρονιά.

* Η καινοτόμος εφαρμογή εκπαιδευτικών μέσων, η ολιστική προσέγγιση των αναγκών των εκπαιδευομένων, η ευελιξία του προγράμματος σπουδών και η συμμετοχικότητα όλων των μελών της σχολικής κοινότητας, αποτυπώνονται με τον πιο εμφατικό τρόπο στο άρθρο που αναφέρει ότι «το Σ.Δ.Ε. διοικείται από τον Διευθυντή και τον Σύλλογο Διδασκόντων» με διακριτά και σαφή τα καθήκοντα του πρώτου (άρθρο 5).

Ο σύλλογος διδασκόντων συνέρχεται, πάντοτε εκτός ωραρίου διδασκαλίας, σε τακτική συνεδρίαση τουλάχιστον μία φορά τον μήνα και εκτάκτως όποτε κρίνεται αναγκαίο., σύμφωνα με τον Κανονισμό Λειτουργίας. Η μέχρι τώρα πρακτική και εμπειρία έχουν καταδείξει ότι για την ομαλή και αποτελεσματική λειτουργία του ΣΔΕ ενδείκνυται ο σύλλογος να συναντάται και να συνεδριάζει μία φορά την εβδομάδα, για να επιλαμβάνεται έγκαιρα, με πνεύμα σύμπνοιας και συναδελφικότητας, των παιδαγωγικών και εκπαιδευτικών θεμάτων που ανακύπτουν. Προς τούτο, κατά τη σύνταξη του ωρολογίου προγράμματος, πρέπει να λαμβάνεται πρόνοια ώστε να υπάρχει μία μέρα που θα παρευρίσκονται στο σχολείο όλοι οι εκπαιδευτικοί, αποσπασμένοι και ωρομίσθιοι. Η από κοινού λήψη σύμφωνων αποφάσεων συμβάλλει στην ενδυνάμωση του ρόλου του Διευθυντή και στην ενίσχυση της αξιοπιστίας και της ενότητας του συλλόγου απέναντι στους εκπαιδευομένους.

Η επιμελής και ακριβής τήρηση των Πρακτικών του Συλλόγου Διδασκόντων, από εκπαιδευτικό στον οποίο ανατίθεται ως εργασία, αποτυπώνει την εξελικτική λειτουργία του εκπαιδευτικού προγράμματος του σχολείου καθώς και την πορεία φοίτησης των εκπαιδευομένων, αναδεικνύει τον γόνιμο προβληματισμό των μελών του, και καθορίζει τη δίκαιη και αναλογική ανάληψη των επί μέρους πρωτοβουλιών, εργασιών και αρμοδιοτήτων όλων των εκπαιδευτικών.

* Η ένταξη των διαθεματικών σχεδίων δράσης (projects) και των εργαστηρίων στο ωρολόγιο πρόγραμμα ανήκει στη διακριτική ευχέρεια του συλλόγου διδασκόντων και στην επιθυμία των εκπαιδευομένων. Μπορούν να διεξάγονται μια συγκεκριμένη ημέρα της εβδομάδας ή σε κυλιόμενη βάση. Ιδιαίτερη μέριμνα πρέπει να δίνεται για τον επαρκή αριθμό τους ανάλογα με το δυναμικό των εκπαιδευομένων κάθε σχολείου, καθώς και την ισόρροπη κατανομή σε αυτά του διαθέσιμου εκπαιδευτικού προσωπικού. Οι σύμβουλοι μπορούν να συμμετέχουν σε αυτά ή να οργανώνουν εργαστήρια ομαδικής συμβουλευτικής.

* Η εμπειρία έχει δείξει ότι η συμμετοχή του συμβούλου σταδιοδρομίας και του συμβούλου ψυχολόγου στο ωρολόγιο εβδομαδιαίο πρόγραμμα, καλό είναι να περιορίζεται στην αρχή της σχολικής χρονιάς, με σκοπό κυρίως να γνωρίσουν τους εκπαιδευομένους και να τους ενημερώσουν για τον ιδιαίτερο ρόλο τους στο σχολείο. Ακολούθως, μπορούν να προγραμματίσουν ατομικές ή ομαδικές συναντήσεις (σε μικρές ομάδες) με τους εκπαιδευομένους ανάλογα με τις ανάγκες που θα έχουν διαγνώσει.

Οι εκπαιδευτικοί κατά τη διάρκεια των μαθημάτων του γραμματισμού τους πρέπει να διευκολύνουν τους εκπαιδευομένους για να συμμετέχουν στις ατομικές συναντήσεις συμβουλευτικής, σεβόμενοι τις ανάγκες και τις προτεραιότητές τους.

* Την ίδια στάση τηρούν και για τη συμμετοχή των εκπαιδευομένων σε πρόγραμμα εξατομικευμένων διδασκαλιών που παρέχεται από εκπαιδευτικούς άλλων γραμματισμών. Οι εκπαιδευτικές ανάγκες των εκπαιδευομένων δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται αντιθετικά αλλά συνθετικά, με βάση την αρχή της παιδαγωγικής προσέγγισης που εστιάζει στις ατομικές ανάγκες, τα ενδιαφέροντα και τις ικανότητές τους. Η καλλιέργεια της υπευθυνότητας, με την τήρηση τακτικής και συστηματικής φοίτησης στο πρόγραμμα των επιμέρους γραμματισμών αποτελούν βασικό όρο του μαθησιακού συμβολαίου.

* Βασική παραδοχή της οργάνωσης και λειτουργίας των ΣΔΕ αποτελεί η διεξαγωγή του εκπαιδευτικού τους προγράμματος και σε χώρους εκτός σχολικής τάξης, με στόχο να αξιοποιηθούν οι προσφερόμενες μη τυπικές και άτυπες μορφές μάθησης. Η επίσκεψη σε ένα μουσείο, η παρακολούθηση μιας συναυλίας, η συμμετοχή σε ένα πρόγραμμα του τοπικού Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, η πρόσκληση στο σχολείο ενός ειδικού επιστήμονα δεν αποτελούν μια απλή «εκπαιδευτική επίσκεψη ή εκδήλωση», αλλά είναι αναπόσπαστο μέρος ενός ανοικτού και εξωστρεφούς Προγράμματος Σπουδών που απαιτεί την ανάλογη προετοιμασία, οργάνωση και αξιολόγηση των εκπαιδευτικών του αποτελεσμάτων.

Ο Σύλλογος Διδασκόντων πρέπει διαρκώς να καλλιεργεί και να εμπεδώνει στους εκπαιδευομένους την πεποίθηση ότι η ενεργή συμμετοχή τους σε αυτές είναι απαραίτητη για την εκπλήρωση των μαθησιακών τους στόχων. Χρειάζεται συνεχώς να αντιμετωπίζονται στερεότυπες απόψεις για την «απώλεια διδακτικών ωρών» από την πλευρά ορισμένων εκπαιδευομένων ή εκπαιδευτικών με μικρή εμπειρία στα ΣΔΕ. Το ωρολόγιο πρόγραμμα μπορεί να τροποποιείται, να συμπύσσεται ή να μετατίθεται για να ανταποκριθεί στις εκπαιδευτικές δραστηριότητες εντός και εκτός σχολείου, ύστερα από ενδελεχή εξέταση των δεδομένων κάθε φορά αναγκών. Το ίδιο εφαρμόζεται για τα σχέδια δράσης, τα εργαστήρια, ή μεμονωμένα τμήματα του Σχολείου, όταν απαιτείται από τους εκπαιδευομένους η συλλογή του αναγκαίου εκπαιδευτικού υλικού με επισκέψεις σε χώρους εργασίας, ψυχαγωγίας, πολιτισμού κ.ά.

* Ο χαρακτηρισμός της φοίτησης των εκπαιδευομένων από τον σύλλογο διδασκόντων ως επαρκής, σύμφωνα με τα συγκεκριμένα υπό προϋποθέσεις όρια

απουσιών που ορίζει η Υ.Α. για την Οργάνωση και Λειτουργία των ΣΔΕ (άρθρο 8), υπακούει σε μια βασική αρχή της εκπαίδευσης ενηλίκων: Οι εκπαιδευόμενοι αναγκάζονται να απουσιάσουν επειδή έχουν πολλές υποχρεώσεις που προκύπτουν από τους πολλαπλούς και ανταγωνιστικούς μεταξύ τους ρόλους που έχουν αναλάβει, γεγονός που επιτείνεται από τη δύσκολη οικονομική συγκυρία.

Ο διευθυντής, σε συνεργασία με τον υπεύθυνο κάθε τμήματος, ενημερώνει τακτικά τον σύλλογο διδασκόντων για την φοίτηση των εκπαιδευομένων και τους λόγους απουσίας τους, ενθαρρύνοντας με κάθε πρόσφορο τρόπο τη διατήρηση της επαφής του εκπαιδευομένου με το σχολείο κατά την περίοδο που απουσιάζει. Ύστερα από παιδαγωγικές συνεδριάσεις του συλλόγου διδασκόντων, έγκαιρα προτείνονται σε εκπαιδευομένους με πολλές απουσίες να παρακολουθήσουν ώρες ενισχυτικής και εξατομικευμένης διδασκαλίας και να αναλάβουν συνθετικές εργασίες στους γραμματισμούς στους οποίους κρίνεται απαραίτητο. Επίσης, χρειάζεται ιδιαίτερη μέριμνα για την έγκαιρη οργάνωση προσαρμοσμένου προγράμματος αναπλήρωσης πριν από τη λήξη του σχολικού έτους. Ο σύλλογος έχει τη δυνατότητα να δώσει εξάμηνη παράταση φοίτησης και σε εκπαιδευομένους του Α' κύκλου σπουδών σε περίπτωση μη επαρκούς παρακολούθησης του προγράμματος, με στόχο να αποθαρρύνει τη σχολική διαρροή.

Επισημαίνεται επίσης η αποφυγή χρήσης των γνωστών «απουσιολογιών» της τυπικής εκπαίδευσης, με το πρόσχημα της πρακτικής καταχώρισης των απουσιών. Προτείνεται η τήρηση ημερήσιων παρουσιολογιών με τα ονοματεπώνυμα όλων των εκπαιδευομένων, αποτρέποντας έτσι τη δημιουργία συγκρίσεων και κατατάξεων που τροφοδοτούν τον ανταγωνισμό και τη διάκριση. Όταν χρησιμοποιούνται τα τυπικά απουσιολόγια, καλό είναι τα αποκόμματα να αφαιρούνται και να συγκεντρώνονται καθημερινά σε «κλασέρ», χωρίς να τηρείται αντίγραφο με καρμπόν που να περιφέρεται στις αίθουσες διδασκαλίας. Η αξιοπιστία του σχολείου κατακτάται καθημερινά μέσα από τις σχέσεις αμοιβαίας εμπιστοσύνης που καλλιεργεί το προσωπικό του σχολείου με τους εκπαιδευομένους χωρίς να χρειάζονται κούφια διακηρύξεις χωρίς αντίκρισμα πολλές φορές.

* Υπενθυμίζεται ότι ανάμεσα στα υπηρεσιακά βιβλία που τηρούνται στα ΣΔΕ δεν περιλαμβάνεται το «Βιβλίο Ύλης», αφού αυτό αντιστρατεύεται τη φιλοσοφία του ανοικτού και ευέλικτου προγράμματος του Σχολείου. Το εκπαιδευτικό έργο κάθε γραμματισμού οφείλει να αποτυπώνεται στον οργανωμένο Φάκελο Υλικού του εκπαιδευτικού και του εκπαιδευομένου. (Βλ. σχετικό κεφάλαιο)

* Αξίζει ακόμα να σημειωθεί ότι το Φύλλο Αξιολόγησης Εκπαιδευομένου που δίνεται στο τέλος της εκπαιδευτικής περιόδου του Β' κύκλου σπουδών δεν μπορεί να υποκατασταθεί από τη Βεβαίωση Αναλυτικής Βαθμολογίας με την αριθμητική αντιστοίχιση για τους τομείς του ενδιαφέροντος και της ανταπόκρισης, γιατί αυτό υπονομεύει σοβαρά το πνεύμα και το περιεχόμενο της περιγραφικής αξιολόγησης στα ΣΔΕ. Εξάλλου, βεβαίωση αναλυτικής βαθμολογίας δίνεται μόνον όταν είναι απαραίτητη για τη διεκδίκηση κάποιας θέσης.

Τέλος, επισημαίνεται ότι ο συντάκτης του κειμένου για την Οργάνωση και Λειτουργία των ΣΔΕ έχοντας πλήρη επίγνωση ότι δεν είναι δυνατόν να εξαντλήσει όλα τα επί μέρους θέματα της σχολικής ζωής, ορίζει ένα ευέλικτο πλαίσιο που συνεχώς προκαλεί τους εκπαιδευτικούς να αποκρούσουν τις «ευκολίες» της τυπικής εκπαίδευσης. Η ολόπλευρη εφαρμογή του επαφίεται στο φιλελεύθερο, στοχαστικό και δημιουργικό

πνεύμα των εκπαιδευτικών που υπηρετούν με ευθύνη και ευσυνειδησία τις ποικίλες και πολύμορφες ανάγκες των μαθητών τους στα ΣΔΕ.

18. ΠΗΓΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ

Κώστας Κεχαγιάς

Κανονισμός Λειτουργίας ΣΔΕ

<http://mgsde.ideke.edu.gr/Portal/LinkClick.aspx?fileticket=DY2c4z10Wqo%3D&tabid=65>

Νομοθεσία

<http://www.gsae.edu.gr/el/thesmiko-plaisio/nomoi>

<http://www.gsae.edu.gr/el/thesmiko-plaisio/proedrika-diatagmata>

<http://www.gsae.edu.gr/el/thesmiko-plaisio/ypourgikes-apofaseis>

Εθνικό Πλαίσιο Διασφάλισης Ποιότητας στη Δια Δίου μάθηση (π3)

<http://www.gsae.edu.gr/el/feasts/435--1-7-2011>

Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων

<http://www.nqf.gov.gr/>

Εκπαίδευση Ενηλίκων

<http://repository.edulll.gr/edulll/handle/10795/778>

<http://repository.edulll.gr/edulll/handle/10795/779>

http://www.pi.ac.cy/pi/files/epimorfosi/epimorfotiko_yliko/ekpaidefsi_enilikon/ekpaidevsi_enilikon_2010.doc

<http://oiko.wordpress.com/2011/05/02/carl-rogers-1902-1987/>

http://edu4adults.blogspot.gr/2011/01/blog-post_24.html#axzz2fVCMcMtl

Ευρωπαϊκό πλαίσιο αναφοράς

http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/publ/pdf/ll-learning/keycomp_el.pdf

Κοινωνικές δεξιότητες

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=6070&type=2&furtherPublication=yes>

<https://mass-project.org/>

<http://e.nessie-project.org/>

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

(Ημέρες Υποδοχής)

Αρχοντάκη, Ζ. – Φιλίππου Δ., (2003). 205 βιωματικές ασκήσεις για εμπύχωση ομάδων, Καστανιώτης, Αθήνα.

Γιοβάννη, Ε. – Μάντζιου, Β., (2007). «Διαδικασίες υποδοχής των νέων εκπαιδευομένων στο ΣΔΕ Κορυδαλλού», στο Πρακτικά Απολογιστικού Συνεδρίου ΣΔΕ Β΄ Φάσης (Ιούνιος 2006), ΥΠΕΠΘ, ΓΔΒΜ-ΙΔΕΚΕ, Αθήνα.

Yalom, I.D., (2005). Θεωρία και πράξη της ομαδικής ψυχοθεραπείας, Άγρα, Αθήνα.

(Γνωριμία και Δέσιμο Ομάδας)

Ναυρίδης, Κ., (1994). Κλινική Κοινωνική Ψυχολογία, Παπαζήσης, Αθήνα.

Πολέμη – Τοδούλου Μ., (2005). Η Αξιοποίηση της Ομάδας στην Εκπαίδευση Ενηλίκων, Πάτρα ΕΑΠ.

Χατζηθεοχάρους, Π., (2010). Με τη συμμετοχή **Γιοβάννη, Ελ.** και **Νικολοπούλου Β.,** Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας, Εκπαιδευτικό υλικό, ΥΠΕΠΘ, ΓΔΒΜ-ΙΔΕΚΕ, Αθήνα.

Χοντολίδου Ε., (2004). «Διαβάζοντας τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας στο πλαίσιο της θεωρίας του Basil Bernstein», στο Πρακτικά 1^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας, ΓΓΕΕ, Αθήνα.

(Οργάνωση Διδακτικής Ενότητας)

Γιαννακοπούλου, Ελ., (2003). «Ανάπτυξη μεθοδολογίας και διδακτικού υλικού για την Εκπαίδευση των Εκπαιδευτών», Εθνικό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Εκπαιδευτών.

Κοντάκος, Αν., Γκόβαρης, Χρ., «Εκπαίδευση ενηλίκων/Διδακτική στην εκπαίδευση ενηλίκων».

Μάνεσης, Ν., (2010). Σχολείο και Οικογένεια. Η Καθημερινότητα της Εκπαιδευτικής Πράξης, Γκιούρδας Εκδοτική, Αθήνα.

Πάσχος, Β., (2007). «Στοιχεία Διδακτικής και Παιδαγωγικής με αναλυτικά σχέδια μαθήματος και θέματα διαγωνισμών του ΑΣΕΠ», εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα.

Φραγκούλης, Σ., και Κόκκος Αλ., «Μέθοδος σχεδιασμού διδακτικής ενότητας».

Χατζηθεοχάρους, Π., (2010). Ό.π.

<http://epimorfosi-nikaia.blogspot.gr/2011/07/blog-post.html>

(Εκπαιδευτικές Τεχνικές)

Κόκκος, Α., Λιοναράκης, Α., (1998). Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση, τόμος Β, ΕΑΠ, Πάτρα.

Κόκκος, Α., (1999). «Οι εκπαιδευτικές τεχνικές» στο Εισαγωγή στην Εκπαίδευση Ενηλίκων , Τόμος, Δ, ΕΑΠ, Πάτρα.

Κόκκος, Α., & συνεργάτες, (2011). Εκπαίδευση μέσα από τις Τέχνες, Μεταίχμιο, Αθήνα.

Χατζηθεοχάρους, Π., (2010). Ό.π.

Jaques, D., (2004). Μάθηση σε ομάδες, Μεταίχμιο, Αθήνα.

Rogers, A., (1999). Η Εκπαίδευση Ενηλίκων, Μεταίχμιο, Αθήνα.

Ηλεκτρονικές πηγές:

www.ARTiT.eu

www.adulteduc.gr

(Μέθοδος Project και Εργαστήρια)

Κασσωτάκης, Μ. (1981). Η Επίδοση των Μαθητών Μέσης Εκπαίδευσης σε Σχέση προς το Επάγγελμα και τη Μόρφωση του Πατέρα, το Οικογενειακό Εισόδημα και την Περιοχή του Σχολείου τους. Πανεπιστήμιο Αθηνών, Εργαστήριο Πειραματικής Παιδαγωγικής, Αθήνα.

Κιουλάνης, Σ., (2008). «Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση στην Επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών», Θεσσαλονίκη: Βάνιας, ISBN 978-960-288.

Κιουλάνης, Σ., Παναγιωτίδου, Α., Μωυσιάδης, Α. (2007). «Επιμορφωτικές Προσεγγίσεις σε Περιβάλλοντα Διά Βίου Μάθησης», Δράμα ISBN 978-960-92203-1-6.

Κοσσυβάκη, Φ., (2003). Εναλλακτική διδακτική: προτάσεις για τη μετάβαση από τη διδακτική του αντικειμένου στη διδακτική του ενεργού υποκειμένου, Αθήνα: Gutenberg.

Ματσαγγούρας, Η., (2002). Διαθεματικότητα στη σχολική τάξη: Εννοιοκεντρική αναπλαισίωση και σχέδια εργασίας, Αθήνα: Μ. Π. Γρηγόρης

Μικρόπουλος, Τ., Κιουλάνης, Σ., Μουζάκης, Χ., Μπέλλου, Ι., Παπαχρήστος, Ν., Φραγκάκη, Ταρατόρη, Ε., (2002). Η μέθοδος project στη θεωρία και πράξη. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη

Χοντολίδου, Ε., (2003). «Η έννοια του γραμματισμού στα ΣΔΕ», στο Προδιαγραφές, ό.π.

Χρυσάφιδης Κ., (1994). Βιωματική-Επικοινωνιακή Διδασκαλία, Αθήνα: Gutenberg

Χρυσάφιδης, Κ., (2002). Βιωματική – Επικοινωνιακή διδασκαλία. Η εισαγωγή της Μεθόδου project στο σχολείο, Αθήνα: Gutenberg.

Boud, D., Keogh, R., and Walker, D., (2002). Reflection: Turning Experience into Learning. Kogan page, New York.

De Bono, E., (2006). Τα έξι καπέλα σκέψης. Μπαρουξής, Γ. (μτφρ). 1η έκδ. Αθήνα: Εκδόσεις Ακλυών.

Dewey, J., (1916). Democracy and Education, New York: Macmillan.

Dewey, J., (1938). Experience and Education, New York: Collier Books.

Dodge, B., (1997). Some thoughts about webquests. στο http://webquest.sdsu.edu/about_webquests.html.

Dodge, B. (2001). Five rules for writing a great webquest. Learning and leading with technology, 28(8), 6-9&58.

Frey, K., (1986). Η μέθοδος project. Μια μορφή συλλογικής εργασίας στο σχολείο ως θεωρία και πράξη (μεταφρ. Κλ. Μάλλιου). Θεσ/νικη: Αφεί Κυριακίδη.

Kilpatrick W., (1918). “The project method” στο <http://archive.org/stream/projectmethodus00kilpgoog#page/n2/mode/2up>

(Σχολικές Δραστηριότητες)

Ανάγνου, Ευ., (2006). Τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας: εμπειρική έρευνα βασισμένη στις απόψεις των διευθυντών του. Αδημοσίευτη μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Πάτρα, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Πατρών.

Ανάγνου, Ευ.- Βεργίδης, Δ., (2008). Οι στρατηγικές δράσης των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας. Το θεσμικό πλαίσιο και η συμβολή των διευθυντών. Περιοδικό Επιστημονικής Ένωσης Εκπαίδευσης Ενηλίκων, τεύχος 13 Ιανουάριος-Απρίλιος 2008, Μεταίχιμο.

Leont’ev, A., N., (1978). Activity, Consciousness, and Personality. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Leont’ev, A., N., (1981). Problems of the Development of the Mind. Moscow: Progress.

(Φάκελος Εκπαιδευτή και Εκπαιδευομένου)

Γεωργούσης, Π., (1998). Η αξιολόγηση των μαθητών με βάση το Φάκελο Υλικού ((portfolio assessment) – Μια νέα τάξη στην εκπαιδευτική αξιολόγηση, εκδ. Δελφοί, Αθήνα.

Χατζηθεοχάρους, Π., (2010). Ό.π.

Αγγελόπουλος, Απ., Κατσαρού, Ελ., Ντούρου, Κ., Οικονόμου, Π., Παππά, Θ., Σιώπα, Χρ., Σοφιανού, Ελ., (2004). «Δοκιμή του Φακέλου Υλικού Εκπαιδευομένων (portfolio) στο ΣΔΕ Αχαρνών: Διερεύνηση των δυνατοτήτων και των ορίων του» στο Πρακτικά 1^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου ΣΔΕ, ΥΠΕΠΘ, ΓΓΕΕ, ΙΔΕΚΕ, Αθήνα.

(Περιγραφική Αξιολόγηση)

Βεργίδης, Δ., (2004). Η Εκπαίδευση ενηλίκων στην Ελλάδα: επιτεύγματα και δυσλειτουργίες, Αθήνα, Α' διεθνές επιστημονικό συνέδριο της Επιστημονικής Ένωσης Ενηλίκων [<http://www.adulteduc.gr/Scripts/Files/vergidis.pdf>]

Κόκκος, Α., (2004). Οι κοινωνικές διαθέσεις απέναντι στην τυπική εκπαίδευση και την εκπαίδευση ενηλίκων: η περίπτωση της Ελλάδας, Αθήνα, Α' διεθνές επιστημονικό συνέδριο της Επιστημονικής Ένωσης Ενηλίκων: [<http://www.adulteduc.gr/Scripts/Files/kokkos.pdf>]

Μαυρογιώργος, Γ., (1999). «Αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου», στο Εκπαιδευτικό υλικό για τους εκπαιδευτές θεωρητικής κατάρτισης, τόμος III, ΕΚΕΠΙΣ.

Τσάφος Β., Χοντολίδου, Ελ., (2003). Μεθόδευση Διδασκαλίας στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας στο Προδιαγραφές, ό.π.

Χατζηθεοχάρους, Π., (2010). Ό.π.

Χατζησαββίδης, Σ., (2007). «Γραμματισμός και Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας στην Ελλάδα (2000-2006): αναζητώντας τους όρους και τα όρια ενός θεωρητικού πλαισίου», στο Πρακτικά Απολογιστικού Συνεδρίου ΣΔΕ Β' Φάσης, ό.π.

Carr, W., & Kemmis, S., (1997). Για μια κριτική εκπαιδευτική θεωρία, Αθήνα, Κώδικας.

Rogers, A., (1999). Ό.π.

(Συμβουλευτικές Υπηρεσίες)

Εκπαιδευτικό Υλικό (2010). Για την Επιμόρφωση Στελεχών Παροχής Συμβουλευτικών Υπηρεσιών, ΥΠΕΠΘ, ΓΓΔΒΜ-ΙΔΕΚΕ, Αθήνα.

Τσέργας, Ν., (2007). «Η μετάβαση από τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας στην αγορά εργασίας» στο Πρακτικά Απολογιστικού Συνεδρίου ΣΔΕ Β' Φάσης, ό.π.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ 1

ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ
ΙΔΡΥΜΑ ΝΕΟΛΑΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ

ΑΙΤΗΣΗ ΥΠΟΨΗΦΙΟΥ ΓΙΑ ΦΟΙΤΗΣΗ ΣΤΟ Σ.Δ.Ε.....
Σχολικό έτος: 201.. – 201..

ΟΝΟΜΑ:

ΕΠΩΝΥΜΟ:

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΓΕΝΝΗΣΗΣ:

ΗΛΙΚΙΑ:

ΟΝΟΜΑ & ΕΠΙΘΕΤΟ ΠΑΤΕΡΑ:

ΟΝΟΜΑ & ΕΠΙΘΕΤΟ ΜΗΤΕΡΑΣ:

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ:

ΤΑΧΥΔΡΟΜΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ:

ΔΗΜΟΣ:

ΠΕΡΙΟΧΗ/ΧΩΡΙΟ:

ΤΗΛΕΦΩΝΟ ΣΠΙΤΙΟΥ:

ΤΗΛΕΦΩΝΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

ΚΙΝΗΤΟ:

ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ:

Ο αιτών/Η αιτούσα

.....

Ημερομηνία: .....

ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ 2

ΕΝΤΥΠΟ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ ΑΠΟ ΥΠΟΨΗΦΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΟΜΕΝΟ

ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΟΝΟΜΑ	
ΕΠΩΝΥΜΟ	
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΓΕΝΝΗΣΗΣ	
ΗΛΙΚΙΑ	
ΟΝΟΜΑ & ΕΠΙΘΕΤΟ ΠΑΤΕΡΑ	
ΟΝΟΜΑ & ΕΠΙΘΕΤΟ ΜΗΤΕΡΑΣ	
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ	
ΤΑΧΥΔΡΟΜΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ	
ΔΗΜΟΣ	
ΠΕΡΙΟΧΗ/ΧΩΡΙΟ	
ΤΗΛΕΦΩΝΟ ΣΠΙΤΙΟΥ	
ΤΗΛΕΦΩΝΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	
ΚΙΝΗΤΟ	
ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ	

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

- ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΣ/Η   ΑΝΕΡΓΟΣ/Η   ΥΠΟΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΣ/Η
 ΟΙΚΙΑΚΑ   ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΟΣ

Αν εργάζεστε:

- Ποια είναι η εργασία σας; _____
- Ποιο είναι το ωράριο σας; _____

Αν είστε άνεργος:

- Πόσο χρόνο δε δουλεύετε; _____
- Συμμετέχετε σε πρόγραμμα καταπολέμησης της ανεργίας; ΝΑΙ   ΟΧΙ

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

- ΑΓΑΜΟΣ/Η   ΕΓΓΑΜΟΣ/Η   ΔΙΑΖΕΥΓΜΕΝΟΣ/Η   ΧΗΡΟΣ/Α

Αν έχετε παιδιά

- πόσα παιδιά έχετε; _____
- πόσα είναι ανήλικα; _____

Είστε αρχηγός μονογονεϊκής οικογένειας; ΝΑΙ ΟΧΙ

Κατάγεστε από οικογένεια πολυτέκνων; ΝΑΙ ΟΧΙ

ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

- Έχω αποφοιτήσει από το Δημοτικό, αλλά δεν έχω παρακολουθήσει καμιά τάξη του Γυμνασίου.
- Έχω παρακολουθήσει κάποιες τάξεις του Γυμνασίου.

Αν έχετε παρακολουθήσει κάποιες τάξεις του Γυμνασίου, ποιες παρακολουθήσατε;

- Α' Β' Γ'

Για ποιους λόγους εγκαταλείψατε την εκπαίδευση; (Σημειώστε μέχρι δύο λόγους, τους πιο σημαντικούς)

- ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ
- ΘΑΝΑΤΟΣ ΓΟΝΕΑ ΑΣΘΕΝΕΙΑ
- ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΦΟΙΤΗΣΗΣ ΕΛΛΕΙΨΗ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ
- ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΜΕ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΑΛΛΟΙ ΛΟΓΟΙ (Αναφέρετε) _____

ΕΠΙΠΛΕΟΝ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Γιατί θέλετε να φοιτήσετε στο Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας; (Σημειώστε μέχρι δύο λόγους, τους πιο σημαντικούς)

- ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΟΝΤΩΝ ΠΡΟΑΓΩΓΗΣ
- ΕΥΡΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΑΛΛΑΓΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
- ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗ ΓΕΝΙΚΩΝ ΓΝΩΣΕΩΝ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ
- ΑΛΛΟΣ (Παρακαλώ αναφέρετε) _____

Πιστεύετε ότι θα ανταποκριθείτε στις απαιτήσεις του ωραρίου (16:30-20:30);

- ΟΠΩΣΔΗΠΟΤΕ ΜΑΛΛΟΝ ΔΕ ΔΕΣΜΕΥΟΜΑΙ

Γνώσεις Πληροφορικής: ΚΑΘΟΛΟΥ ΜΕΤΡΙΑ ΚΑΛΑ

Γνώσεις Αγγλικών: ΚΑΘΟΛΟΥ ΜΕΤΡΙΑ ΚΑΛΑ

Ανάγνωση: ΚΑΘΟΛΟΥ ΜΕΤΡΙΑ ΚΑΛΑ

Βασική Αριθμητική: ΚΑΘΟΛΟΥ ΜΕΤΡΙΑ ΚΑΛΑ

Από πού μάθατε για το Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας;

ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ

ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ/ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΦΙΛΟΣ/ΓΝΩΣΤΟΣ

INTERNET

ΑΛΛΟ (Αναφέρετε)

**ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (συμπληρώνεται από την επιτροπή με βάση τα όσα συνάγει,
χωρίς να υποβάλει απευθείας ερωτήσεις)**

Είναι άτομο με ειδικές ανάγκες

ΝΑΙ

ΟΧΙ

Είναι μετανάστης

ΝΑΙ

ΟΧΙ

Είναι παλιννοστούντας

ΝΑΙ

ΟΧΙ

Έχει ζητήσει άσυλο

ΝΑΙ

ΟΧΙ

Είναι τσιγγάνος

ΝΑΙ

ΟΧΙ

Ανήκει στη Μουσουλμανική Μειονότητα

ΝΑΙ

ΟΧΙ

ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ 3

Φύλλο διαγνωστικής αξιολόγησης και εκπαιδευτικών στόχων
Βρίσκεται στον φάκελο του εκπαιδευτικού
Συζητείται με τον Σύλλογο και τους εκπαιδευομένους

Ονοματεπώνυμο εκπαιδευομένου:

Συνοπτικό προφίλ:

Στόχοι, προσδοκίες, επιθυμίες για τον γραμματισμό:

Δυσκολίες σε σχέση με το γραμματισμό, παρατηρήσεις:

ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ 4

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΘΕΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ		
(Βρίσκεται στους Φακέλους εκπαιδευτικού και εκπαιδευομένων, συζητείται στον Σύλλογο και με την ομάδα-μήμα, και αναπροσαρμόζεται σύμφωνα με τις ανάγκες των εκπαιδευομένων)		
Θεματική ενότητα:		
Διάρκεια:		
Ομάδα στην οποία απευθύνεται:		
Σκοπός:		
Επιμέρους διδακτικοί στόχοι		
Γνωστικοί	....	
Δεξιότητων	....	
Στάσεων	.... Προσθέστε ή αφαιρέστε στόχους ανάλογα με το σχεδιασμό σας.	
Διδακτικές ενότητες	Ώρες	Στόχοι που καλύπτουν
		π.χ. 3, 5
		1,4,6
Προσθέστε ή αφαιρέστε διδακτικές ενότητες. Ακολουθείτε σπειροειδή προσέγγιση στον σχεδιασμό σας		

ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ 5

ΕΤΗΣΙΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ		
σύμφωνα με τη διερεύνηση αναγκών των εκπαιδευομένων και τις Προδιαγραφές Σπουδών ΣΔΕ (Βρίσκεται στους Φακέλους εκπαιδευτικού και εκπαιδευομένων, συζητείται στον σύλλογο και με την ομάδα-τμήμα, και αναπροσαρμόζεται σύμφωνα με τις ανάγκες των εκπαιδευομένων		
Θεματική ενότητα	Σκοπός	Διάρκεια σε εβδομάδες
Προσθέτετε γραμμές ανάλογα με τον σχεδιασμό σας		